

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. *T82-V66a* Accession No. *T379*

Author James M. Smith

Title 62-1177-1000

This book should be returned on or before the date last marked below.

(శ్రీ)

ఉ హ నా ట క ము

స టి ప్ప ణ ము.

మదరాసు క్రైస్తవ కాలేజీలో
 గీర్వాణభాషాప్రధానోపాధ్యాయుడుగాను
 ఉపభాషావిచారణాధికారిగాను ఉండిన
 వేదము - వేంకటరాయ శాస్త్రి చే

విరచితమై

స్వకయ

ప్రీతిప్రసాదము ద్రాక్షరశాలయందు
 మదరాసు ముత్యాలపేట, మల్లికార్జునవీధి, నెం 4 లో,

ముద్రితమై

ప్రకటింపబడినది.

రండవ కూర్పు.

1913 - వ సం.

All Rights Reserved.

దీని వెల 8 అణాలు.

నాటకపాత్రములు.

—అంశము—

పురుషులు.

కూత్రధారుడు.

నలకూబరుడు.

బాణుడు.

కుంభాండుడు.—బాణునిమంత్రి.

ఆహ్లాదనుడు.—బాణపుత్రుడు.

గంభీరవేది.—ఉష్మన్ బాణుడు దుష్టశిలిన వరుడు.

ప్రతీహారి.

హాహా, హూహూవులు.—గంభీరులు.

అగ్ని, అగ్నిశుడు, వాయువు, చంద్రుడు.

అనిరుద్ధుడు.—కథానాయకుడు.

వినియోగితుడు.

కందుక.

పురుషుడు —(కూకాగ్నిహవేకడు.)

హావుము నాయకుడు, సతాకానాయకుడు.

క్రిష్ణుడు.

శివజ్వరము, విష్ణుజ్వరము.

ఇంద్రుడు.

స్త్రీలు.

నటిక.

గాణి.—(బాణునిభార్య.)

ఉష్మ.—బాణసుత, కథానాయిక.

చిత్రరథి.—కుంభాండుసుత, ఉష్మాసఖి.

కరణిక.—ఉష్మాధాత్రేయి.

సుదనిక, సుముదిక.—ఉష్మాచెలులు.

గంధ, ఉర్వశి, మేనక.

మంధరిక, కరవాణి.—ద్వాపకలో ఉద్యానపాలకలు.

రుక్మిణి.

(3)

ఉ ప.

ఉ. శ్రీరమ చాత్మచోరుని వశీకృతశాణసుతాభిసారుని
మూరుకుమారుని బలిరమామహితాసురభూవిహారుని
గోరకధన్వకూటసుని గోవుర మెవ్వతె నిల్చి కాచె నా
శారక పల్కుఁగాన సరసస్వరసంపద మీఱ భద్రముల్.

౧

(నాంద్యంతిమున)

సూత్ర ధారుడు. — చాలును. అతివిస్తర మేల ? ఆర్య,

నటి. — [ప్రవేశించి] ఏమివిశేషము ఆర్యపుత్రా ?

సూత్ర. — ఆర్యమిత్రులు ఉపనే కనగోరుచున్నారు.

నటి. — ఆహాహా ! మనకు వెండియు మంచికాలము వచ్చినది, ఆర్యపుత్రా ?

సూత్ర. — మఱి యీ యార్యమిత్రులకు శ్రీవేంకటరాయశాస్త్రులవారి ప్రబంధంబుపై నింతమక్కువకుం గతం బెఱుంగుదువా ?

నటి. — ఎఱుంగ కేమి ఆర్యపుత్రా, వక్కాణించద వినుము.

సీ. ఛాత్రిసాహస్రప్రచారంబుగా నాట । కములఁ దన్నిగమంబుఁ గఱపినారు,
సర్వస్థ సింగమసాన్వభోమునిగదై । యెక్కినదొరమని తెక్కినారు.

౧. పద్యము — శ్రీవతియగు నారాయణునికి మనోహరుఁడును, తన్ను బాణపుత్రి యయిన యుగ కలచి తనకై ఇల్లు వదలి ఏకాంతభూములకు వచ్చునట్లుగా చేసికొని, బలిచక్రవర్తియొక్క సంపదచేతి మహనీయుఁడు లయిన పాతాళ ప్రదేశములందు విహరించిన వాఁడును, అయిన ప్రద్యుమ్నపుత్రిని అనిగ్రహించి ఆపాతాళమార్గ మయిన ప్రద్యుమ్న కూట మనెడి పర్వతగుమాయందు ఏకాంతచేవి కోవురము నిల్చినదియుం బోలె వెలసి యుండి ఆబాణాదులవలననుండి రక్షించినదో, ఆరాంకాదేవి (గౌరవంక యని శ్లేష) మధుర మయిన కంఠస్వరముతో నాట్య ప్రయోగమునకు సామాజికులగును కవికిని శుభములను పలుకుచు గావులి.

ఆర్యమిత్రులు = విద్వాంసులయిన నెద్దరు.

౨. ప. — ఛాత్రి = చిష్ట. దిన్నిగమంబు = ఆనాట కముల లక్షణమును. కఱపి నారు = నేర్పినారు. సర్వస్థ సింగమనీడం వేంకటాగిరి సంస్థానము నేలుచున్న శ్రీ శ్రీ రాజ

హూణరూపకరసం బుదరంబు నిండాఁ | దిగఁద్రావి గఱ్ఱునఁ ద్రేచినారు,
టాటోటుఁగవులు పటాపంచ లై మాయఁ | గాంచిక వాణి కర్పించినారు,
తే. కాలిదాసుశకుంతల నేలినారు,
మించినప్రతాపకృతిని నిర్మించినారు,
తగదొకో శాస్త్రి గారిగ్రంథమును గోర
మహిత వస్తు పరాయణ మానసులకు.

2

సూత్ర.—బలి బలి ! రసజ్ఞువుగదా. పటి యిపు డీనాటకము నాడుడు మనరం
గలుగుకీర్తిచే మనసాత్రము లెల్ల నేమగుదురో !

నటి.—పంచదారబాష్ప లగుదురు ; కాని, చిమలు పట్టవు లే. నరియ కాని,
ఇక్కాలమున కవితాకామిని పండితులకడను వచ్చుట లేదే, ఈమనీషికడనుమాత్రము
ఎట్లు వచ్చినదో !

సూత్ర.—ఎట్లు వచ్చినదో, వచియించెద వినుము.

తే. కత మరయుదేని, తదపత్యకములఁ గృతులఁ
జూచి విని మెచ్చు చతురుల సుకృత భరము ;
విధ మడుగుదేని, వలరాచవేదు ట్రిగిచి
కలిమిదొరపట్టి నిదె రంభ గవసినట్లు.

3

[అని నిష్క్రమింతురు.

ప్రస్తావన సమాప్తము.

గోపాలకృష్ణ యాచేంద్ర మహారాజువారి పూర్వులలో మహనీయుఁడు, సర్వవిద్యావిశార
దుఁడు. హూణరూపకరసంబు=పేన్నపియరు లోనగువారి యింగ్లీషు నాటకములందలి రస
మును. కాంచిక= విమర్శన గ్రంథమాలికను. మహిత...లకు=పూజిత పయిన యర్థ
మందు ఆసక్త మైన మనస్సు గలవారికి.

పంచదార—కీర్తి తెలుపుగాన దానివ్యాప్తిచేత లెల్ల నగుదురని భావము.

మనీషి=విద్యాంసుఁడు.

3 ప.—కవితాకామిని ఈమనీషికడను వచ్చినందులకు నీవు కారణ మడిగెదవో
విధ మడిగెదవో ? కారణ మే మనఁగా,—వీరి శిశువు లయిన గ్రంథములను చూచి
విని సంతోషించెడి సామాజికాదులు చేసికొన్న పుణ్యరాశియే కారణము. విధ మే
దనఁగా—ఇదే ఈరంభ కుబేరపుత్రిని నలకూబరుని తా వలచి మన్మథోద్దీపనచే వెట్టిగొని
వచ్చి కూడిన విధమే ఈయనను కవితాకామిని వచ్చి కూడినవిధము.

శుద్ధవిష్కంభము.

స్థలకము:—అలక, వైత్రధము.

నలకూబరుఁడు ప్రవేశించును.

నల.—[ఊర్ధ్వ మవలోకించుచు]

క. చల్లనివెలుఁ గని యీజా

బిల్లిని డాసితిని ; గందుపేరిటిపొదనే

యిల్లయి, రేలక మంటలు

నల్లడుసోకు డిది ; దీనిచదురులు దెలిసెన్.

౪

హా ! గంభ లేక నలకూబరుఁడు కల్ల గదా !

రంభ.— [ప్రవేశించి] కలిమిసామిపట్టి లేక రంభమాత్రము కల్ల గదా ?
అది సరిగాని, ఏని మంటలు నల్లుచున్నవి ?

నల.—ఈచంద్రకరములు, నీవు లేనితఱిని, నామీదికి.

రంభ.—ఇవి మహాపకాయలు గదా ! ఇవి గదా అమరావతినుండి నన్ని
టనుం ద్రోచినవి !

నల.—మఱి యీతడ వేల గలిగినది ?

రంభ.—‘ఎట్లు గండము తప్పించుకొని వచ్చితివి ?’ అని యడుగుము.

నల.—వడిగడి చూచాయగా వివరింపుము.

రంభ.—నేఁడు దేవేంద్రుం డోలగంబుండెను. మే మాడుచుంటిమి. దిక్పాలు
రెవ్వరును రాలేదు. ఏల యని యింద్రుఁడు కిత మరయుచుండఁగా అత్యంతవికృత
రూపు లిరువురు ప్రవేశించిరి. అసురు లనుకొని మహేంద్రుఁడు వజ్ర మెత్తఁగా,
వారు ‘నే నన్నిని,’ ‘నే నాగిశ్యుఁడను,’ అని లెబ్బుకొని కరణుపేడిరి. ఇంద్రుఁడు
వికృతికి కారణ మడుగఁగా వారు ‘బాణాసురునితపోనలమునకు మాడి యిటులైతిమి,
చల్లనివెలుతు గని యీ చంద్రునిఁ గూర్చి వచ్చితిని. ఇది చంద్రుఁడు గాఁడు,
మ హేమనఁగా, మచ్చ యనెడు పొదలో నికసించి మంటలు మండెడు కొఱవిదయ్యము.
ఇదె దీని టప్పు. నాకు బోధపడినది.

తపోనలమునకు=తపోగ్నికి. హగనేత్రములలో=శివునికన్నులలో (శివునికి చంద్ర
సూర్యాగ్నులు కన్నులు గదా.) పాకశాసనుఁడు=ఇంద్రుఁడు.

మమ్ముఁ గావవేని మే మింక హరనేత్రములలో డాఁగి వెలువడము.' అనిరి. అంతఁ బాకశాసనండు 'మీ కాశరణమేని కలదు. ఇంక బాణండు తనవేయిచేతులతోను నావేయికన్నులనుం బెఱికివేయును, నాప నెక్కవ్వరు?' అని గద్దియ దుమికి తల్ల డిల్లఁగా, అందఱును—

నల.—[నవ్వుచు] మీపావడలే శరణ మని నిశ్చయించిరా?

రంభ.—[నవ్వుచు] అవును, వా రట్లే నిశ్చయించిరి.

నల.—[నవ్వుచు] అగ్నియుం జొచ్చు నని మీరు భయపడితిరా?

రంభ.—[నలకూబరునికి లఘుచపేట మిచ్చుచు] మేము బాణతపోగ్నికి భయ పడి మావలనఁ గా దంటిమి. వారివలన నేకాపమేని భరింతు మంటిమి.

నల.—మఱి యీగండము మీ కెట్లు తప్పినది?

రంభ.—అనుకంపమానమానసు లయిన నారదమునీంద్రులవలన.

నల.—ఎట్లు?

రంభ.—అసమయమున వా రచ్చటికి విచ్చేసి సత్కృతులై కాశ్య పడిగి విని, ప్రణతల మమ్ముం గనికరించి బాణతిపోవిఘ్నము మావలనం గా దని తెలిపి, నారా యణుడే శరణ మని యానతిచ్చిరి.

నల.—మఱి యిపు డందఱును గురుభ్రతస్సరులై కలశాంభోనిధికిం బోయిరా?

రంభ.—వా రట్లే సమకట్టిగాని,—

నల.—మఱి యేమి?

రంభ.—మఱి నారదులవారు వారించి యిట్లు తెరువు చెప్పిరి.—

ఉ. ద్వారక నున్న వాఁ డిపుడు దానవకాలుండు నానుదేవుడై ;
మారునిసారు మెచ్చనికుమారి యుషాఖ్య వెలుంగు దాయకుడై ;
మీరు మురారిపౌత్రునికి మీయరిపుత్రికి స్వాష్ట సంగమున్
గూరుపరయ్య ; మీయెడరు గొబ్బున వేలుపులార తీత్రమన్ . ౫

న. పేటము = చెంపకాయ. అనుకంపమాన మానసులు = కనికరించుదున్న మనస్సు కలవారు. ప్రణతల = సమస్కరించినవార మగు. గురు భ్రతస్సరులై = బృహస్పతి ముందు పోవువాఁడుగాఁగలవారై. కల శాంభోనిధికి = సాల సముద్రమునకు.

గీ. ప.—అసురసంహారండుయిన నారాయణమూర్తి ఇష్టండు వసుదేవ పుత్రునిగా బనించి శ్రీ కృష్ణరూపమున ద్వారకాపురములో నున్నాఁడు. మీవైరి యగు బాణాసురునికి మనస్త్రుని సౌందర్యమును సయితము మెచ్చుకోనట్టి కూతురు ఉ. ప. యనుకన్య కలదు.

ఇట్లు బోధించి నారదులవారు మాప్రణతులు నైకొని యంతర్ధాన మైరి.

నల.—మఱి యింద్రాదులు ?

రంభ.—ఇంద్రాదులు మదనుని దలంచిరి. అతఁడు నొయ్యారంబులు మీఱి సపరివారుడై యరుదెంచెను.

నల.—అంతట ?

రంభ.—అంతట నగ్నాద్రిత్యపురుహూతు లాతని నిట్లుగడించిరి:—“ఓయి మనోభవుడా,

మత్త. నాదుకీలలు సున్న సీతరుణప్రవాళముముందఱ్ఱ ;

నాదునెల్లలు సున్న సీతరుణంపుమొల్లలముందఱ్ఱ ;

నాదువజ్రము సున్న సీపికనాదభల్లముముందఱ్ఱ ;

సీదుప్రాభవ మెట్టిదో నవసీతచోరుప్రియాత్తబా !”

౬.

ఇట్లు నచ్చికిబుచ్చికి యిచ్చకంబుల మచ్చుఁ జల్లి కార్యముం దెలిపి, ఊసు గోడలిం జేసికొ మ్మని వేడిరి.

నల.—ఇక నీవు చెప్పనేల ? ఊసు తెనకోడ లనఁగానే ఊప్పొంగి మాలు వలు కక మారుఁ దంగీకరించెను.

రంభ.—అట్లే.

నల.—బాపురే ! ముందు స్వారస్య మున్నది ! అనంతరము ?

రంభ.—అట్లు బాణతపఃకాలంబున నివియంద యుండి కాయవ్యాహవిద్యా ప్రభావంబున బాణగృహంబునం గొలుచుచున్నయింద్రాదులు ప్రాప్తవరుడై వచ్చు మీరు కృష్ణ పాత్తునికి అనిరుద్ధునికిని మీవైరికూఁతు రయిన యా యువకును కలఁగి సొందును ఘటియింపుఁడు; అందుపయి మీ దుఃఖము తత్త్వణమే తీటికోవును.—ఆశ్రీ కృష్ణులవారే తీర్తు రనుట.

ఆశిష్య పురుహూతులు=సూర్యుఁడును దేవేంద్రుఁడును. ఉగ్గడించిరి=స్తులించిరి.

౬ ప.—కీలలు=మంటలు. అరుణప్రవాళము = ఎఱ్ఱనిచిగరు. తరుణంపు మొల్లల= లేతమల్లెపూవుల.

వజ్రము = వజ్రాయుధము. పిక...ము = కోకిలకూఁత యనెడు బల్లెము. నవ...

గా = వెన్నదొంగ యనుంగు పుత్తుఁడౌ—వన్నగఁడౌ అనుట—నీవు భూలోకమందు పనిచేయవలసియున్న దని సూచించుటయు.

కాయ వ్యాహ విద్య = దేహములను అనేకములనుగా చేసికొన సాధన మయిన

బాణుని యథాపూర్వ మచ్చలంబునం గొలువ కాయబాహుశ్శోపసంహారపరు లై
యసుగలోకంబున కరిగిరి. ఉర్వశ్యాదులును హాహూహూవులును వారి నే యనుగ
మించిరి. నే నటం జలద్రపాదతాడిత నై యిటం బ్రాణనాయకు నొడిం బడితిని.

నల.—బలి బలి !

క. మంటలసో కై న న్నపు

డంటి యెరియఁ జేసి, యిప్పు డమృతపువెల్లిన్

గెంటి మనుచు నీకొంటెకుఁ

దుంటవిలుతుమామ కెరంగుదున్ భక్తిమెయిన్.

2

రంభ.—

క. బాణునికొలుపున కల గీ

ర్వాణులు సన, మనము పంచబాణుకొలుపుకై

ప్రాణేశ రమ్మ పోదము ;

నాణెం బిది గాదొ యట్లు నలుంగుటకంటె?

౪

[అని నిష్క్రమింతురు.

శుద్ధవిష్కంభము ముగిసినది.

నోగవిద్య. అచ్చలంబునన్ = కపటములేక. కాయ...లై = వెక్కుకోహములను
తగ్గించుకొనం గడంగినవారై. చంద...నై = చంద్రకిరణములచే కొట్టబడినదాన నై-
చంద్రుడు కాళ్లతో తన్నగా అనియ.

2 ప.—తుంటవిలుతుమామకున్ = మన్మథుని మేనమామ యయిన యీ చంద్రునికి.
ఎరంగుదున్ = నమస్కారము చేసెదను.

ప్రథమాంకము.

స్థలకము.—శోణపురి, బాణస్వాగతమండపము.

బాణుఁడు కుంభాండుఁడును ప్రవేశించి

యథోచిత ముపవిష్టు లగుదురు.

అగ్నివాయ్వాదిత్యదిపరివారము యథార్హము నిలిచి కొలుచుచుండును.

కుంభా.—అసుఁచక్రవర్తి, త్రిజగతీపతీ, ఏలినవారితపఃప్రకారము విని యా శ్వశ్వసడు మంటిమి. వరములు విన్న సేమగుదుమో !

బాణు —మంత్రిసత్తమా కుంభాండా,

కి. బాణుఁ డనుపే రహహ ! వి

న్నాణుబుగ నాకు నిడిరి నాతలిదండ్రుల ;

బాణగతి ముందటకె యను

పోణిమి యెటుఁగవొకొ మంత్రిముఖ్యుఁడవుగదా.

ఏకీ మనవా రందఱు ?

రాణి, ఆహ్లాదనుఁడు, ఉష, చిత్రరేఖ, గంభీరవేదియుఁ,

ప్రవేశింతురు.

రాణి.—ప్రాణేశ్వరులకు ప్రణామము. [అని మ్రొక్కి] అశ్రువుల్ని శుభ దర్శనముచే కృతార్థురాలను.

బాణు.—రాజుమ్మ, ప్రేయసీ, ఇటఁ గూర్చుండుము. [రాణి కూర్చుండును.

ఆహ్లా.—ఆహ్లాదనుఁడు నాయనగారిపాదములకు ప్రణమిల్లుచున్నాను.

[అని ప్రణమిల్లుచు.

బాణు.—రా వోయి, నాయనా, రా కూర్చుండు [ఆహ్లాదనుఁడు కూర్చుండును.

ఉష.—నాయనగారిపాదములకు ఉష ప్రణమిల్లుచున్నది. [అని యట్లుచేయును.

బాణు.—రా, అమ్మా, రా. [అని దగ్గల కూర్చుండఁ బట్టుకొనును.

చిత్ర.—మామగారిపాదములకు చిత్ర రేఖను మ్రొక్కు చున్నాను. [అని మ్రొక్కును.

ఉష.—పిన్నాణుబు = సేర్ప. ఇడిరి = నెక్కినారు. ప్రణమిల్లును = మ్రొక్కును.

బాణు.—కల్యాణము, కల్యాణము, కూర్చుండుము, నీచలికడనే.

[చిత్రలేఖ ఉపకడం గూర్చుండును.

గంభీ.—మామ గారిసాదములకు గంభీర వేదిని మొక్కుచున్నాను.

[అని యట్లు చేయును.

బాణు.—కల్యాణము కల్యాణము, కూర్చుండుము. [గంభీర వేది కూర్చుండును.

బాణు.—మంత్రిపుంగవా, మనవా గందఱు డేమమా ?

కుంభా.—ఏలినవారిప్రతాపము కాచుచుండ డేమము గా కేమి ?

బాణు.—దేవతలు మిమ్ము చక్కగా కొలుచుచున్నారా ?

కుంభా.—కొలుచుచున్నారు; అనుకంపనీయులు.

బాణు.—ఊరి. [ఆహ్లాదము గూర్చి] వత్సా, నీవు మాతృప్రకార మెల్ల నేమి

సేయు మింటివి ?

ఆహ్లా.—గురువర్యులను శ్రీనుచ్చక్రాచార్యులను శుశ్రూషిండుమంటిని.

కుంభా.—దానవేంద్రా,

శా. పోడిక్ బాలుఁ డితండు భార్గవుని శుశ్రూషించి, వేదంబులు

వేదాంగంబులుఁ బంచలక్షణపురావృత్తంబులు నేర్చి, యా

హ్లాదం బొజ్జకుఁ జేసి, సార్థితనిజాహ్లాదాఖ్యుడై, 'వత్స, ప్ర [గం
హ్లాదానూనుడ నాదు' వంచు వరముం బ్రాపించె దద్వాక్కునక.

బాణు.—వంశమునకుఁ గీర్తి దెచ్చితివి వత్సా.

ఆహ్లా.—మహానుగ్రహము, మహానుగ్రహము.

[ప్ర పో హా రి. — [ప్రవేశించి] జయము జయము జగదీశ్వరులకు. స్వస్తి

శ్రీలు మేళమై నాట్యసేవార్థము వచ్చియున్నారు.

కుంభా.—దానవనాథ, మంగళార్థము వారికి సేవకు సెల వొసంగవలయును.

బాణు.—యంచది.

[ప్రతీహారి వెలువడి రం భా దులను దోడ్కొనివచ్చి

విడిచిపోవును. గంభాదులు బాణునికి మొక్కి నిలుతురు.

గం ప.—ప్రొడిక్=చక్కగా. భార్గవునిక్=శుక్రాచార్యుని. పంచలక్షణ పురా
వృత్తంబులు=పురా నేతిహాసములను. డ్వాక్కు=గురువునకు. సార్థి...డై=ఆహ్లాదముఁ
డనెడి తన వేదిని సార్థకము చేసె. అనూనుడవు=తక్కువ కానివాడవు.

బాణు.—ఎవరెవరే మీరు?

రంభ.— (హంసరుతము.)

సామి, నీదాసి నే, జాటుదురు గంభ యని శౌతముల నన్ను ననురేంద్రా,

ఉర్వశి.—

సామి, నీదాసి నే. స్వర్వనితి నుర్వశిని, సల్పదును లాస్య మనురేంద్రా. '

మేనక.—

సామి, నీదాసి నే, సంక్రతును, మేనకను, స్వాంతజుడు మెచ్చు నను దేవా.

హా హా హూ హూ హూ లు.—

సామి, సంగీతిలో సల్పితి మొకింతపని, సాకతము వేడెడము దేవా.

౧౧

బాణు.—ఆడుదురుగాని. ఓరి అగ్ని, ఈమంభాండాదులు విన మాతపస్సును కర్షింపుము. [నిర్వర్ణించి] ఏమిరా! నీ విట్లు బొగ్గువలె నల్లబడినాడవు?

అగ్ని.—[హుక్కా-గొట్టము నజరుదాపుచు కేల బూని]

క. బానసములోన నెపుడు

నానిరవే నైచినారు నాకుం గట్టెల్,

దానం గను బొగచూచును,

నే నల్లని బొగ్గు నైతి నిర్జరభీమా.

౧౨

బాణు.—ఏమిది, వాయూ, నీ వేల పొయ్యి యూడకుంటివి?

[అని వాయువును కొట్ట నుంకించుచున్నాడు.

నాయువు.—[అమితముగా వణకుచు వెనుతిపురివిసకట్ట వీచుచు ఆత్మ గతియు] ఆహా! నేను లోకనక్షత్రయే వచ్చినది! ధార్మ్యము చేసెదగాక. [ప్రకాశము] లోకనాయకా,

౧౧ ప.—శౌతములక=శౌతకర్మలయందు. స్వర్వనితక=స్వర్గస్త్రీని. లాస్యము సల్పదును=అటలో నేర్పరిని. సంక్రతును=ప్రఖ్యాతి గలగానను. స్వాంతజుడు=మన్మథుడు. సాకతము=అనుగ్రహము.

౧౨ ప.—నానసము=నంటయిల్లు. నిర్జరభీమా=దేవతలకు భయంకరుఁడా. ధార్మ్యము=కపటము.

ఆ. ఊది యూది బుగ్గ బూపిరిబూరెల్లె,
 బుంగ్గ లై, మఱింత బూరటింపఁ
 బెదసిదెల్లెలు పెరిగి చీలినవయ్య
 కుట్టుకొంటి నయ్య కొట్టకయ్య.

౧౩

బాణు.—[నిర్వర్ణించి తల యూచి] మంచిది ; చక్కగా వీవుము. చుటి,
 వాఁ డెక్కడరా మీతలమానిసి వేగంటిపిసాసి ?

వాయు.—బురుజునొడ కోవుర మున్నాడు నేవరా.

బాణు.—ఊ. ఓరీ, ఆదిత్యా, నీ వేలరా కట్టియ లెండింపవు ?

ఆదిత్యుడు.—[పుండరీకము నజరు వెట్టుచు] మహాప్రభూ,

క. లేయెండయె యెవ్వేళను

గాయుచు నుండు మని సీదుకట్టడయ కదా ;

పాయక నే నగు సేయుటఁ

బాయచు కట్టియలజేమ భండనభీమా.

౧౪

బాణు.—మఱి, వాఁ డెక్కడ వీపైగోడు ?

ఆది.—వాఁ డెక్కడనో ఎఱుంగను, జేవా.

బాణు.—[కినుకతో] ఏమి కారణము ?

ఆది.—మహాప్రభూ, మన్నింపవలయును.

ఆ. నిండు పున్నమగనె పండువెన్నెల సదా

కాయ నతని కిడినకట్టబాటు;

దాన నతఁడు నేను దాయుటయే లేదు ;

సేపదంబు లాన, నిక్క మిదియ.

౧౫

౧౪ ప.—లేయెండ=నిండ. కట్టడయ=అట్లయే. భండనభీమా=యధములొ
 భయంకరుఁడ.

పైగోడు=చేతించుట—చంద్రుఁ డనుట.

౧౫ ప.—దాయుటయే లేదు.—సూర్యచంద్రులు కలసిననాడు అమావాస్య.
 వారు నిండుదూరమున్నున్న నాడు పూర్ణిమ. నిక్కము = సత్యము. జల్లిక = వీచో
 పును. సభాస్థాయిలు=సభవారు.

వాయు.—మహారాజ, నే నెఱుంగుదును. ఏలినవారికి తపస్తాపశాంతికై ఇదె యిటనె తనలేఁతికిరణంబుల తెల్లని చలువజల్లిం గట్టుచున్నాఁడు. [పరికించి] వాడె వచ్చుచున్నాఁడు.

బాణ.—[స్మితముతో] బడతుఁడు, వాని కేరియు ముందుగాఁ గోపము.

[చంద్రుఁడు ప్రవేశించి కలువ నజ

రుంచి ననుస్కరించి బల్లి వీచుచుండును.

బాణ.—[వీక్షించి] ఊ. ఓరీ, అగ్నివిద్యుత్తులారా, మాతపస్సును చెప్పఁడు. మీరంగగా సాక్షులరు.

ఇరువురు.—అవును మహాప్రభూ.

అగ్ని.—ఓహో సభాస్థారు లెల్లరు నాలింపుఁడు:—

శా. స్కంధగ్రంథులు వ్రస్సి వాయువులు నిర్ఘాతధ్వనిక్ మ్రోఁగఁగా,
సింధువ్రాతము క్రాఁగ నీశ్వరజటాసింధ్వంభముల్ తెల్లఁగా,
బంధం బేది సుమేరుమందరిగిరిప్రాగ్భారముల్ దొర్లఁగా,
సంధాబంధుర బాణదానవతపఃస్ఫారాగ్ని పర్వే దివిక్. ౧౬

బాణ.—ఆహాహాహాహా!

అందఱును.—ఆహాహాహాహా!

హామఁడు.—ఏమియాజ్ఞ మహాప్రభూ?

బాణ.—ని న్నేవరురా పిలిచినారు?

కుంభా.—త్రిలోకనాయక, వీఁడు హాహాంధర్వుఁడు, అహోవల్లనశ్రవణపర వశుడై తమరు ఆహాహో యని సాధువాదము పలుకఁగా లెన్నుఁ జేర్చొన్నట్లుధ్రువం జెందినాఁడు.

బాణ.—[బిగ్గరగా నవ్వుచు] ఓరి నిర్భాగ్యుఁడా, హూహూహూహూ!

[అని బిగ్గరగా నవ్వును.

౧౭ ప.—ప్రతిజ్ఞను దృఢముగా నిర్వహించువాఁడైన బాణాసురుని తపస్సు యొక్క మహాగ్ని ఆకాశమందు వ్యాపింపఁగా, ఒక దానినై నొకటి గోడకీటులవలె కేటి యున్న గాలికీటులు ఎడఁగాని పిడుగుమ్రోతతోఁ బల సాగినవి, సముద్రముల సమూ పము ఉడు కక్కినవి, శివుని బహుళాని యాకాశగంగయొక్క నీళ్లు పెల్లుచుండినవి, సాదుచెడి మేరుమందరి పర్వతముల శిఖరములు ఊడి దొర్లి పడినవి.

సాధు వాదము=మెప్పుం జెప్పట.

హూహువు.—విశ్వనాయక, ఏమి యాజ్ఞ ?

బాణ.—[నవ్వుచు] వీని పేరు హూహువా ?

కుంభా.—అవును దేవా.

బాణ.—భ్రాంతిలు నిర్భాగ్యులు ! హే-హే-హే ! [అని నవ్వు] హే-హే-గంధర్వుఁడు నొకఁ డిటుఁ గలఁడా ? హో-హో-హో ! [అని నవ్వును.

ఆది.—ఓహో సభాసదులారా, వినుండు :—

శా. వైకుంఠం డలచక్రవాళి మనునానంబం దటం డామి భం

జైకవాళిము పేర్చి భవ్యపరిపాకార్థింబుగా నూడఁగా

నాకాశింబు ఘటించి బృహదశిసహస్రార్థింబుల బీజస్థ సం

దీకల్యాణతంబు గ్రచ్చఫల మయ్యెఁ సర్వభంగంబుగా. ౧౭

బాణ.—మహావ్యా మహావ్యా ! చూచితివా కుంభాండా ! అయినను ఈక్షామ కేవలం చక్కఁగా వర్ణింపలేదు. మఱి నేనే వర్ణించెదను విను. మాతపస్సులో నొక వింత, ఏమనఁగా.—

మ. అలరించెన్ సగ వల్ల మామక తపో హవ్యాశన వ్యాప్తి నౌ

దలయే అుండుడుకంగఁ బై కుజీకి మీల్ దాచే న్నొద్ద న్నెచ్చిల్వక

౧౭ ప.—నారాయణమూర్తి (యనెడు కుంభురి) చక్రవాళిపర్వత మనెడి యావములో బ్రహ్మాండము లనెడు కుండలయొక్క సమాహమును వెట్టి చక్కఁగా కాలుటకై (క్షేమకర మయిన పరిణామముం బొందునట్లుగా) ఆకాశ మనియెడి యముకను ప్రుక్తి పన్నిద్దఱు సూర్యులనెడి నిష్పను వెట్టిగా, ఆయావములో ఈ కల్యాణమూర్తియొక్క అనఁగా బాణాసురునియొక్క తపస్సు గ్రచ్చకాయగా ప్రవేశించినది.—ఆవములో గ్రచ్చకాయపడిన యెడల ఆవములోని కుండ లన్నియు పగిలిపోవును. ఆట్లే నారాయణమూర్తి కాంచున్న బ్రహ్మాండముల కన్నిటికిని బాణాసురుని తపస్సువలన అపాయము కలిగినది.—విష్ణువుయొక్క కార్యమునకు భంగము కలిగిన దనుట.

౧౮ ప.—నా తపోహమ్నీ వ్యాపించినందున శివుని కిగము మీఁది గంగ మిక్కిలి యుడుక సాగినది. అంత నందులోనివి చేపలు తాచేళ్లు మొసళ్లును ఆ వేడినీళ్లలో నిలువలేక చలువకోసము, మంచుకొంప కూడుగుగాన చలువగానుండు నని హాస్వతి యొక్క దేహముమీఁదికి ఉఱికి ఆవరించినది. ఆమె శివుని దేహములో ఎడమ సగ భాగముగా. ఆనలజంతువుల తాగుడు సహింపలేక ఆమెదైన యా సగము దేహము

యలమఁ డాసగి మాహిమాద్రుజఁ, దదాయాసంబు త్రోపాడ, వే
యలయుగ్రుం డట్లు వచ్చి కోరు వరము చార్తిక ననుక వేడుటల్.

ఇంకను వినుడు.—మాతపోగ్ని నుండి.—

సీ. ఒకమిడుంగులున నాశోదధి కాగి యా | కమలకిటుల్ కూడు గాఁగనుండ,
ఒకమిడుంగులున మేరుకుభృత్తు కరఁగి యా | నిప్పుజేట జగంబు నీల్గునుండ,
ఒకమిడుంగులున శంభుకపర్ద మెరిసి యా | కమరువాసన దెసల్ గడవనుండ,
ఒకమిడుంగులున గారకకోట్లు మండి యా | కచ్చిక లిల యల్లఁ గప్పనుండ,

తే. బ్రహ్మకృష్ణాయ ల్ల నీప్రళయ మాఁపు
మనుమఁ దనవెంట రా, సాంబుఁ డాటమున
నచ్చి, 'కోరుము కోరుము, వరము వరము,
బాణ బాణ,' యనువిధూతి పరఁగె నాకు.

౧౯

పంభాండ్రాదులు.—శబాస్ ! శబాస్ !

పంభా.—వీలినవారివరములు వినం జెవులు దురదగొనుచున్నవి.

బాణ.—మహేశ్వరుఁ డట్లు ప్రత్యక్ష మై నా కచ్చిన వరములు వినుము.

కి. చండికతో వాసం బై

పుండ్రదుశ్శుండు నాదుగవను గాచుక ;

జగడ పడుతెఱి మద్భుజ

కంఠూతి పెనుల్పువీరుకదనం బొసఁగుక.

౨౦

అందఱును.—అహో ఈశ్వరానుగ్రహము ! అహో ప్రసాదహిమ !

బాణ.—సరియ యిట్లొయి సూర్యాగ్నులారా ?

గింజుకొనఁగా కణమ సగ నుయిన శివుఁడు ఆ యాయాసమునకు నిలువలేక వేగముగా
ఆతీరుననే వచ్చి నన్ను 'ఒరీ బాణా, బాణా, వర మడుగురా అడుగురా.' అని దీన
ముగా బలిమాలికొనఁగా, నాకు నవ్వు వచ్చినది.

౧౯ ప.—మిడుంగులునక = నిప్పురవచేత. ఆశోదధి = నేలినముద్రము. కమల
కిటుల్ = ఆదికూర్మము ఆది వరాహమును. మేరుకుభృత్తు = పర్వతము. కపర్దము = ఒక
ముఠము. ఎరిసి = కాలి. తాగక = నక్షత్ర. ఇల = నేల. సాంబుడు = శివుఁడు.

౨౦ ప.—పుండ్రదుశ్శుండు = చంద్రకలా శేఖరుఁడు. శివుఁడు. గవనుక =
పుండ్రమును. కంఠూతి = దురద. కదనంబు = యుద్ధమును.

సూర్యాగ్నులు.—ఓను మహాప్రభూ, మే మప్పుడు తపస్సునకు నిలువ లేక హరనేత్రములందు డాగి చూచు చుంటిమి.

బాణు.—వహవా! [రంభాదుల నుద్దేశించి] మఱి మీయాటపాటలు కానిండు.

రంభాదులు.—[అడుచు]

(గేయము)

నిన్ను బొగడఁ దగమే!

బలిరాజసుత । నిన్ను బొగడఁ దగమే!

అరహరితోపము నడఁచె నీముత్తాతి,

హరిని భిక్షునిఁ జేసె నయ్య,

గిరిశుని గడపకాపరిని జేసితి వీవు,

వరము పో రడుగుకావలుండు మ తెవ్వఁడు!

నిన్ను॥

వేకన్నులున్న వేవెంటు చెదరవచ్చు;

వేకాళ్లు వలసకు వెరవు;

వేకెళ్లు గల్గిన వేవే ట్లొసంగవచ్చు;

నీ తెవ్వఁ డీ రెడు లోకములను నీడు!

నిన్ను॥

కిలనఁ గాలాశ్వత్థంగములు నీవొసము;

చెలులకు ముదిరథ న్వలత;

వెలదుల కాంచుపిల్లు నీవొసము;

ఇలలోన నీసాటి బలియొక డెం తెవ్వఁడు!

నిన్ను॥

అరహరి = సగముసింహము (నరసింహస్వామి)యొక్క. ముత్తాతి = ప్రహ్లాదుడ. అయ్య = తండ్రీ - బలిచక్రవర్తి, గిరిశుని = శివుని. పోరు = యుద్ధమును. కావలుండు = బలాధివ్యుడ.

వేకన్నులు ఇంద్రునికిఁ గలవు. వేకాళ్లు సూర్యునికిఁ గలవు. వలసకు = పరిరయగుటకు. కెళ్లు = చేతులు. ఈ రెడు = పదునాలుగు.

కిలన = యుద్ధములో. కాల..ములు = యముని గుట్టము (అగు దున్నపోతు)యొక్క కొమ్మలు. కిలన...లు=ఆవొసమును చూడఁగానే శత్రువులు గుండె బద్దలై చక్తుగనట. ముదిరథన్వలత = ఇంద్రధనుస్సు. చెలుల...లత=సువృష్టి సూచక మయిన యింద్ర ధనుస్సువలె సంకోచవెట్టు ననిభావము. వెలదులకు = స్త్రీలకు, ఇంచుపిల్లు = (మన్మథుని) చెఱకుపిల్లు—సుముల గొల్పు నని భా.

శాణు.—మీకు గృహసమ్మార్గ నాదిశ్లేశమునకు బదులు ఇంకమీఁద సంగీతవ్యాసా
రమున యుండ ననుష్ఠియిచ్చితిమి. చాలునా యీబహుమానము?

గంభాదులు.—[వడవడ వణంకుడు] మహాప్రసాదము.

శాణు.—[ఉపం దలియం దివిచి, చేయి పట్టుకొని] అమ్మా, ఎంతసుందరాం
గుని శిష్యునిను రూపహీనుఁ డందువు. ఇప్పటిలేని తెలివి కలిగినదా? ఇంకనైన
తెండ్లి చేసికొందువా అమ్మా.

[ఉప మెల్ల మెల్లన తండ్రిచేయి విడిపించుకొని నిష్క్రమించును, చిత్రలేఖ ఉప ననుగమించును. గంభీర
వేది ఉపను గంటికి గపడునంతవఱకు వీక్షించి తర్వా
త ఉన్ను రనును. ఆహ్లాదనుఁడు చిత్రలేఖ పోకం
గని తల వాంచి చింతిల్లును.

శాణు.—హా! ఏమి దీనిస్వాతంత్ర్యము! ఓయి గంభీరవేదీ, చింతిల్లుకు. నేను
బోధించి ఉపను ఒప్పించి నీకు వివాహముచేసి మాయక్కను సంగోపపెట్టెదను లే.

గంభీ.—మామగారియనుగ్రహము.

[చిలుకలును గోయిలలును స్వాగత మంటపము చేత
మెండుగా కూయును. తుమ్మెదలు కరము ఝంక
రించును. మంటపమున మలయమారులేము వీచును.
ఘట్టులుల పకిరులేము వ్యాపించును.

శాణు.—ఏమి యిది! ఋతువు వచ్చియున్నను, ఋతుధగ్ధము లెల్ల నిట్టిస్వ
డిచట యాగపద్యంబునం బ్రకట మగుట పితగా నున్నది?

గంభాండాగ్నిసూర్యాదులు.—చేతనాచేతనంబులెల్ల ఏలినవారి యభ్యుదయము
నభీనందించుచున్నవి.

గంభా.—కుమార, మీనాయనగారు సంతసిల్లి నీవిద్యాప్రభాకమును వసంత
వర్షనం బాపుము.

ఆహ్లా.—నాదియు సొకవిద్యయా! అయినను పెద్దలమాట నతిక్రమింపఁజాల.

సమ్మార్గనాది = ఊడ్చుట లోనగు.

ఋతువు = వసంతర్తువు. యాగపద్యమునకే = ఏకకాలమున. అభ్యుదయమును =
గొప్ప మేలును.

మ. నరవిఁ వేడికి డస్సి, శీతలజలస్నానంబుగా, నిర్మలాం
బరసాన్ని దడియూటి, మంచుజెమరున్, మాఘ్యానిలం బార్పగా,
బురుసాపట్టుబరిబుటాపరికిణీముస్తబుతో సాదరా
బురఖాతోడ జవాహరీపటలితో భూకాంత గూడెన్ నునున్. ౨౦
బాణాదులు.—బలిబలి! వహవ్యా!

ఆహా.—మతియు నిపుడు,

ఉ. అక్షయకౌతుకంబు మౌలయంగ, నశోకలతావహూటి యీ
దక్షిణగంధవాహు బలితంపుంగవుంగిటు గ్రుచ్చి, వే సను
స్త్రీతిజాత మౌలతలతాపుల కల్గి, మరందవారి పు
ష్పాక్షులఁ జిప్పిలన్ గిసలయాధర మీయక త్రిప్పు జూడెన్. ౨౧
బాణాదులు.—బలిబలి! శబాస్.

బాణ.—అట్లేని నగరి కేగి యుద్యానంబున వసంతశోభం దిలకింతుము.

[బాణరాజ్య సుతకుంభాండులు నిష్క్రమింతురు.]

౨౦ ప.—భూమి యనెడినాయిక వరుసగా వేడికి ఒడలి (గ్రీష్మధర్మము), చన్నీ
ళ్లు స్నానమాడి (వర్షధర్మము), తెల్లనివలిపములతో తడియార్చుకొని (నిమ్మలమయిన
యాకాశములో జలము తగ్గిపోగా—శరధర్మము) ననుమంచువంటి చిలుకజెమరును
(హేమంతధర్మము) మల్లెలమీది గాలి తీర్వగా (శిశిరధర్మము), సరిగబుటాలు గల
బురుసాపట్టు పావడ ధరించి (నానావిధము లయిన పువ్వులతోడి చిగురగును అంతటం
గలిగి), సర్వము బంగారు జల్తా రగు మేల్కుసుగు దాలిచి (బంగారుపూవంటి పుష్పాడి
నెనైసంతటను వ్యాపించుచుండగా), మెండుగా నగలు (చిత్రవర్ణముల పూవులు పం
చెలు పక్షులును) గలిగి, వసంతుఁ డను నాయకునిం గలెను.

౨౧ ప.—మితిలేని తమకము ఉప్పొంగగా, అశోకశాఖ యనెడి గవరాలు సర
మశములు నెడచల్లుచున్న యాదక్షిణపు వాయుదేవుని (చందనాది చెట్లను చాల్చి గదం
బించుచు వచ్చిన దక్షిణనాయకుని) బిగువుగా ఆలింగనము చేసి, అంతటా తాళాలున ఎల్ల
తావులందును మోచిన తీగల పరిమళములు ఆతనిదేహమం దున్నందున (నానా
ప్రదేశములలోను సంద్రుండలలోను నుండు నాయికల పరిమళములు అతని దేహమందు

[సేపథ్యమందు]

[చేయసీ, ఈరాత్రియే మనతనయునికి స్వప్నమున గాంధర్వ వివాహమును నిర్వహింపుదము.

ఆది.—[జనాంతికము, అగ్నిదులతో] మదనభాషితమును వింటిరిగదా. మనకు మంచికాలము వచ్చుచున్నది.

[దేవతలు నిష్క్రమింతురు. గంభీరవేది మెల్లగా ప్రయాసతో వెడలును.

కరణుక.—[వెనుకనుండి ప్రవేశించి గంభీరవేదిచేయి పట్టుకొని దివిచి] ఉప పోతూ వున్నప్పుడు ఎందుకు ఉన్నున్నావు? చెప్ప.

గంభీ.—కరణుకా, అ దంతా, మామకు వెరిచినకపటం; నామాట నమ్ము. నామ ఉపా అక్కర్లేదు, గిపా అక్కర్లేదు. నీమీద రేపు నామనును ఇంకెక్కడా లేదు.

కరణు.—అట్లేనే మరరా యిప్పుడే నెళ్ళి శోభనం అన్నీ కానీ.

గంభీ.—నీవుజ్ఞేం, ఇక్కడ మాట్లాడకు, నాతో అవతలిక రా చెప్తాను.

[అని నిష్క్రమింతురు.

ప్రథమాంకము ముగిసినది.

ఉన్నందున) ఆతినినై ఈసువహించి, మకరంద మనెడు బాష్పములు, పువ్వులనెడి కన్నుల నుండి కాటుచుండగా, అతనికి ముద్దుగొనుటకై తనచిగురా కనియెడి వెదివిని ఇయ్యక ఇటునటు త్రిప్పకొనుచున్నది చూడుడు.—మలయమారుతము నానాజాతి పుష్పపరి మళములతో వచ్చి అశోకశాఖలో వీచి అందలి పూవులనుండి మకరందమును క్రిందికి జార్చి దాని చిగురుటాకులను ఆడించుచున్న దని భా.

ద్వితీయాంకము.

స్థలకము:—శోణపురి, ఉషాప్రమదవనము.

ఉష, సఖియుగళము, చిత్రలేఖయు, ప్రవేశింతురు.

[ఉష తామరసెట్లపై మూర్ఛితయై యుండును.

సఖి లిరువురు తామరాకులతో వీచుచుందురు.

చిత్ర.—[ఉషను కేల దడవి నిర్వర్ణించి, ఆత్మగతము] ఇది కామజ్వర మని నేను మొన్ననే శంకించితిని.

ఆ. లలన డీలుపడియు లావణ్యమున మించె

నలుపుతెక్కచందుకలయుఁబోలె ;

ఇట్లు జవ్వనులకు హితశత్రు వాకూళి

మధునివేడి యగునె మరుఁడు గాని.

౨౩

నేను తుణము ఉపతో నొంటిపాటున నుండి గుట్టు తెలిసికొనియెదను. [ప్రకాశము] చెలీ మదనికా, చెలీ కుముదికా, ఈవాసంతాతపము సఖికి దుస్సహ మైనది, తామర సెట్లలకు శమిల్లినది గాదు. అల్లయాయవ్వలిబాలచందనపండమునకుం బోయి చెల్లికై గందపుఁబాలు కొని రండు.

చెలులు.—నీవు వచ్చిన సంతయుం జక్కఁబడు నని మేము ముందే అనుకొంటిమి.

[అని నిష్క్రమించిరి. ఉష తేరును.

చిత్ర.—ఉషా !

ఉష.—[అనాకర్ణితకముగా] నాసఖి లెక్కడ ? హా ! మూర్ఛిల్లితిఁగావలయు. ఆహా ! మూర్ఛయే యుపకారిణి యైనది. చిత్రలేఖను దేర సఖులు చనియుందురు.

ప్రమదవనము = ఆటతోట. సెట్ల=శయ్య.

౨౩ ప.—ఈజవరాలు కృశించియు కృష్ణపక్ష చంద్రలేఖవలె కాంచి హెచ్చి యున్నది. ఈవిధముగా యువతులను వన్నె హెచ్చించుచునే క్లశవెట్టెడు క్రూరుఁడు మృదుఁడుగాని వసంతపు తెండవేడిమి గాదు.

పండము=గుబురు.

ఆ. చిత్ర మేమొ నేను జిత్రరేఖను జూడ
నివుడు కోరినట్లు లెపుడుఁ గోర;
తాపదీన మైనతటి డెంద మన్గులఁ
బెల్లు దలఁచు ననుట తెల్ల మయ్యె.

౨౪

చిత్ర.—ఓహో! చెలి నన్నుం గనలేదు. ఇది మఱియు ననుకూలము. నేను
దాఁగి యీమెవృత్తముం బరికించి రహస్య మెఱింగెద. [అని యట్లు చేయును.

ఉప.—ప్రాణేశ్వరా, నిన్ను వెండియు నేఁ గాంతునో!

చిత్ర.—ఆహా! 'ప్రాణేశ్వరా' యనుచున్నది! నాతలంపే నిజ మైనది. వృత్త
మిట్లుండ శీతలోపనారముల నేమి ప్రయోజనము?

క. ముడునిదాఘముచేఁ గల

గుండై సనిచెడినబుడిగురిమెదలతఁ

వెండియు విలసిలఁ జేయఁగఁ

బుడితుఁ డామనియ గాక పన్నీ ర్లగునే!

౨౫

మఱి యెవ రాధస్యఁడు?

ఉప.—ఇక నేను ఈవిరాళికి దేహమును ధరింపఁజాలను.

చిత్ర.—ఆహా! ఎంతబలీయమైనయనురాగము.

ఉప.—చీచీ! ఏల కలిగినది యీపాడులజ్జ! నారెండవమేనికి చిత్రరేఖకు
అపరాధ మొనర్చితిని.

చిత్ర.—ఏమి యపరాధము? ఎట్లు?

ఉప.—హా! చిత్రరేఖకుఁ జెప్పక నారహస్యమును దాచితిని.

చిత్ర.—ఆహాహా! ఏమి నామీదికూరిమి!

ఉప.—చిత్రం దలఁచిన ప్రత్యాశ కలుగును. చెలి యట్టియుపాయశాలిని.

౨౪ ప. — తా. — తాపముచే దిగులుపడి యున్నప్పుడు హృదయము ఆఘ్రులను
చూడ మిక్కిలి కోరు నన్నమాట స్పష్ట మయినది.

౨౫ ప. — నిదాఘము = వేసవి. ఆమనియ = వసంతుండే.

ప్రత్యాశ = ఆశ తీలు నను నమ్మకము.

తే. చెలియ నాదుగుట్టు తెలియు నం చలికిటి,

దెలియదాయె నేమి తెన్ను నాకు !

తల్లి నేమటించి వెల్లి తోడెటి గాంచి

తల్లిఁ బనవులేడిపిల్ల నైతి.

౨౬

అట్లు కాదు, ఆశ నన్ను వెక్కిరించుచున్నది. స్వప్నవిహారవిషయమున చిత్రయేనియు నేమి నేయగలదు.

చిత్ర.—ఏమి యద్భుతము ! ఏమి యద్భుతము ! స్వప్నమునం బ్రాణేశ్వరునితో విహరించినది నాప్రియసఖి. ఆధన్యనికై యీవిరాళి.

ఉప.—సఖి నాకడ కేల రాదు నేడు ! నానేరమి నిద్దుకొని యీమ నేడి జీవితము సనంగవ్యాధుని కిచ్చి శాంతిం బొందెద.

చిత్ర.—ఈమెపలుకులలోనే అతఁ డెవరో తెలియునో చూచెద.

ఉప.—చెలి వచ్చునంతలో నాశిశువులం గని యామంత్రించెద. [అని ఆయా లతావృక్షముల నుద్దేశించి]

చ. కురవక పుత్రికా, తిలక కూడిమితమ్ముడ, మావి యల్లుడా,

యదిదిగఁ బుష్ప మొంది సొబగారెచుచంపకనల్లి పుత్రికా,

తరిలెద విమ్ము వీడి యొకతావునకున్, సరి యితతోన మి ౨౭

మురమునఁ జేర్చి కాంచి కయినొట్టి మోమున రాగ మూనుటల్.

[అని ఆయాతరులతలను యథోక్తముగా సంభాషించి నల్లడ లోని] ఆహా ! నాకంటి కే మగపడుచున్నది !

౨౬ ప.—అలికిటికే=భయపడితిని. చనవు=వీడ్చునట్టి.

విరాళి=వియోగదుఃఖము. ఆమంత్రించెదకే=నెలవుగానియెద.

౨౭ ప.—కురవక=ఓ గోరంటా. తిలక=ఓ బొట్టుగఁ జెట్టా. మావి = మామిడి. పుష్ప మొంది=పవులు పూచి (గజస్వలవై). సొబగు ఆరెడ=అందములుగులు. చున్న. కయిన్ ఒత్తు ఇడి=చేతితో ఒత్తి (వీచేతులకు ఒత్తు లనెడి యాభరణములను తెట్టి). ప్రమదలు ఉరమున జేర్చుట, చూచుట, చేతితో తాకుట, ముఖరాగము చూపుటయు వరుసగా కురవక తిలక సహకార చంపకములకు పూత గలిగించెడి గోహదములు.

ఉ. ఎక్కలితేటిబాగుగమి నీతలిరుంగుమి కొల్మినిప్పుపైఁ ౨౮
జక్కఁగఁ బేర్చి మారునికిఁ జైత్రుఁడు దక్షిణవాయు పూఁదఁగా,
నుక్కుటశోకకోరకశరోత్కర మెట్టిఁగఁ గాల్చు; నయ్యయో!
యిక్కడ నిల్వఁజాల; నిక నెక్కడి కేఁగుదు నేమి సేయుదుక!

అయినను ఎటకేనియుం బోయెద. [అని పరిక్రమించి] హా! ఈతావు దానికన్న
దుస్సహముగా నున్నది!

మ. కొరడావ్రేటులు గాఁగఁ బైపయికి జోగుక వల్లికాకోటి; బు
భరసేనల్ గయిగాళ్లసంకెలలుగాఁ బాటిల్లెడుక; మాకరం
దరసాసారవిత ప్తలోహమయదండ్రవాతసంప్రపోతపం ౨౯
జర మయ్యెక బువుఁదోట; నాకిచట నేజాడక శుభం బయ్యెడుక!
చిత్ర.—సత్యము, చెలిమీఁద నిట దురమే విరచిత మగుచున్నది!

శా. వాయవ్యాస్త్రము దక్షిణానిలము, భాస్వత్పల్లవవ్రాత మా
గ్నేయాస్త్రంబు, బ్రభుల్ల కాంచనసుమానీకంబు బ్రహ్మాస్త్రముక,

౨౮ ప.—ఈచోట వసంతుఁడు అను కమ్మరి ఈచిగుళ్ల నెడి కొలిమి నిప్పుమీఁద
తుమ్మెద గుంపు లనెడి బొగ్గు మొత్తములను నెట్టి, దక్షిణపుగాలి యనెడి తిత్తిగాఁడు
తిత్తి యూఁదుచుండఁగా, అశోకపు మొగ్గ లనెడి యుక్కుబాణములను ఎట్టిగా కాల్చి
మదనునికి ఇచ్చుచున్నాడు! కావున ఇచ్చోట నే నుండలేను! నుటియెక్కడికి పోదును?
ఏమి చేయుదును?

౨౯ ప.—ఇచ్చట, తీఁగల సమాహముల వైకొన్నలు కొరడాదెబ్బలుగా
నామీదికి ఊఁగుచున్నవి; తుమ్మెదల బారులు చేతులకును కాళ్లకును సంకెలలుగా
చుట్టుకొనుచున్నవి. ఈ పూఁదోట చెట్లనుండి కాలుచున్న మకరందధార లనెడు
కాల్చిన యినుపశలకలతో చేసిన పంజరముగా నున్నది. ఇటు నున్నచో నాకు తేను
మెట్లు గలుగును?

దురము=యధము.

౩౦ ప.—ఈ మలయమారుతమే వాయవ్యాస్త్రము, మెఱయుచున్న యీ
చిగుళ్లగుంపే ఆగ్నేయాస్త్రము, వికసించిన సంసెంగపూవులమొత్తమే బ్రహ్మాస్త్రము,

స్నాయతోక్తిలకాహార్యటి యిదే నారాయణాస్త్రం బయో !
కాయోత్పన్నఁడు నాలుగస్త్రములతోఁ గాఢించెడి నెచ్చెలిక !

ఉప.—నాతోలితాపునకే పోయెద. [అని పరిక్రమించి, కని,] ఏమి యిది,
యీనామద్దులకూనలందు ఈపురాసులు ! ఈతేనెసోనలు ! ఇ దేమి యంద్రజాల
మా ! ఓహో కాదు కాదు.

(తరళము.)

కడిదిపూతయుఁ గాదు, తేనియక్రందువై ఖరి గా, దిదే
విడిచి యేఁగెద నన్నమాత్రన విన్నవై యివి దిగ్గనక
ఒడలు వే నయనంబులై నయనాఘ మెల్లను బాష్పమై,
విడకు మ మ్మని చూడ్కులక నను వేడుతీ రిది చూడఁగాఁ. 30
[మదననాథ నభినయించి] అహహా ! ఏమి యిది ! న న్నేచుచున్నవి ! ఇవి నిక్క
ముగా పూములుకులే. అయ్యో ! నాకూనలారా,

(తరళము.)

పుడికి బుగ్గలు ముద్దుగొంటిని ; బుచ్చి చుంచులు దువ్వితిక ;
గడకు మీరును వైరిపక్షమె కన్నలార యి పైతిరే !
పుడమి నింతటివంత యుండునె, పోలునే మనఁగా సెకక !
గడిదిమారునిచిత్ర రేఖకుఁ గాన్క నాయును రిచ్చెదక ! 31
హా ప్రియసఖి !

[అని మూర్ఛిల్లును.

వ్యాపించుచున్న కోకిలకాహారా (సన్నాయి) ధ్వనియే నారాయణాస్త్రము; అయ్యో !
ఇచ్చట మన్మథుఁడు ఈనాలుగస్త్రములతో చెలిని ఉపను బాధించుచున్నాఁడు.
[బ్రహ్మ బంగారుబొడ్డువాడు చంపకము బంగారుపన్నెగదియు కాంచన నామము
కలదియుఁ గావున దానికి బ్రహ్మాస్త్రసామ్యము, నారాయణుఁడును కోకిలయు నటుపు,
కావున సామ్యము.]

30 ప.—కడిది=అధికమయిన. క్రందు=తలుచు. దిగ్గనక=తటాలున. ఒడ
లు=దేహము. వే=వేయి. నయన ఓఘము=నేత్రముల సమాహము.

31 ప.—బుచ్చిచుంచులు=చిన్నపిల్లజాట్టులు. వైరిపక్షమె = మన్మథునిపక్షమే.
కన్నలార=నన్నుఁ గన్నతల్లలార. వంత=దుఃఖము. మనఁగక=బ్రతుకుటకు.

చిత్ర.—[వడివడిగాఁ దరిసి] హా ! చిత్రలేఖకా నీవు ప్రాణ మిచ్చెదవు !
అహా ! ఎంత ప్రమాదము ! ఎంత ప్రమాదము ! నెచ్చెలీ, ఉహ, నేనే తప్పు చేసితిని.
నేనే కూశను. నిన్ను వంచింది నీయాయాసముం గంటిని. నీలోడిదే గదా లోకము
నాకు. నేను లేక నీ నెట్లు ? [అని యుప నొడి నిడుకొని] ఆశ్వసిల్లుము సఖీ,
ఆశ్వసిల్లుము.

(స్వగీతి.)

లేవే లేవే, సఖీ ! లేవే నక్ష గానవే !

యీపు నే నెక్కడం చేరే దలంతుంగదే !

కావవయ్యా హరీ ! కావవయ్యా హరా !

జీవలోకం బిదే చీకటి మున్నదే.

33

ఉప.—[ఆశ్వసిల్లి చిత్రలేఖకవునికిట్ల లేచి చూచుకొని] ఆహా ! చిత్రలేఖ,
ఇప్పుడు నీదర్శనముచే నాకు గరము తాపోపశాంతి కలుగుచున్నది.

చిత్ర.—కర మేమి ? నీమనోహరుని పేరు చెప్పుదువేని పూర్వముగానే తాపో
పశాంతి యగును.

ఉప.—[ఆత్మగతము] ఏమి యిది ! ఈవృత్తాంతము ప్రియసఖి కెట్లు తెలి
సినది ? ఎఱుంగ దని తలంచితిని ! [ప్రకాశము] సఖీ, నీకు అది యెట్లు తెలిసినది ?

చిత్ర.—ఇతరవిషయములు పెక్కులు తెలిసినట్లే.

ఉప.—[ఆత్మగతము] ఈమహర్గములు తెలియరావు. అటయిన గభికి
ఆమహాపురుషుని పేరుమాత్ర మేల తెలియదు ? నే నుచ్చరింప వినఁగోరిక గా నుండును.
[ప్రకాశము] సఖీ, అంతటిపుణ్యమా నాకు ? నా కది తెలియదు సఖీ.

చిత్ర.—ఏది తెలియదు ?

ఉప.—నామనశ్చోరుని నామధేయము.

చిత్ర.—ఆశ్చర్యముగా నున్నది ? అటయిన ఆమహానుభావుని యసాధారణ
రూపరేఖావిలాసముల వర్ణింపుము.

ఉప.—శక్యమేని. [ఆత్మగతము] నే నెక్కడ, ఆయనను వర్ణించు టెక్కడ !
అయినను చెలియొద్ద ! ఏమి నేయుదు ! ఎట్లు లీలజ్ఞాసింధువును దాట నేర్తు !

చిత్ర.—[నిర్వర్ణించి, ఉపమెయిం దడవుచు,] ఇదేమి, సఖీ, నీమే నెల్ల
పులకలమెలకలు నిండుచున్నవి ?

ఉప.—[తన్నుతాఁ జూచుకొని]

ఆ. పులకపటలి గాదు, మోహనాకారుని

మొలకనగవు మదిని బొలసినంత,

సురిగి నన్నసన్న శోకాంధకారంబు

వలస పోవుతీరు వనజనేత్ర.

38

చిత్ర.—నీవు చెప్ప నక్కఱలేదు, ఈరోమాంచనక్రమముననే తెలియుచున్నదిలే, నీమనశోచ్చరుడు నిన్నుఁ దేల్చినకేళీక్రమము.

ఉప.—సఖీ, నీప్రతిభ కగోచరము కలదా !

చిత్ర.—ఏదీ, మఱి వర్ణింపు మాయనస్వరూపమును, నాప్రణయము నుల్లంఘింపవుగదా.

ఉప.—మన్నింపుము సఖీ, చిత్తవృత్తి కుడరకున్నది.

చిత్ర.—[ఉపను నిర్వర్ణించి]

ఆ. హా ! యిదేమి సకియ రేయెండ దాఁకిన

తమ్మివై రితాతిబామ్మ వైతి !

ఉప.—

ప్రాణనాథుసరసఁ బాసినవలవంత

నంగకములు గురియునశ్రువు లివి.

39

చిత్ర.—నిన్నుఁ గన్న నీకై యతఁడును ఇట్టియవస్థనే పొందును. చంద్రునికై రోహిణి యెట్లో చంద్రుఁడును రోహిణికై యట్లే యువ్వెళులూరునుగదా.

ఉప.—సఖీ, నీపల్కులు ఆశాజనకములు, దీవెనలు, యోగదృష్టవిషయములుగాఁ దోచుచున్నవి.

చిత్ర.—అట్లే అగుఁగాక. మఱి నీవల్లభుని స్వరూపముం జెప్పము.

38 ప.—పులకపటలి=గగుర్పొట్టుయొక్క సముహము. రోమాంచనక్రమముననే=గగుర్పొడిచినవరుసవలననే.

39 ప.—రేయెం...వైతి=వెన్నెల తగిలిన చంద్రకాంతశిలాప్రతిమ కరఁగినట్లు నీవు చెమరు దాల్చితివేమి? వలవంతక=వియోగ దుఃఖముచేత. అంగకములు=నాయవయవములు. అశ్రువులు=కన్నీళ్లు.

ఉప.—అనిర్వచనీయముం జెప్పు మనుచున్నావు.

చిత్ర.—వెండియు యత్నింపుము.

ఉప.—నీయాజ్ఞ.

ఆ. ఒకరిబోటియారలఁ జొరకమాత్రమును గాఁడు,

ఎల్లసౌబగులందు మోచుచువాఁడు,

మంచీరితి కెల్ల మందిరం బగువాఁడు,

పొచ్చె మేమి లేక పొలుచువాఁడు.

3౬.

చిత్ర.—బలిబలి! అయినను ఇట్టివర్ణన ఎంత యేనియు నొక్కనామమునకు సరిగాదు గదా! వాఁడనుముగా నట్టిపురుషుఁ డుండు నేని నే నతని నెఱుంగకయుండను.

ఉప.—‘వాస్తవముగా’ అనుమాటచే నాకు దిగులు గలుగుచున్నది.

చిత్ర.—భయపడకు, అతనిప్రతిమను వ్రాయుము. సాధనములం దెచ్చెద.

[అని, పోయి రంగులపెత్తెయు పటంబులును గొని వచ్చి యథోచితముగ నుంచి] మఱి కానియ్య, నారదులవారికృపచే నీతినిగలియందు నే నెఱుంగనివారు లేరు.

ఉప.—[ధ్యానించి] ప్రియసఖీ, మహానుభావురాలా, ఇదె యత్నించెదను.

[అని వ్రాత సభిసయించి, కన్నీళ్లు వెల్లి గొనుటయు,

వ్రేళ్లు చెరుపుటయు వణగుటయు, గూచించును.

చిత్ర.—[నివృత్తించి, నవ్వుచు,] చెలీ, ఏమి యిది! చివరకు ఆగంభీరవేదిగాఁ డేనా నీమనోదయతుఁడు!

ఉప.—[ఉలికిపడి] వానిం బేర్కొనకుము సఖీ. హా! నాకన్న మందభాగ ధేయలు ధరిత్రిక గలరే?

ఉ. నాహృదయంబు తల్లడిల, నాయన నన్ను గభీరవేది కు

ద్వాహము సేయఁ బూనెగద,

చిత్ర.—

దంలికే దామరతీవియ౯ బలెక;

ఉప.—

సాహసపర్తనంబునకుఁ జాలను నాయనమ్రాల; నెట్లు లీ

మోహము దెల్పుదాన నెటు మోడి వహించెడిదాన! జెప్పుమా.

అనిర్వచనీయము=చెప్పటకు మాటలు లేనిది.

3౬ ప.—సౌబగులు=అందములు; మందిరంబు=ఇల్లు; పొచ్చెము=కోటత.

32 ప.—ఉద్వాహము = వివాహము; దంలికే = ఏనుఁగునకు; మ్రాల౯ = ఎనుట; మోడి=మూర్ఛతను.

అయ్యో ! న న్నేల సృజించెనో విధి ! సఖీ, మృత్యువు దప్ప నాకు శరణము గలదా !

చిత్ర.—నాసాముద్రకజ్ఞానమున నీకు నమ్మకము గలదేని నీరూపము దుఃఖమునకై పుట్టినది గాదు.

ఆ. కాదు భంగపాటు, కల్యాణ మగు గాని,

నిష్కళంక రూప నిధుల కెందు ;

రాహు వక్త్ర గోచరం బానె శశిశేఖ ?

పరమ శివుని మాళి బరంగు గాక.

3౮.

ఉప.—నీ వేదవత్స చెలీ?

చిత్ర.—మఱి గంభీరవేదిగానింబోలె వ్రాసితి వేమి ?

ఉప.—[కన్నీళ్లు నించుచు] హా ! ఏమి చేయుదును ? మందభాగధేయను !

మ. చెలిరో, ప్రేమలు కంప మొంది ప్రతిమం త్రింపలేవామె; వి

చ్చిలులేఁజెప్పుట లల్కిపుచ్చు; గడుగుఁ జిడ్డుడ నీబాప్పుముల్ ;

బలుడప్పి నది దాని లే వెడసి జంబాలంబున గూలితిక ;

లలనా, దైవము దాయ మొరతటి నేలా లగ్గు వాటిల్లెడిక ! 3౯.

అయ్యో ! నేను వ్రాయఁజాలను సఖీ !

[అని యేడ్చును.

చిత్ర.—[కన్నీళ్లు తుడుచుచు] ఏడువకు చెలీ. నాయెటుంగనివాను బంగలిని లేరంటినిగదా. ఇదె చూడ, నే వ్రాసెద; నీ చెలువుని ఇందుం జూపుము.

[అని పటములు గొని వ్రాయును. ఉప ఆశ్చర్యసిల్లి పరికించును.

చిత్ర.—[పటము చూపి] సఖీ, దశనమూత్రముననే నీనాయకుడో కాఁడో నీకుం దెలిసినను గుణోత్తరుల నిందుక స్వరూపకథనముచే సంభావించెద.

3౮ ప.—చంద్రరేఖకు కళంకము లేదు, నిండు చందగునికి కలదు. రాహువు నిండు చందరుని మ్రొంగునుగాని చంద్రరేఖను మ్రొంగఁడు. అట్లే ఉప నిష్కళంకరూప కావున ఆమెకు భంగము కలుగదు, కల్యాణమే కలుగును. చంద్రరేఖను పిచ్చుడు పిరమునఁ దాల్చిపట్టు ఉపను భర్త తలకెక్కించుకొనును (గారవించును) అని భా.—

3౯ ప.—పిచ్చిలు=జూరుచున్న; అల్కి పుచ్చుకొ = ప్రతిపఱిచి రంగలను ఒక్క మొత్తముగా కరిగించి కలిపి వేయుచున్నవి; రేవు ఎడసి=రేవునకు దూరమై; జంబాలంబు=బురదలో; దాయ=వైరి; లగ్గు=మేలు.—చిత్రరేఖ నదివంటిది—ఉడును భావ మూహించుకొనవచ్చును.

ఉ.ప.—నీవాగమ్యతమును వీనులారం గ్రోలెద.

చిత్ర.—సఖీ, ఈతఁడు భగదత్తుఁడు ప్రాజ్ఞోతిహాళేశ్వరుఁడు.

ఉ. అంతులు మీఱుదొమ్ములఁ జలాలున వీనికటారివేటులఁ
గొంతులు తెప్పి నెత్తురులు గుబ్బలివాఁకలపోల్కి దూకుటల్
వింత దలిర్పుఁ ద న్నపుడె పెండిలి యాజయలక్ష్మి యీతఁడుఁ
సంతస మొప్పుఁ గ్రోవుల వసంతము లాడెడుజాడఁగాఁ జెల్లీ. ౪౦.
ఇతఁడా నీమనోదయతుఁడు ?

ఉ.ప.—నామనోహరుఁడు కల్యాణమూర్తిగదా.

చిత్ర.—ఈమాట గనుము. [అని వ్రాతఁడభినయించి, పటము చూపి,] సఖీ,
ఈతఁడు సహస్రకరణానిపుష్టుఁడు; సహజకవచకుండలఁడు; కారవులదళవాయి; ఇతఁడు
దానవీరుఁ డెట్లొ అట్లే యుద్ధవీరుఁడును; ఇతనియాహవాములయందు:—

సీ. చుక్కలెల్లను దోఁకచుక్కలై వెక్కిరియై | ఝంఝాభినయ మాడుచును కనంగ,
కరము లెల్లను గొఱకచ్చలై నొచ్చులై | మిడుతపోటు నటించుచును వనంగ,
మిడుగులుల్లెల గ్రొమ్మించులై మించులై | యొకపందెముగ దాటునోజయనంగ,
వార్ధబాల్లెల నావ్వొందులై డంబులై | యిటును లేనిపయోధి నెనయుటనంగ,

తే. బుధులు వర్ణంతు రిదిని కార్యకమునుండీ
యారి మొనలఁ గప్ప నేని పరార్థములను;
తరుణి నీ చిత్తదోరుఁ డితండ యేని,
చెప్పు, చెప్పి పట్టి తెచ్చి నీచెంత నిడెద.

౪౧.

ఉ.ప.—ప్రియసఖీ, నాదయతుఁడు ఒకరినేవకుఁడు గాఁడు.

౪౦ ప.—గుబ్బలి వాఁకల పోల్కిఁ = కొండ యేళ్ల వలె; తన్ను = ఈరాజును;
అపుడె = ఆయుద్ధసమయమందే; క్రోవులఁ = గొట్టుమలతో (పిడికారలతో).

౪౧ ప.—చుక్కలు = శత్రువులు; వెక్కిరియై = అనేకములు; ఝంఝాభి
నయము = వానశోడి తుపానుగాలియొక్క నాటకమును; చదురు = సభ; కర
ములు = కరణములు; మిడుతపోటు = మిడుతదండు పర్వటను; వడువు = విధము; మిడుగు
లులు = నిప్పురవలు; గ్రొమ్మించులు = క్రొత్త మెట్రుండీగలు; మించులు = అలిశయమైనవి;
ఒక...ఒక = పందెము వేసి దాటు విధము; వార్ధ = సముద్రముయొక్క; బౌరవం
ములు = బడబాసలుములు; డంబులు = అలిశయములు = వెక్కిరియై; పయోధిఁ = సముద్ర

చిత్ర.—అ టయిన నీమాటు చూడుము. [అని వ్రాత నభినయించి, పటము చూపి,] సఖీ, యీతఁడు పాండవమధ్యముఁడు, పార్థుఁడు, అర్జునాని వ్యావశాఖి ఖ్యుఁడు.

క. ఏకరే నీతనికై యల

నాకాంగన యుర్వశియు మనఃప్రభవాగ్నిః;

చేకొని చని యీతని నిజ

లోకమునకా నాగసతి యులూపి వరించెకా.

౪౨.

మఱియు నీతఁడు,—

సీ. నీడమచ్చెముఁ గన్పు నిగ్గిమచ్చెము నేని । కడిమిపందెవుమచ్చెకంటిఁ గొనియె,
ఒకతూరి వేల్పులయెకిమిని వీక్షించి । డంబు మీతినశ్చరీటంబు గొనియె,
సురరాజుఁ ద్రోచి చిచ్చునకుఁ భాండవ మిచ్చి । తలుగనికవదొన ల్గునువు గొనియె,
ముక్కుంటియాదల నొక్కటి వడ్డించి । పాశుపతాస్త్రంబు పంచుకొనియె,

తే. ఇట్టి త్రైలోక్యవీరుఁ డీయెమ్మొక్కఁడు ;

చెలియరో, యీతఁడే నీదుచెల్వఁడేని,

చిన్ని చిన్నా రినుడుల వచింపవచ్చు,

మీసములు వట్టి తెత్తు నీమోసలకును.

౪౩.

ఉప.—ఇంతకన్న సుకుమారుఁడు నాప్రాణవల్లభుఁడు.

చిత్ర.—[వ్రాత నభినయించి, పటము చూపి,]

మత్త. చూడు వీరల వాఁడిసింగపునూటిపాదుల బాణలు

బాడికోడియగబ్బికొమ్మలఁ బాదుతమ్మల నిర్వురక

మును; ఎనయుట=చేరుట; కార్మకమునుండి=ధనుస్సునుండి; ఆరి మొనలకొ=శత్రువుల నైవ్యములను; విశిఖ పరాగములను=లెక్కకు మించిన బాణములను.

౪౨ ప.—ఏకరే=కృశించినది. నాకాంగన=దేవస్త్రీ - అప్పురస. మనఃప్రభ వాగ్నికొ=మదనాసలముచేత.

౪౩ ప.—మచ్చెకంటికొ=ద్రోపది ననుట; వేల్పులయెకిమినికొ=దేవేంద్రుని; చిచ్చునకుకొ = అగ్ని దేవునికి; తలుగనికవదొనలు=అక్షయతూణీరద్ధయమును; ఒక్కటి=ఒకగ్రుద్దు-లేక-దేబ్బ.

౪౪ ప.—ఉపా, అర్జునుని తమ్ము లయిన నకుల సహదేవులను ఈ యిరువురను చూడుము, పరాక్రమ మనెడి సింహముయొక్క నూటితప్పని పంజాలుగాను ధర్మ

నాడెపు స్వవరాలి గుబ్బల నర్కపుం గరి కోటలక;

జేడె నీదొర నిందుఁ జూపుము, చెచ్చెరం గొని వచ్చెదక. రర.

ఉప.—ఇంతకన్న సులక్షణుడు నావల్లభుడు.

చిత్ర.—[వాత సభినయించి, పటము చూపి,]

(తరళము.)

ముదితరో, కనుఁగొమ్ము వీరల మోహనోజ్జ్వల మూర్తులక

గొదలు దీఱ జయంతునిక నలకూబరుక సుషమాభరుక

త్రిదశ నాయకుముద్దుఁబట్టి నుదీచినాయకుపట్టినక;

మదిరలోచన, సీప్రియుఁ జెపుమా యిటం గనుపట్టినక. రగి.

ఉప.—సభీ, ఇట్టిసామాన్యులను వ్రాసెద వేల ?

చిత్ర —అటయిన, ఈమాటు గనుము. [అని వ్రాత సభినయించి, పటము చూపి,]

శా. వర్ణింపక ననుబొంట్ల కొనె సఖ యీద్యారావతీవల్లభుక

అన్యోరాశి సుతా మనోహరుని విశ్వాత్మక స్థితివ్యాప్తుక

శీర్ణావిద్య హృదంబుజోదర మహాసింహాస నాధ్యాసునిక

బూర్ణం గేవలఁ గేళిమానుషతనుక భోగీంద్రతల్పుక హరిక.

మనెడి వృషభముయొక్క గుబ్బకొమ్ములుగాను, అంద మనెడి గుచ్చెతయొక్కగుబ్బలుగాను కేళియ నెడి యేనుఁగుయొక్కకోటలుగాను ఉన్నార. (తుల్యులు పరాక్రమ వంతులు ధర్మవంతులు సుందరములు, కేళికుశలులు అని భా.) నీ నాయకుఁడు వీరిలో నొకఁడని చెప్పుము; తత్త్వణమే పోయి తెచ్చెదను.

రగి ప.—ముదితరో = ఓచేడియా; కొదలు తీటక = కోటతలు తీటునట్లుగా-తనివి తీరునట్లుగా; జయంతుండు త్రిదశనాయకుని (దేవేంద్రుని) ముద్దుఁగుమారుండు; నలకూబరుండు ఉదీచినాయకు (కుబేరుని) కుమారుండు; సుషమాభరుక = ఉత్కృష్టముయిన శోభను భరించువానిని-అత్యంతప్రకాశమానుని [ఇది జయంతి నలకూబరులకు విశేషణము]; మదిరలోచన = చూచువారికి మదమెక్కించు నేత్రములు గలదానా.

రగి ప.—సభీ, ద్వారకానాథుండును (క్షీర)సాగరకన్య యగుమహాలక్ష్మియొక్క చిత్తమును హరించినవాడును, ప్రపంచ స్వరూపుండును, ప్రపంచరక్షణమందు పనిచేయువాడును, ఎవరికి అవిద్య (అహంకార) సహించినదో వారి హృదయకమల మనెడి సిం

ఉప.—నీమహిమ నాకు వెఱఁ గగుచున్నది !

క. నాలుకలో శారదయుఁ,

దూలికలో నజుఁడు, గ్రాలుదురు నీకుఁ జెల్చి;

కేలక లిఖించుటగాఁ

గైలాటము సల్పి నన్నుఁ గలఁగింతు గదే !

ర౨.

చెల్చి, నన్ను వెక్కిరించుటకా నన్ను ముందు వ్రాయు మంటివి?

చిత్ర.—ఈవేమాయలవాడేనా నీమనోదస్యఁడు?

ఉప.—ఈయన కాఁడు. (వణంకుచుం గేలు మోడ్చి) ఈయనం గనఁగా నాయ దను భయ భక్తి సంభ్రమంబులు పొడముచున్నవి ! నా ప్రాణదయితుఁ డీహాలిక నుండును.

చిత్ర.—ఆహా ! ఏమి నీయోగము ! ఏమి నీతలిదండ్రులభాగ్యము ! [అని మరల వ్రాసి, చూపి,] ఈమాటు కనుము.

సీ. నీకన్ను లీతోదు నెఱనిగ్గుఁ దెక్కుముల్, నీయాస్య మీదొర నేర్చకాఁడు,

నీయూర్పు లీతేని నిభిల జైత్ర రథంబు, నీపల్కు లీకాతు నీటఁ దేలి,

నీదుమే నీశూరు నిర్మద్రచాపంబు, నీరోమరాజి యీవీరుహార్వి,

నీనడు మీదేవు నిరుపమాకారంబు, నీదులావణ్య మీనేత తాత,

హాసమందు కూర్చుండువాఁడును, నిండి వాఁడును, అద్వితీయుఁడును, లీలార్థమైమోనుష దేహమును దాల్చి వాఁడును, నాగేంద్రశయనానుఁడును అయిన యీశ్రీకృష్ణుని వర్ణించు టకు నా బోంట్లకు శక్యము.

ర౨ ప.—శారద=వాగ్దేవి; హాలిక=ప్రతిమను వ్రాయుటంచె; అజుఁడు=బ్రహ్మ దేవుఁడు; [సాక్షాత్సంస్పృశితవలె అద్భుతకవనముతో వర్ణించుచున్నావు, బ్రహ్మవలె (పటము నందు) మూర్తలను సృజించుచున్నావు అనుట.] కేలక=చేతితో; కైలాటము=మాయ; కలఁగింతు=కలత పెట్టుచున్నావు.

దస్యఁడు=దొంగ.

ర౩ ప. ఇది చున్న భావతార మయిన ప్రవృత్తముని వర్ణన. మరుసగా—నీకన్నులు మచ్చెములు, నీనెమ్మోగము చంద్రుఁడు, నీశ్వాసము మలయమారుతము, నీ వాక్కు-చిలుక, నీశరీరము పుష్పము, నీనూఁగారు తుమ్మెదలబారు, నీకు నడుము లేదు, నీ దేహ కాంతి పాలసముద్రము, నీ యడుగులు చిగుళ్లు, అని భావము; ఈ చెప్పిన యుపమానములు మన్మథునికి వరుసగా ధ్వజము మెత్తుఁడు విజయరథము వాహనము విల్లు నారి అం

తే. నీపదచ్ఛాయ యీతనిసాపుసురియ,
సిరికి సిరి, చిట్టకములకుఁ జిట్టకంబు,
అందముల కంద, మితఁడ నీయనుకుండేని,
భాగ్యవతులందు సకి నీవె భాగ్యవతివి.

ర౮

ఉప.—[చేళ్ళోడ్చి వణికుచు] ఆహా ! ఏమి నీచుహిమ ! నావల్లభుఁడు తేవల
మిట్టే యుండును. కాని, ఈయనమ్రాల నే నిలువఁజాల. ఈయనకు నేను కొలు
వుడుగఁజైను గాని దయతం గాను. నాసామి యింతకన్న గోమలాంగుఁడు.

చిత్ర.—చుటీ యీమాటు గనుము.

[అని వ్రాయును.

ఉప.—ఆహా ! ఈమాటు నీవు వ్రాయుచున్నావు !

[అని హగ్నాశ్చర్యములు పెనంగొన నిర్వహించును.

చిత్ర.—

మత్త. భూరిపుణ్యము జన్మకోటులఁ బ్రోవు నేయనివారికిఁ

దీరు సూడఁగనేని యందని ధీర కాంత శరీరునిఁ

శూరునిఁ గుఱి వీరునిఁ బుధు సూరి గేయ విహారునిఁ

మారు ముద్దుఁ గుమారునిఁ సుకుమారునిఁ గనుమా చెలీ. ర౯.

[ఉప చిత్రరేఖం గవుంగిలించును.

చిత్ర.—ఈచుహాభాగుండేనా నీసామి ?

ఉప.—[లజ్జతో] అవును.

చిత్ర.—బళిబళి ! కృష్ణపాత్తుని ప్రద్యుమ్నపుత్తుని అనిరుద్ధకుమారుని వరించిన
నీకన్న నెవ్వతె ధన్యురాలు ! హరివత్సునునం దక్కఁ బుహాలక్ష్మీ చుటీ యెటం జేరును !

గము (మదనునికి జేహము లేదగదా) మాతామహుఁడు నై యుండుట ప్రసిద్ధము; కా
వున ఈతఁడు ప్రద్యుమ్నుఁ డనిభావము; నిశ్చలజైత్ర = ఎల్లవారిని జయించునట్టి; నిర్భీ
ద్ర=అమందమైన; చాపంబు=విల్లు; నిరుపమ=సాటిలేని; నేత=చోర; ప్రాపుసురియ=
సుఖ్యసాధనమయిన సురకత్తి; చిట్టకము=శృంగారచేష్ట; అనుకుడు=ప్రియుఁడు.

ర౯ ప.—విస్తార మయిన పుణ్యమును అనేకకోటిజన్మములయందు ప్రోగు చేసి
కోనివారికి ఇతనితీరును మాచుట యైనను ఘటింపదు. అట్టి యీతఁడు గంభీరమనో
హామూర్తి పరాక్రమవంతుఁడు గుణవంతుఁడు ఉత్సాహవంతుఁడు పిదవాంసుఁడు భ్వా
నులు మెచ్చి పాడఁదగినవర్తన కలవాఁడు ప్రద్యుమ్నుని ముద్దుఁగుమారుఁడు కోవలాం
గుఁడు. ఇతనిం జూడుమీ ఓ నెచ్చెలీ.

ఉప.—ప్రాణసఖీ, నీమహిమ యనిర్వచనీయము ! ఇది మొదలు నేను నీదాసిని.

చిత్ర.—కావు, నాప్రాణమవు. [అని కడమపటముల నులుమాడి దాచును.

ఉప.—[అనిరుద్ధప్రతిమ సుద్దేశించి] ప్రాణేశ్వరా,
(దక్షిణాంతిక.)

నవనీత సనాభి మూర్తి వై

పవిధారా పరిభావి గా మదిన్

సవరించితి సామి యేలొకో

వివరంబున్ వినిపింపుమా యుషన్.

గీం.

చిత్ర.—అయన నుపాలంభింప నేల ? స్వప్నమే గదా. నీవృత్తాంతము ఆయన ఎఱుంగఁడేమో ? అట్టియుదారప్రకృతులు దయాదూరములు గానేరవు.

ఉప.—సత్యము సత్యము. నీ వెప్పుడును వివేకమంజులవు. [అలాచించి] ఎఱుంగనిచో ఆమహాభాగుఁడు ఈమందభాగ్యుని సరకుగొనునా ?

చిత్ర.—ఎఱిగినచో, 'ఈమందభాగ్యుని ఉప సరకుగొనునా' యని యామహాభాగుఁడును వచించును.

ఉప.—సఖీ నీ వాశ్వాసము పలుకుచున్నావు.

చిత్ర.—నే నెప్పుడును వివేకమంజుల నంటివిగదా.

ఉప.—నీచిత్తము.

చిత్ర.—నీవల్లభుని ఈమందాకినీప్రాసాదమునకుం దెచ్చెద.

ఉప.—[కవుంగిలించి] ఏల నాతోఁ బుట్టివైతివి ?

చిత్ర.—ఇంతటియనురాగము ఉండదని.

ఉప.—[చిత్రరేఖం గవుంగిలించి ముద్దుగొని] నానాలుక కృతజ్ఞతాజడ మై యున్నది. ఏమియుం బలుక నేరకున్నాను. [ఆశ్చర్యముతో కవుంగిలి సడలించి] ఏమి యిది ! నీయొడలును ఇంత వేడిగా నున్నది.

నులుమాడి=చింపివైచి.

గీం ప.—ఓసారి, వెన్నకు తోబుట్టు వైన రూపము కలవాడ వయ్యను నీహృదయమును మాత్రము వ్రజాయుధపు వాదరకన్న కఠినముగా చేసికొంటివే, అందుల కేమి కాగణమో ఉప నయిన నాకు వివరించి చెప్పుము.

చిత్ర.—[నవ్వుచు] నీకాగిట చాలనే పుంటిని గదా.

ఉప.—నిజము చెప్పవా?

చిత్ర.—[నవ్వుచు]

క. ప్రాణంబు క్రాగెనేనిక,

మేనుం దాఁ గ్రాగుటరుదె మేదినిలోనక?

ప్రాణమపు నీవు క్రాగిన,

మేనను నేఁ గ్రాగితిని దమిరమణాస్యా.

గీ.౧.

ఉప.—వృష వనించుచున్నావు. కానీ, తర్వాత ఎటువంటి బోయెదవు!

మ ద ని కా కు ము ది క లు.—[ప్రవేశించి] ఇదిగో చందనక్షీరము.

చిత్ర.—ఉప యిప్పటికి స్వస్థపడినది. ప్రకృతము ఉపను కర్పూరసరసికిం గొనిపోయి బలక మాడించి యీమదనప్రతిమను,— ఆహా! ఇందు కేలం బూవిల్లు వ్రాయ మఱచితిని! ఇదె వ్రాసెద. [అని అట్లు సేయుట నభినయించి] ఈమదన ప్రతిమను పూజసేయింపుడు. [అని యాపటము నుపచేతి కిచ్చి] తర్వాత ఉపను చుండాకినీప్రాసాదమున వదలుడు. నేను ఉపకు అప్రతిరుద్ధోపచారముం దెచ్చెదను. మద., కుము.—నీయూస.

చిత్ర.—ఉపా, నేను పోయి తెచ్చెదను. [అని పై కెగసి]

భుజంగ. జూహు రో కపాలీ, జూహు రో కరాలీ,

జూహు రో గురూ, రాసుతక్ బేశేలాంగిక

గొహు ర్చేయు దగ్ధాంగు చెయ్యంబు దిద్దక్

మహామాయ, నాకు మహాసిద్ధి యివ్వు.

గీ.౨.

[అని నిష్క్రమించును. క రే య క తొంగి చూచును.

మద.—రాగమ్మ ఉపా, కర్పూరసరసికి. చిత్రరేఖ ఎవరో దేవత. ఆమెమాట మనము జనదాటుగూడదు. [అని మువ్వరు నిష్క్రమింతురు.

గీ.౧ ప.—తపోరమణాస్యా=నిశానాథవదనా=చంద్రమఖి.

గీ.౨ ప.—పునుకదాల్చ వైస యోశివుడా, నీకు నమస్కారము; చండీదేవీ, నీకు నమస్కారము. ఓ గురూ నారదమునీ, నీకు నమస్కారము. కోమలమూర్తి యయినయీ రాజకన్యను ఉపను కాలిపోయిన మన్మథుడు చంపు చున్నాడు. వాని చెడుచేతను దిద్దుటకై, ఓమహామాయాదేవీ, నాకు ఉత్తమ మయిన ఆకాశయానాది కార్యసిద్ధిని అనుగ్రహింపుము.

క.రే.—[ముందటికి వచ్చి] వువకి యెండదెబ్బ తగిలిం దని నాతో మదనిక చెప్పింది. [నిర్వృణ్ణించి] యీతామరాకులపడక దానితాపాన్ని పోగొట్టిందిగదా. గంభీరయ్యవీడిమర్దుమూలంగా నావొళ్లు వుడుకెక్కిపోతూవుంది. యీపరువుమీద నేను చల్లబడతా. [అని యీతామరసెట్లువైఁ బడి దొరలుచు] నాకు 'మొదలే వువమీద పహా ప్రేమ. దానికి నారాయణమీద పనుసులేదుగనక యిప్పుడు చెప్పాలి'చేలేదు. యీపరుపుకోసం కూడా నాకు చానిమీద ప్రేమే. [దొరలుచు] సీత్, యిది నా కేమూలకి? యిదేమి వేడిగావుందే! వోయి బాబో! ఈగం వొకటే అయినా అందరికీ వొకటే మాత్ర పనికిరా దని మనువు వైద్యులన్నారు. మాతత్వాలు వేసుగదా. అది సన్నగా తెల్లగా గోతేస్తూ వుంది. నేను గుండ్రగా నల్లగా ముద్దొస్తూవున్నాను. అయితే వెలపలికి వేడయితే లోపలికి చలవట, చిత్రమూలంలాగ. కనక లోపలికాక పోవడానికి వీల్చి లిశేస్తా.[అని అట్లే చేసి] యిది నా కేమూలకి! మాయంటికాడిపెద్దచెలుపులోపడి అండులో వన్నీ లిశేసి ఆచన్నీల్లన్నీతాగేస్తా. చన్నీల్లకంటే చలవ మల్లేదు. పాడతా.

నేను గం భీరుణ్ణి పెళ్లాడి తే, బబీ! నేను..., వవ్వా! నేను..., సెబాస్!

నే నాతే డికి కూడు వొండిసె డ్డాను.

నన్ను గం భీరయ్య పెళ్లాడి తే, బబీ! నన్ను..., వవ్వా! నన్ను..., సెబాస్!

నాకాతే నూ మంచి నగలు పె డ్డాడు.

వొరులు న న్ను నవ్వ కుండా,

బలిబబీ! వొరు..., బాపుచే! వొరు...,

సరికి సరి గానె వొలి చిలిసి.

,, సరి... ,, సరి...

కొందలూ జంటల లాగ,

,, కొంద... ,, కొంద...,

ఎందునా మేము పో రాడం.

,, ఎందు..., ,, ఎందు...

పొంతనా ల్వాళ్లకీ కు దతా,

,, పొంత..., ,, పొంత...,

అంతాను మాకూ కు దిరికే.

,, అంతా... ,, అంతా...

కడుపూ, కుడుపూ,

నలుపూ, బలుపూ,

అంతా.... ,, ,, ,, ,,

జగడం, నగడం,

అరవడం, కరవడం,

,, ,, ,, ,,

అన్నిటికి మైగా అడ్డగా వెగడం.

,, ,, ,, ,,

[అని పిక్కతనాట్యము లాడి నిష్క్రమించును.

స్వీటీయాంకము ముగిసినది.

ప్ర వే శ క ము.

స్థలకము :—ద్వారక, శ్రీకృష్ణప్రాసాదోద్యానము.

ఉ ద్యా న పా లి క ప్రవేశించి

తోట నలంకరించుచుండును.

ద్వితీయ.—[ప్రవేశించి] వోశే బంబరికా, యేమే నువ్వింకా యాతోటని అలంకరించుకున్నావు, కొమారమహారాజు అనిరుద్ధులవారికి మరీ యిష్టమైనతోట గదలే యిది !

బంధరిక.—వోశే కీరవాణి, నీపని రవ్వంత ముంగట అయిందని యేంబడాయే నీకు ! యిదుగో ముగించాను చూడు. మరి మొన్నడిగితే ఆనక చెస్తానన్నావే యిప్పుడు చెప్పు, మనుపంతా యెప్పుడో యిక్కడికొచ్చే కొమారమహారాజు యిప్పుడు రోజల్లా వొంటరిగా యాతోట్లోనే తిరుగుతూ వుంటాడే అదేమిటి ?

కీరవాణి.—వ్రెబువులచిత్రానికి కారణం యందుకే !

బంధ.— మరి, జక్కవపట్ట లని బతలుకట్టి వాటిమీద యేమిటేమిటో చిత్రాలు రాస్తాడే అదెందుకే ?

కీర.—ను వ్యక్తగోడవే ! వీటికోసమే. [అని బంధరిక హేళిండ్లం బొడుచును.

బంధ.—ఎగతాళిచే ?

కీర.—కాదు దిగతాళే. ఎవతెమిదనో చునుకుపడ్డాడే.

బంధ.—నడితే ?

కీర.—ఆమెని అనే యివని వీటికి ఆలాగ అలంకారాలు చేస్తాడు.

బంధ.—నెమలిపిట్టల్ని పట్టుకొని వాటికుంచలు దువ్వి వాటికి పువ్వులు చుడ్తాడే అదెందునూ ?

కీర.—వొకటి చెప్తే కడమన్నీ తెల్సుకోలేవటే ! ఆమెతలకట్టు తలుచుకొని వీటికి శేవలు చేస్తున్నాడు.

బంధ.—శబాస్ శబాస్. మరి ఆగుడ్డిచెంబడికి వాకకాడ తెలవనీకుండా వాడిగాలానిముల్లు తీశేని పుల్లతాటికి జలేనీలు కట్టినాడు నిన్న, వాడికి తెలవనీకుండా నే వాడిబుట్టలో వొగొలపిట్లం నేసినాడు.

కీర.—చాపలు ఆబాగ్గమంతురాలికళ్లలా గున్నాయట. అటువైని తెల్సుకో. చాపలు పడకుంటే ముసలివాడికి మెదుకు లేవని వొరాలు పడేసినాడు.

బంభ.—ను వ్వెక్కణ్ణో మడకని పడ్డావే.

కీర.—రాయో లంబా, నువ్వు కూడా పడుదు గాని.

బంభ.—యింకొకటిమాత్రం చెప్పు. ఆవాకలోకి దిగి ఆయ నెందుకే ఆసుళ్లని వెలికివెలికి ముద్దెట్టుకొంటాడు?

కీర.—చాల్లే యీపాటికి. నువ్వెవ్వణ్ణయినా మోకరంగణ్ణి తగులుకొని రత్రి వాణ్ణిదుగు చెప్తాడు. నీకేమి చీకటిబయం లేదటే? [అని నిష్క్రమింతురు.

ప్రవేశకము ముగిసినది.

మడకని = మడకలో = అరకలో. మడకని బడ్డావే = పురుషుని బొందితి వని భా.

తృతీయాంకము.

స్థలకము :—మునుపటిదే.

చిత్రరేఖ ఆకాశయానమున ప్రవేశించును.

చిత్ర.—ఆయుద్యానపాలికల సంభాషణవలన కుమారమహారాజు అనిరుద్ధుడు ఏధన్యురాలికొఱతో విరాళిం గూరుచున్నాడని తెలిసెగదా. తిరస్కరిణీప్రభావంబున రాచనగరు సాచ్చి యామహాపురుషుం గంటిని. విరాళిచే వాడి వత్తి యయ్యును సాయోపాసనలు చేతస్సమాధితో యథావిధి ఒనర్చి కృతాహారాభినయం దై శయనం బొల్లక యియ్యపవనికే యే తెంచుచున్నాడు. తటి వేచి కొనిపోయెదఁగాక. ఈ విరాళి నా ప్రాణసఖికొఱకే యగును. [చదలం గాంచి] ఆహా ! యీ చంద్రుఁ డింత రమణీయుఁ డయ్యును ఏచును కదా !

అనిరుద్ధుఁడు విరహాకృతుఁడు ప్రవేశించును.

అని—[నిట్టూర్పు వుచ్చి] హా ! ఈవెన్నెలకు చలువగుణము వెండియు నెన్నఁ జీకఁ గలుగునో ! ఆహహా !

(ఔపచ్ఛందసికము.)

విరహార్తుల ద్వేషి యై దహించుకొ,
విరహాతీతుల నెయ్యఁ దై భజించుకొ.

‘పరికింతు రవస్థ’ నన్న నూక్తి
బరమార్థంబుఁగఁ బద్మవైరి సేయుకొ.

౫౩

చిత్ర.—ఓహో ! సత్యము సత్యము.

అని.—ఓయి చంద్రుడా, నీపగుఁ గారణము తెలిసినది !

మ. నిరతజ్యోత్స్న మటంచుఁ దద్వదనమున్ నే మెచ్చుటంజేసి కా
యరవిందాహిత నన్నుఁ జూడెదవు నీహస్తాగ్రదీపార్చులకొ ;

౫౩ ప.—ఈచంద్రుఁడు విరహావీడితులను శత్రువై కాల్పును. విరహము దాటినివారిని మిక్కిలిదై నేవించును. ‘లోకంబు మనఃస్థుని వానియవస్థకు తగినట్లు చూతురు,’ అనఁగా, ‘బలవంతునికి మ్రొక్కుదురు, దుగ్ధులుని కొట్టుదురు,’—అన్న సుద్ది వాస్తవమని ఈచంద్రుఁడు తననడవడిచేత నిరూపించుచున్నాడు.

౫౪ ప.—సదా వెన్నెల గలయట్టిదని ఆప్రాణేశ్వరిముఖమును నేను మెచ్చినందునఁ గదా ఓకమలచైత్రీ, నన్ను నీచేతికొన నున్న దివ్యైశ్వర్యాలతో (నీకిరణముల తుదల

శరముల్ సూదులు బాఁకు లీఁటలు కశల్ సారెంతు నాపై; సహా!
ధరలోనఁ నిజ మాడ నిష్ఠురము కాదా! సామెతల్ దప్పునే. గీర

చిత్ర.—‘నిరతజ్యోత్స్న మటం చుపావదనమున్’ అనఁడాయెనే!

అని.—ఓయి కళంకీ,

జా. చొక్కంపుంగలశాబ్ధిపట్టి కెటు వచ్చున్ మచ్చ! నీగుట్టు నే
వక్కాణించెద:—నంశునాళకము నావక్షంబునన్ నాటి, నీ
వక్కాంతాస్యము దోషమిన్ రగులు నా స్వాంతంబు గంజాయిగా
హుక్కాగ్రోలుపొగ ల్కొగం బలమె నం; చోతుర్కమాన్వేలుపా.గీగీ
చిత్ర.—ఆహా! ఎంతసరసోపాలంభము!

అని.—అయ్యా, ఓపధీశ్వరా, నీవు ముగ్ధుడవో క్రూరుడవో.

మ. సతమున్ రోహిణి గూడలేనివనటన్ బాఁజిక్కునీవే యిటుల్

ప్రతమో నాఁగ వియోగిపాశిపయి నావాల్ నూత విం తో శశీ!

బ్యాలతో) కాల్పుచున్నావు; నామీద బాణములు... కొరడాలు ప్రయోగించు
చున్నావు. అయ్యో! భూలోకములో నిజ మాడిన నిష్ఠుర మన్న సామెత తప్పదాయె,
గదా.—చంద్రునికి రాత్రియేగాని పగట వెన్నెల లేదు, ఉపావదనమునకు వెన్నెల
లేలం బవళులం గలదు, కావున అనిరుద్ధుడు చంద్రునికన్న ఉపావదనమే ఉత్కృష్ట
మని మెచ్చినాడు... విరహబాధలో చంద్రుడు నేయు నుద్దీపనమును అనిరుద్ధుడు
సహింప కున్నాడని భా.

గీ ప.—పరిశుద్ధుడైన శ్రీరసాగరుని కుమారునికి నీవు ఈకళంకము ఎట్లు
వచ్చినది? (ఇది నీవుట్టువులో వచ్చినది కా దని భా.) నీ రహస్యమును నేను
చెప్పెదను విను. నీవు తురకలదేవుడవు కావున వారివలెనే హుక్కా త్రాగదవు. నీవు
నీకిరణ మనెడుహుక్కాగొట్టమును నాహృదయములో గ్రుచ్చి, ఆ ప్రాణేశ్వరీ వదనము
నా కగపడ నందుకై రగులుకొనుచున్న నా హృదయకపలమే గంజాయిగా హుక్కా
త్రాగుచు పొగను వెలిబుచ్చుచున్నావు; ఆపొగ ని న్నావరించినది, అదియే నీమచ్చ.

ఉపాలంభము=నింద. ఓపధీశ్వరా=కౌషధపు మొలకల దొరా. ముగ్ధుడవో=
తెలియనివాడవో.

గీ ప.—అన్ని తిథులయందును నీ ప్రియతమ యైన రోహిణితోనే కూడి యుం
డమిచే గలిగిన దుఃఖముచేత చచ్చునట్లుగా కృశించుచున్న నీవే వియోగులను బాధిం

మతమో నీకును నోపధీశుడ భిషజ్జ్యోత్సాదగా సృష్టిలో
నితరప్రాణులగాయ మవ్యథము నీదే దుర్వ్యభాష్యంబు గాఁ.

[గాలి సోకినందులకు ఒడలు జలదరించుట నభినయించి] ఓయి మలయానిలా, ఏల
న న్ని ధ్వేషెదవయ్యా?

ఆ. చలువతెచ్చెర యను పలుకు దబ్బట నూనె;
దక్షిణుండ వనెడుతత్త్వ మిదిగొ;
విరహి జనుల జీవ వితతి నువ్వెత్తుగా
నూదివైచు జముని యూర్ప వీపు.

గీ 2

చిత్ర.—అయ్యో! సుకుమారుడు ఎంత గాసిలుచున్నాడు!

అని.—రహస్యము దాచుట యనునీపుటపాకమున నెంతకాలము వేగుదును?
బిగబట్టిన యూపిరిని నడలించుట గదా రహస్యము చెప్పికొనుట? వయస్సుఁ దేనియు
అగపడఁడుగదా?

చిత్ర.—అయ్యో! కుమారమహారాజు మహావిగ్రహతాపమునం బొగులుచున్నాఁ
డు! [మఱియొక దెస నిగ్గుర్చించి] ఈతఁ డెవఁగో విప్రకుమారుడు ఇతనిమిత్రమువలె
నున్నాడు. ఇతనిం గడుం గూర్చితో వెనకి వెనకి కనిపట్టి హర్షవరవతుఁ డై పరుగన
వచ్చుచున్నాడు.

వి దూ ష కుండు ప్రవేశించును.

అని.—[చూచి] ఆహా! నాడాచునా, హర్షుండుము హర్షుండుము.

విదూ.—వయస్యా, నీ వేమి యీవొంటిపాటును వెల్లాడినావా? ఈమె
కోసం మమ్మల్ని వదిలేశినావే?

అని.—దుఃఖితుడు మంచినహవాసము గాఁ దని మిమ్ముం గూడ్చెనైని.

చుట్టకై దీక్ష వహించితి వేమో యనునట్లుగా వారిని హింసించుచున్నావు! ఇది వింతగా
నున్నది. లోకములో ఓషధులను వినియోగించువాఁ డగు వైద్యుఁడు తనవ్రణంపుఁ
గోతయే సహింపరాని నొప్పి గాని ఇతరులవ్రణముం గోసిన నొప్పి యేమియు లే దని
తలంచినట్లు నీవును ఓషధులకు దొరపు గాన వారివలెనే అభిప్రాయపడి యున్నావా?

గీ 2 ప.—తెచ్చెర=గాలి; దక్షిణుండు=దయగలవాఁడు (దక్షిణదిక్కు-వాడు)-
నీ దక్షిణత్వము దయాగ్గమందు లేదు; వితతి=సమాహమును; ఉవ్వెత్తుగాఁ=తీణ
ములో; జముని=(దక్షిణదిక్కులియైన) యమ ధర్మరాజుయొక్క - ఊర్పపు=శ్వాసమవు.

విదూ.—దుఃఖితుడికి దుఃఖితుడు మంచిసావాసమే గదా.

అని.—కానీ ;

విదూ.—అటయితే మనసహవాసం మంచిదే.

అని.—ఎట్లు?

విదూ.—నిన్ను చీమ కుట్టిందో దోమ కుట్టిందో అదుఃఖం నీకు, నిన్ను చూడని దుఃఖం నాకు.

అని.—నన్ను చీమయు దోమయు గుట్టినవా ?

విదూ.—మఱి నీకు దుఃఖ మేమి? పడకలో నల్లి కుట్టించా ? తలకాయలో యెవతెదైనా పే నేమైనా కుట్టించా ?

అని.—ఛీ ! మూఢ్హ !

విదూ.—అవును, మ రేమి దుఃఖకారణం ?

అని.—ఏల యడిగెదవు మయస్యా !

విదూ.—[అటోపముతో] చెప్పకపోలివా జంఘాలు వురి పోసుకొని నీకు బ్రహ్మహత్య కడతా.

అని.—అంతపని చేయకు. నీపరాక్రమము నే నెఱుఁగుదును. చెప్పెదను.

విదూ.—చెప్పవరి.

అని.—మదనసర్పము కఱచినది, విష మెక్కినది.

విదూ.—మదన మంటే నాకు తెలియదు. ఏజాతో మనపేళ్లతో చెప్పవ, మంత్రం వేస్తా.

అని.—మయస్యా, నే నొకనాడు కలలో నొకజగన్మోహినిని వరించితిని.

విదూ.—[పకపక నవ్వి] ఆవేళ వుండ వేసుకొన్నావా యేమి !

చిత్ర.—ఈయనకును కలలోనే గాంధర్వము ! అనూ ! సంవిధానము !

అని.—[విదూమకునిచేయి పట్టుకొని] కుదురుగా వినియెదవా లేదా?

విదూ.—అయ్యో, అయ్యయ్యో, అప్పు కొక్కణ్ణి, అబ్రంహణ్యం అబ్రం హణ్యం ! నన్ను బ్రహ్మహత్య కట్టొద్దన్నావే, నీవే అరంభించా వేమి మహారాజా !

అని.—[చేయి వదలి]. కలలో వరించి మేల్కొని కానక యీయవస్థకు వచ్చినాడను.

విదూ.—[పకపక నవ్వి] నొకనాడు నేను మంథానభైరవం మింగి సొప్పునిల్లి

మంథానభైరవము=ఎంత భక్తించినను చాలనట్లుగా చేయనట్టి యొకమందు. 'పే పావారిపిల్ల యనగా ప్రేపతెత్తము, దానిని వెండి చేయుట యనగా దానితో కొట్టుట.

కలలో మిఠాయికొండ వొకటి నే నొక్కణ్ణే తిని, ముసపటికంటే ఎక్కువ ఆకలితో మేలుకొన్నాను. అప్పట్నుంచి పదిహేనురోజులు ఆకొండే కావాలని ఇంట్లోవాళ్లని యేడిపించాను. పదహారోనాడు వెదనాయన నాతో చెప్పకుండా జుట్టు పట్టుకొని పేసావారిపిల్లని నాకు నెల్లిచేశాడు. ఆమహాత్మ్యవంలొ మిఠాయికొండని మరిచిపోయి స్వస్థపడ్డాను. నీవున్న నా దారికే వొడ్డా వున్నావు. ఎటుయినా నావయస్కుడివే గదా.

అని.—తిన్నగా వినియెదవా లేదా ?

విదూ.—వున్నమాట చెప్తావా లేదా? క లంటేమాత్రం నేను నమ్మను. కల కోసం వొకడు నీలాగ యేడుస్తూ వుంటాడా? పొడుకలొస్తే కుట్టాడేలే అప్పడు రవంత శేపు యేడుస్తాడు.

అని.—సత్యము వసుస్యా, నామాట.

విదూ.—అత్తైతే అడేదో పిశాచం. కామినీ మోహినీ శాకినీ ధాకినీ బదవాకినీ దయ్యాలలో ఒకటి. ఆకథ వింటే నన్నుకూడా ధాకినీ వెంబడిస్తుంది.

అని.—మిత్రునివీడియీగఁగు క త్తితోఁ గొట్టుకోఁతిమి నీవు.

విదూ.—[మొగము చిట్టించుకొని] నీవో, వెతుక్కొని వొచ్చినందుకు వేళ్లు నలిపి బ్రహ్మహత్య చేశే రాజాధిరాజవు. [మందహాసముతో] పోనీగాని, అత్తైతే, శూ చా తిప్పకుండా ఆమెస్వరూపాన్ని వర్ణించు, నాకు సాటూస్తుందేమో చూస్తా. నిజమైతే ఆనక నేను చూడకపోతానా?

అని.—చుంచిది, నా కిష్ట మైనపనియే; వినుము.

విదూ.—నిద్రము. అందుకే చెవులు చికిలీచేసుకొందున్నాను. [అని చెవులు దీటుకొనుచు] ఇందుకు బదులు పేసావారిపిల్లని నేనూ వర్ణిస్తాను. అది నువ్వు విసక పోనే యిది నేనూ వినను.

అని.—

ఆ. చిహ్నుచీఁకఁగులను జిచ్చి పన లేసెయు

మోహనాంగి ముద్దు మొలక నగవు ;

రమణిమోముమోల రాకామృగాఁకుండు

కాముఁ డెత్తు దృష్టిఘటము సూవె.

గీ॥

గీ॥ ప.—రాత్రి ఆ మోహనాంగియొక్క ముద్దులేతనవుచేత గాఢాంధకార ముం బాసి పట్టపగటివలె వెలుంగును; నిండువున్ననుచంద్రుఁడు ఆమె ముఖమునకు దృష్టి తగలకుండుటకై మన్మథుఁడు నిలిపిన దృష్టిపిడత సుమా.

విదూ.—ఇదేమో అపూర్వమే. మరి మాపేసావారిపిల్లకి కుక్కతల, పూస కళ్లు, ఎంతస్వారస్యంగా చెక్కి-వున్నవి! వయస్యా, అటువై?

అని.—వయస్యా,

ఆ. సజవేళ లేతజూ జొంది చుట్టురా,

దలను చదలినడఁ చాల్చి సుత,

జాట నెప్పు దొడ్డ జమ్మటి బుగ్గ లా

కొమ్మ గబ్బి గుబ్బి కోరకములు!

గీ.

విదూ.—బబిబి! మాపేసావారిపిల్లకి [అనిరుద్ధుడు విదూషకునికిం దెలియనీక చెవులు మూసికొనును.] అవి లేవు. మెడలో చెండుపట్టుకుచ్చులుమాత్రం వేలాడు కున్నవి, వయస్యా, ఇంతేనా?

అని.—విను వయస్యా,

ఉ. చందున కాత్త బింబనదృశ్యబుగ గుండ్రకనల్ జనించి యా

పిందెలు చుక్కగా నడుమ బింబములన్ జిటుమచ్చ దాల్చి వైఁ

బొందుగ బాధరారసము మూర్తుల లేతగ నద్దికొన్న నా

సుందరిగబ్బిగుబ్బకవసోయగ మొందెడి నేమి మి త్రిమా. ౬౦.

విదూ.—ఆపిల్లమూలం గా కవీశ్వరుడివై పోతున్నా నేమి వయస్యా! చెడిపో తావు సుమా! పోనీ ఆమెబాహువు లెటువంటివయ్యా?

గీ. ప.—ఆకోమలియొక్క మొగ్గలవంటి నిండు గుబ్బలు —సంధ్యాకాలమందు తమచుట్టును లేతగా ఎఱుపుం బొంది, తమతలయందు ఆకాశపు నీలిమయొక్క ప్రతిబింబము కొంచెము కలవై, జంబూనదిలో బంటగా నొప్పుచున్న వెద్ద బుడగలా ఏమి?

౬౦ ప.—చంద్రునికి తనబింబమునకు పోలికగా ఇరువురు కవల పిల్లలు పుట్టి, లేతపిందెలవంటి యాకవలు దేహమధ్యమందు చిన్నమచ్చను గుండ్ర మయిన చుక్కగా ధరించి, వైఁగా చుక్కగా బాధరారసమును లేతగా తమమూర్తులకు అద్దికొన్నయెడల అప్పటికి ఆకవలు ఆసుందరియొక్క నిండు పాలిండ్ల సౌభాగ్యమును పొందు నేమో.

అని.—

క. తాకియుఁ దాఁకనిమాత్రన

యేకపదమ వింతమోహ మిడుమరునిప్రసూ

నాకలితపాశ రాజము

లాకోమలిబాహువల్లు, లలవియె చెప్పె!

౬౦.

విమా.—అ దేదో పిశాచ మని నేను మొదటనే చెప్ప లేదా. మాపేపాహరి పిల్లమాత్రం [అనిరుద్ధుడు మనుపటివలెనే చెవులు మూసికొనును.] మదపపాశంలాగ లేదుగాని యమపాశంలాగ వుండినది. మొత్తానికి పోలిక వుంది. బళిబళి! కనకనే నీకింత వెట్టిపట్టింది. ఇంకా? ఆబొబ్బట్టుమహారాజును వర్ణించవయ్యా.

అని.—వినుము మిత్రమా;

చ. హృదయజ్వల జ్వల కామినికి నీతలు నేర్పుటకు, దదర్శ మా

మృదుచరణావతారమున మెచ్చదవక, బరువంపుమంత్రి వే

పదిలమునేయు డిగ్గియుయు, బంగరుదాపలు, నీలిమొహులు

స్వదవనంబుఁ గా, దయితనాభియు, ముత్తలు, లారుఁ, జెన్నగుక.

విమా.—[అనిరుద్ధునిచేయు పట్టుకొని] బాపురే! బాపురే! వయస్యా మూడు ముడతలకే యింతవర్ష వైతే మాపేపాహరిపిల్ల వెనకనుంచి కాగలించుతోగానే నావీ పంతా వల్లే, అది తగిలినవో టంతా వల్లే! అందు కంతవర్ష కావలెనో?

అని.—ఎంతతెలియనివాడవు వయస్యా!

విమా.—[కనికరుమతో] మన్నించు వయస్యా, యిక ఆపిల్లని వర్ణించను.

అని.—అట్టియాచెలువనేపథ్యము—

౬౦ ప.—ఏకపదమ=ఒక్కపదము. మోహము = పరవశత్వము. ఇదు...బ ములు=కలిగించునట్టివి పుష్పములతో చేసిన మన్మథుని పాశాయుధ శ్రేష్ఠములు.

౬౧ ప.—దొర యైన మన్మథుడు భార్య యయిన రతీదేవికి ఈతలు నేర్పుటకుగా యావన మనుమంత్రి నిర్మించిన దిగుడుబావలె పొక్కిలియు, అందులో దిగు నప్పుడు మెచ్చుకలిగించుటకై మృదువుగా నుండునదిగా కట్టించిన బంగారపు మెట్లవరుస బలె వళిత్రయంబును, ఆ మెట్లవరుసపై పాదములకు ధూళ్యాదిక మంటకయు మృదువు గాను ఉండుటకై దారిగా పటిమించినట్టి నల్ల మోహములుపట్టుకలవలె ఆ తరుణీమణి నాఁ గారును ఒప్పుచున్నది.

నేపథ్యము=అలంకారము.

(పంచచారురము.)

మృషావలగ్నజల్లుపైఁట మించునన్నమం చగున్;

ర్షుషాక్షీదట్ట మన్న సంజజాజులోనిశే కగున్.

తృషాకృగోష్ఠిభూషణాళి రిక్క-లున్ మెఱుంగు తా;

నుషావతార మంచుఁ గాంత నూహ సేయుదున్ సఖా. ౬౩.

చిత్ర.—ఆహాహా! ఉషావతార మనుకొన్నాడు! ఉపయే యని యెఱుంగుడు!

అని.—అట్టియాజగన్తాపిని

ఆ. అట్లుగానె పుట్టివట్లుగా నగపడు;

నోలి నెదిగె ననుట యొప్పు రాదు;

మార్పువాందురీతి మదిలోనఁ దోఁచదు;

అనురమాయొ కొమ్మ యమరమాయొ! ౬౪.

చిత్ర.—ఉభయమాయ సుమా.

అని.—అట్టియామద్దుగుప్త నన్నఁ దేల్చినముహూర్తము నాఁజ్ఞములో నెట్టిగోచరపవలయునా?

విదూ.—[ఆత్మగతము] వయస్సునిదుఁభి మేమో వాస్తవంగా మేర మీరిందిగా వుంది. అయ్యో పాపము! అట్టికన్య వుండునా? కలలు నిజంగా ఫలించునా! [ప్రకాశము] వయస్యా, వగవకు. నీకు మేలు కలుగుతుంది. వయస్యా, నీవగ్గనలచేతి ఆమెను నేను తర్వాత యేలాగ ఆనవాలు పట్టగలను?

అని.—ఇదిగో ఈశిల్పముచే నెఱుంగుము.

౬౩ ప.—మిథ్యామధ్య (అనగా నడుము లేనిది) అయిన యాచలవయొక్క సన్నని పయ్యెర ప్రకాశమాన మయిన సన్ననిమంచుగా నగపడుచున్నది. (తెల్లనిది), ఆమీననయనయొక్క పాపడ యన్నో సంధ్యారాగములోనుండి కితైరించిన నమగా నున్నది (భాభరావన్నెది), ఆనగొల్పినట్టి కెమ్మెవిగలదైన యాతరుణియొక్క నగలవరుస నక్షత్రములు మెఱపుదీగలుంగా నున్నది. కావున ఆకాంత రాత్రియొక్క యవతార మని నేను తలంచుచున్నాను.

౬౪ ప.—ఓలిక్ = క్రమముగా. అనురమాయొ = అనురలక్ష్మయొ. అమర మాయొ = దేవలక్ష్మయొ.

[అని చిత్రఫలకము నిచ్చును. విదూష
కుడు చూచి ఆశ్చర్యపడును.

చిత్ర.—[నిర్వహించి] ఆహాహా! నాప్రియసఖియే కన్నులందుట నగపడుచున్నది! ఏమి యీల్పినైపుణి! ఏమి నాచెలిభాగ్యము!

ఆ. మణియుఁ దేజుఁ, జందమామయు వెన్నెల,

వేగుతెటియు వెల్లు, విరియు వల్లు,

నెక్లొ యట్టు లెనయు నీయిర్వరం గూర్చి

బ్రహ్మ వేదజడతఁ బూసె నిపుడు.

౬౧.

విదూ.—[నిశ్చేసింపి, ఆత్మగతము] యిటువంటి, సృష్టి వుంటుందా? [[ప్రకాశము] వయస్యా, నాచపలబుద్ధిని మన్నించుమా. మరి యీమెను యథావిధిగా వెల్లిచేసుకోరాదా?

అని.—ఎక్కతయో తెలియదు, మిత్రమా!

విదూ.—అయ్యో! నిజంగా నీవు ఆపన్నుడనే వయస్యా!

చిత్ర.—ఇరువురయవ్యయు తూచినట్లు సమానముగా నున్నది!

అని.—వయస్యా,

మ. ముదితారత్నముమోము గాంచునపు డామోమే గనం జొచ్చితీక;

మదిరాక్షిద్యుతిఁ జూడఁజొచ్చిన నదే మాద్యద్వితీక జూచితీక;

సుదతిక బే రుషగక గులంబుఁ దెలియక నున్నయ్యె నాతెల్వి; హా!

యిదిగో బు డిదిగో పలుకెక్కి యని న న్నేచె న్విధాతృం డయో.

[దక్షిణాదుస్పందము మాచించి] వయస్యా, నాకుడయూరు వదరుచున్నది.

విదూ.—నీ కిప్పుడే మల్లీ ఆజగన్మోహినిసాండు కలుగుతుంది. త్వరగా యింటికి వెల్లి నిద్రపోయి కల గను.

౬౧ ప. —తేజ=కాంతి. వేగుతెటి=తెల్ల వాలువేళ్ళ. విరి=పువ్వు. వల్లు=పరిచుళము. ఎనయు = సరిపోవునట్టి. వేదజడతక = వేదాభ్యాసబడుఁ దననపక్షిని.

౬౨ ప. —ముదిరాక్షిద్యుతిక = మాదకములైన కన్నులకాంతిని. మాద్యద్వితీక = మత్తెక్కుచున్నవాడ నై. సుదతిక=ఆయువతిని. విధాతృండు = బ్రహ్మ.

అని.—అంత పుణ్యమా ? అయినను బ్రాహ్మణవచనమును పరిగ్రహించితిని.
[అని చిత్రఫలకమును వక్షువం దుంచుకొని కన్నులారం గాంచి, యున్నాదంబున]
(దక్షిణాంతిక.)

నవనీత ననాభి మూర్తి వై
పవిధారా పరిభావి గా మనిక్
సవరించితి చామ యేలోకో

వివరంబుక్ వినిపింపుమా దయక్.

౬౭.

విదూ.—ఏమి యిది వయస్యా, పుత్రచిత్తరువేగవా, దీని కంఠ కింతమనివి?

అని.—అయ్యో ! చిత్తరువేనా ! హా ప్రాణేశ్వరీ ! [అని మూర్ఛిల్లును.

విదూ.—వయస్యా, వయస్యా, హాహా ! ఏమిచెయ్యవొచ్చును ! అయ్యోచిత్తరు
వని నే నెందు కిన్నాను ! పాపాత్ముడను మృత్యువులాగ నే నెందుకొచ్చాను ! [అలో
చించి] కానీ యీవాకలోనుంచి తామరలు నీళ్లు తెచ్చి తేరుస్తా.

[అని పరుగున బోయి తామరలు

కోరుట నభీషించును.

చిత్ర.—ఇదే సమయము. [అని యనిరుద్ధుని ఆకాశనిధికం గొనిపోవును.

విదూ.—[శీతలోపచారోపకరణములు తెచ్చి] వయస్యా, వయస్యా, [అని
కడుంగడు వెదకి] యెక్కడా లేదు. [క్రింద చూచి] యీచిత్తరువుపలక యిక్కణ్లే
వుంది. [అని ఫలకముం బుచ్చుకొని] వయస్య డేమయినా నేను వేళాకోళంగా అన్న
మాటప్రకారం నిద్రపోవడానికి యింటికి వెళ్లా దేమో ! అక్కడేలే వెళ్లి విచారిస్తా.
అక్కడ లేకపోతే యీచిత్రపుపలకని క్రీకృష్ణులవారికి పొప్పగించి యీవృక్షాంతం
వారికి విన్నపంచేస్తా. [అని పరుగున నిష్క్రమించును.

చిత్ర.—ఈఫలకముచేత ఉపాస్వరూపము క్రీకృష్ణాదులకు తెలియనగునుగాక,
నాతిరస్కరించే నితండును విదూషకునికె గానరాడయ్యు. నానమ్మోహినీవిద్యచే
నీయన ఉపచేయి తగులువఱకు ఇట్లు మూర్ఖమగుడుగా నే యుండును. నుహావిద్యా,
మందాకినీప్రాసాదమునకుం గొనిపోయ్య. [అని ఆకాశగుప్త మభీషించి] ఆహా
విద్యాప్రభావము !

చ. ఇటియంగ నుద్ద గీచినవహిక్ బురణించెడి రిక్క మొత్తిముల్,

కటిజలదాళిలో మెఱపు గ్రాలుగతిక్ దివి నేఁ జెలంగెదక్,

బిఱబిఱ వర్షగోత్రపృథివీధరవర్గముతోడ ధాత్రియుఁ

వఱలు దవిష్ట యై తఱిమెనం గవబొంగర ముగ్ధుకై వడికొ. ౬౮.

ఎట్టి దైవసంబధాన మిది !

క. పుపువింటిసోఁకుబారికి

జనతప్పినచెలియ కిట్టిసగజీవమణికొ

దివిఁ గేలఁ చెచ్చిరే సకు

లెవ రేనియు నెందు నేని యెన్నఁజేనికొ. ౬౯.

ఈయనిని త్వగగా ఉపహసించి కృతార్థ నయ్యెద.

[అని నిష్క్రమించును.

తృతీయాంకము ముగిసినది.

౬౮ ప. — సగోత్రసంస్థములు ఒక తిన్నని గీఱప్రక్క మఱియొక తిన్నని గీఱగా సుద్దతో గీచినట్లుగా తెల్లని తిన్న గీఱలుగా కనబడుచున్నవి. నల్లని మబ్బులో ఈమూల నుండి అమూలకు మెఱపుఁదీగ మెఱసినట్లు నల్లని యాకాశములో నేను మహావేగమునం బోవుచున్నాను. భూగోళము నాకు అతిపూర్వమై చెండువైపులను ములిగివేయఁదగిన జంటబొంగరము తరిమెనలో తిరిగినట్లు వర్ష పర్వతములతోను కులాచలములతోను గిఱ గిఱం దిరుగుచున్నది. — బొంగరములో త్రాడుచుట్టెడు నలుదలవలె భూగోళముమీఁద పర్వతము లున్నతావు మిట్టగాను లేనితావు లోఁతుగాను ఉన్నవని భా. కడమ సాటిని ఆలోచించుకొన వచ్చును.

౬౯ ప. — పుపువింటిసోఁకు బారికికొ = పూవిలుకాఁడ నెడు పిశాచుని పాదకు. ఇట్టి సంజీవమణికొ = ఈయనిరుద్ధునివంటి జీవప్రదుని. దివికొ = ఆకాశమాగ్ధమున.

తు రీ యా క ము.

స్థలకము 1.—శోణపురి, బాణుని సభామంటపము.

క రేణుక ప్రవేశించును.

కరే.—[ఒకపండ్లపాణకను నిర్దేశించి] యీపళ్లపాణకలో చూరి వుండి నాముద్దులరాయణ్ణి, సభలో యేలాగ తీవిగా వుంటావో చూస్తూ వుంటాను. నా రాయడు కూర్చునేయాకుర్చీలో వాళ్లొచ్చేదాకా కూర్చుంటా. ఇద్దరే నాకు సరిపోతుంది. నాకర్థంతా నాపక్షమే. నామీద యెవ్వరూ కొండ్రాలు చెప్పరు. [అని పెద్దయాస సముసం గూర్చుండి దానిని ముద్దు పెట్టుకొని] ఆయన ముందొక్కే నేను లేవకుండా గర్వంగా వుంటా.

గంభీర వేది ప్రవేశించును.

గంభీ.—యీరోజు రెండిట్లో వొకటి సిద్ధాంతం అవుతుంది. యేలాగయినా యీపెల్లి నాకు తప్పునా యీశ్వరా! [నిర్వర్ణించి] యే మిది! నాకుర్చీలో గడ్డి మేటి! [వెండియు నిర్వర్ణించి] కాదు కాదు, కరేణుక! కరేణుకా.

కరే.—[గర్వముగా] అక్కడ కూర్చో.

గంభీ.—మనక ఒకరొకరికీ సరిపడే అసంయి గొకటే.

కరే.—నువ్వు ముంద రొచ్చా వేమీ?

గంభీ.—నువ్వు ముంద రొస్తావనే?

కరే.—ఏపెల్లి తప్పాలని మొక్కలు మొక్కలున్నావు?

గంభీ.—వువకీ నామా.

కరే.—నీమా నామా గాదు గదా.

గంభీ.—కాదు.

కరే.—ఆయితే ఆతలుపేళొచ్చి నన్ను కాగిలించికొని నాకు ముద్దియ్యి.

గంభీ.—[పోయి తలుపువేయుట నభినయించి వచ్చి] రా మఱి.

[అని యిరువురును స్థల్యంబుచేత చేతులు కడుపు చుట్టు రానందున ఒండొరులం గాఁగిలింపలేక మాని, ముద్దిడుకొనబూని కడుపు లడ్డపడుట చేత సాధ్యపడక ఎంతయు యత్నించి భగ్గు మనోరథు లగుదురు.

కరే.—యిది మనస్స గాకపోలే పోనీ. యిద్దరం చెట్టాపట్టాలు పట్టుకొని నాట్యమాడేదాం రా. [ఇద్దరు ఆడుచు పాడుదురు.

(గేయము)

ఆకలైతే వెళ్లి ఆడాడ తారాడి [మాను...

మానుసులను మింగి మాయం చేతాం, మాయం...మాయం...

చూడీయేరుగడొల్ల వొక్కా వొడుక్కోని

మంచు కొండకి వెళ్లి మల్లీవొత్తాం, మల్లీ...మల్లీ...మంచు...

నే మొగ వేసాము నీవాడ వేసాము

ఆహిరి విటకారా లారంబితాం, ఆరం...ఆరం...ఆహిరి...

కల్లు సంద్రాన్మెల్లి కల్లంతా తాగేళి

ఆరే సంద్రా లని అరిచి వ్రెత్తాం, అరిచి...అరిచి...ఆరే...

మనలోనే యేమైనా మలికిత మొస్తేరు

నావే టు లన్నిట్ని నీవేతిను, నీవే...నీవే...నావేటు...

[శేషభ్యమున మహాతూర్యధ్వనులు.]

గంభీ.—[శ్రవణ మభినయించి] అదే! ప్రభువు వస్తున్నాడు. నువ్వు పో.

కరే.—పోతాను.

[అని పొణకలో చేరును.

గంభీ.—దీనియిల్లు బంగారం గానూ, యిదేమో యీవేళ కొంప ముంచేలా

గుంగి.

[అని పోయి తలుపు తీయట నభినయించును.

గాణాన్ల ద న రాన్ల కుంభాంచులు ప్రవేశించి

యగ్లోచిత ముపవిష్టు లగుదురు.

యథావిధివము పరివారంబును ప్రవేశించును.

గంభీ.—మామ గారికి నమస్కారము.

[అని బాణునికి ప్రణమిల్లును.

బాణు.—కల్యాణము. వత్సా, నీశ్రద్ధకు సంతోషము. కూర్చుండు. ప్రేయసీ,

నీయత్న మే మయినది? ఉప వివాహమున కంగీకరించినదా? ఇప్పుడు స్వస్థముగానే

గదా యున్నది? వివాహము నేయక పెండ్లియాడువచ్చినట్లైన ఇంట మంచుకొని

యుండుట యవమానము గదా. పెండ్లిచేత దానికిని మనకును ఎడబాపు గలుగకుండ ఈ

గంభీరుని కిచ్చి వీనిని ఇల్లొరట ముంచుకొన నిశ్చయించితిని గదా. ఇంతకన్న దాని కేమి

గావలయును ! అంగీకరించిన సంతోషవార్త చెప్పుము ప్రేయసీ.

రాణి.—ప్రాణేశ్వరా, ఏమి నేయుదును ! ఎంత బోధించినను, ఎంత బలిహారి నను, ససేమిరా యనుచున్నది. నిర్బంధించిన అది ప్రాణము విడుచును, నిశ్చయము.

బాణ.—[క్రోధావేశముతో] ఆ ! ఆ !

గంభీ.—[అత్యంతము] ఈలానైనా నాకు తప్పనుగాక ! [ప్రకాశము] త్రి జగతీనాయకా, ఏల నిర్బంధము ? ఉప సుఖముండుగాక.

(పదనము)

దూరాన నేనియును గందుచు గన్నులారా

నీరేరుహానన యెడక నెన రూపదేహి ;

ధారాధరాళి గని సంతస మొందదొక్కో

నీ రియ్యకే యుటిమినక శీతికంత ముర్విక. 20.

బాణ.—[క్రోధావేశముతో] అంగీకరింపజేసి యింక నుండదు.

(వనమయూగము)

కానను దనూజ యని, కాటియల నైతుక,

మాన నిక బాసటయు మాధవుడె గానీ;

ఈ నిసుగు నాయెదకు నీతి యిడ సాగెక ;

ఏనికకుఁ దొండమున నింగిలము సొచ్చెక. 21.

ముట్లొకములజేతను పిల్ల సరకుగొనదట ! పంత్రి, కంచుకిని రప్పించి ఉపను తెప్పించుము.

కుంభా.—ఎవరోయి, అక్కడ? [అని యడ్డోక్తిలోనే పరికించి] దేవా, కంచుకి యే వచ్చుచున్నాడు. [బాణుడు గ్రుడ్లులుముచు విసులు వడివేయును.

20 ప.—నీరేరుహానన = కమలముఖి. నెనరు = కరుణ. ధారాధర ఆళిక = మేఘపంక్తిని. శీతికంతము = నెమలి.

21 ప.—తనూజ = కూతురు. కాటియలక = బాధలయందు. బాసట = సహాయుడు. నిసుగు = శిశువు (ఉప). ఎదకుక = హృదయమునకు. ఈలి = ఈలిబాధవంటి బాధను. ఇంగిలము = ఒక తెగ చేప, అది సన్నగా జెఱ్ఱవలె నుండును, అది కుట్టినయెడల లేలు కుట్టి నట్లు విష మెక్కును.

శలభంబు = మిడుత.

కం చు కి.—[ప్రవేశించి యాత్మగతము] అయ్యో! నేటికాలమునకు ఎట్టి పని నాకు సుభవించినది! ఇతరులది తప్పు నాతలకు ముప్పు! నాగతి యాగడియలో నేమి కానున్నదో! నాగతి యేమైన నేమి, ఆ మంగళవిగ్రహము ఉపకా యిట్టికిడు గలుగుట! అయ్యో! ఇందులకా నే నింతకాలము బ్రదికితిని! హా! దైవమా! హా! దైవమా! వీడుగో ప్రభువు. ఎట్లు వాకొందును! హా! ప్రళయకాలద్రుడుగాఁ నగ పడుచున్నాఁడు. దావాన్నిలో శలభంబువోలె పోయిపడెద. ఈతనికోపము నానో చల్లాటి ఉపకు అపాయము తప్పను గాత. [సమీపించి ప్రకాశము] జయము జయము జగదీశ్వరునికి! [స్వగతము] ఆచారోక్తి పలికితిని. నోట తడి లేదు. మాట రాదు. [వడ వడ వణికుము] జగదీశ్వరా,

బాణు.—ఏమాయి నీ తల్లిబిబ్బ? నీముఖము చూడఁగా ఏమో చావువార్త తెచ్చినవానివలె నున్నావు? నిర్భాగ్యుడా!

కంచు.—మేము బాగ్రత్తగానే యుంటిమి! ఆమహేశ్వరునిపాదములాస! ఏలినవారిపాదములాస; అయినను, మఱి, [అని గుటకలు మిగ్రుంను.

బాణు.—పాపిష్ఠుఁడా, అయినను ఏమిరా? ఏమైనను? [అని కత్తి మాయును.

కంచు.—అమ్మాయి ఉప గర్భిణిగా నున్నది! పురుషుఁ డంతఃపురములోనున్న ట్లు తెలియుదున్నది!

బాణు.—ఏమి! ఏమి! ఉప గర్భిణి! పురుషుఁ డంతఃపురములో! ద్రోహీ, ఇదా నీమాట! ద్రోహీ, నీవు కూర్చితివంటరా?

[అని కత్తితో పాడువ నుంకించును. ఆహ్లాదముఁడు కత్తిని పట్టుకొని తప్పించును. కంచుకి కృతాంజలియై వినయనమ్రుఁడునై యుండును.

గంభీ.—[ఆత్మగతము] ఇందుచేతనే వెళ్ళి వొల్ల నన్నది! ఆహాహా!

బాణు.—ఓహోహోహో! నాయంటనా విటకోలాహలము! ఓరీ ద్రోహు లారా! [అని భద్రాసనము డిగ్గనటుపను. అందఱు లేతురు.

బాణు.— (సగ్ధర)

ఘాతీసోదీక్షిణింతుఁ ధుతి హతిఁ బుడమిఁ ఘోరబిప్రీతి గాఁగఁ, శైలవ్యూహంబులకా తాజడిగ దెసదెసక జలైదక వేసవే ల్గాక,

22 ప.—ఈభూలోకమును ఇటునటు ఆడించుటచేతను కొట్టుటచేతను నుగ్గు నూచము చేసి శివునికి ప్రీతి గలిగించెద.—(ఆయన సంహారము చేయువాఁడు, ఆపని నేనే చేసివో ఆయన శిశ్రాంతి పొందినవాడై అనేకమ నన్ను మెచ్చుకొను నని భా.) శైల

నాలోలద్బాహువుల్ రాట్నము గొలిపి యజాండవ్రజంబుఁ దెమల్తుఁ,
వే లంఘాచంగతఁ నిర్విధి యహరిగ నీవిశ్వముఁ బాడొనర్తుఁ. ౭౨.

ఇదె యిపుడె దానియంతఃపురము సాచ్చి—

[అని పటపట పల్లుకొలుపుదు కోపావేశ మాడుచుండును.

రాణి.—అయ్యో నాపట్టి !

ఆహ్లా.—అయ్యో నాసోదరీ మంగళమూర్తి !

గంభీ.—[ఆశ్చర్యము] నాతంటా తీరింది. యీగండలగోళంలా నాయదృష్టం
మంచిది !

బాణు.—దానిచెలుపునిం బట్టి మెడపట్టి యీతీరున నులి మెదను.

[అని గంభీరవేదిని మెడ నులుమును.

గంభీ.—కో [అని యేడ్చి] అయ్యో! అయ్యో! అమ్మ కొక్కణ్ణి! అమ్మ
కొక్కణ్ణి!

బాణు.—దా'ర్భాగ్యనూషితుఁడా, నీయవలక్షణముచేత నిట్లు సంభవించినది !
పాడుముండకొడుకా !

[అనికొట్టును. గంభీర వేది క్రింద పడి దొరలి
తప్పించుకొని పోయి పరిజనము వెనుక
నణగెను. కరేణుక పాణకనుండి దొరలి
వెద్దద్వారమునం బాణిపోవును.

బాణు.—

క. వానిని గ్రద్దల కేసెద,

దాని మహాంభోధిక్రిందితలమున దాఁతుఁ,

వే నాతో రుడు సారం

గానఁ దద్దేహమునకుఁ, గట్టుఁడు వానిఁ.

౭౩.

—(*)—

వ్రాహంబులఁ = కొండల సమూహములను. తాజడి=శిలావర్షము. లోలత్=చరించు
చున్న. అజాండవ్రజంబుఁ = బ్రహ్మాండ సమూహములను. లంఘాచంగతఁ=దాటుట
యందలి నేర్పుతో. నిర్విధి=బ్రహ్మలేనిదిగాను. అహరి = నిష్ఠువు లేనిది గాను.
విశ్వముఁ=లోకమును.

౭౩ ప.—అంభోధి=సముద్రము. తద్దేహమునకుఁ=దానియింటికి.

సలకము II.—మండాకినీ ప్రాసాదము.
ఉ మా నిరుద్ధులు సంగీతగోష్ఠిగా ప్రవేశింతురు.

[అహోదనాదులు స్తంభములందు లీనులై యుండురు.
బాణుడు నేలతలుపును ఎత్తి అచ్చట తలనూపును.

ఉప.—అర్యపుత్తా), ప్రేమసిని కాంతుఁడెట్లు చూచుకొనవలయునో దానిని నీదివ్యగానమునం బాడుము.

బాణు.—[అత్యగతము, కోపముతో] ‘అర్యపుత్తా!’ ‘అర్యపుత్తా!’ [ఇండుక శాంతితో] అయినను పీఠేడనఁజేసి మహాపురుషుఁడే.

రాజి.—[నిర్వృత్తించి] అహో! ఇట్టియట్లుండు కొరకుట మహాభాగ్యము గాదా!

అహో.—ఏమి నాచెల్లెలిపుణ్యము! ఏమి మాపుణ్యము!

అని.—ప్రేమసీ, కాంతంఁగూర్చి కాంతుఁ డెట్లు నవచుకొనవలయును.

(మధురౌక్మ్యం.)

ప్రియసఖునిబోలె, శిష్యుఁగా, గృహదీక్షకళికఁగాను,

దయ దొలంక వివిధ భోగ దాతృ కల్పితఁగాను,

అయము గా నవనవరక్తి నర్థాంగలక్ష్మి నెఱ్ఱఁ

బ్రయుఁ డఖలజన్మసతీ గన్న, వే తొంద్రభోగ మేలా! 28.

ఉప.—మహాప్రసాదము.

అని.—మఱి, ప్రయునియెడల ప్రేమసి యటుండవలయునో నీముద్దువాక్కుల నావీనులకు విందొనర్చుము.

ఉప.—అర్యపుత్తా), నా నమఃబ్రాయపల్కులను మన్నింపవలయు.

(మధ్యాక్మ్యం.)

కాంతుని దనమేకిదేవుఁగా గురుంగా దొరంగాఁగ

సంతసంబె మొగానఁ కోస సంతానపాదపంబుగను

స్వాంతముక జేతలుం దాను నతనికై తనకుఁగాఁ గాక

కాంత రెం డిండ్లకుం గీర్తి కలుగునోజను గొల్వవలయు. 29.

28 ప.—దాతృ=ఇచ్చునట్టి. అయము = శుభము. అర్థాంగలక్ష్మికై—భార్య పురుషుని దేహార్థ మని శాస్త్రము.

29 ప.—సంతానపాదపంబు=కల్ప వృక్షము - సకలము నిచ్చువాఁడు అనుట. స్వాంతము=చునన్పు. ఓజ్జ=విధమున

అని — ఆహాహా ! ప్రియా, నీవృద్ధవాణి వినవినం దృష్ట హెచ్చుచున్నది !

రాణి.—[ఆత్మగతము] వాకుఁ గీర్తి తెచ్చిలివి నాహూనా.

బాణ.—[వైకి దుమికి ఆత్మగతము] వీనిం జూడ నా మొదటికోపము మొక్క వోయినది. అయినను అనాసురవృత్తమును నేనొల్లను. [ప్రకాశము] ఓనీ, పట్టుడు వీనిని. [బాణపరివారము అనిరుద్ధుని చుట్టుకొనును.

బాణ.—ఎవడవురా నీవు?

అని.—[లేచి] నీయల్లుడను మామా.

[అని కత్తి నూయును.

బాణ.—ఓ! యోరా! అల్లుడవా మల్లుడవా!

[అని అనిరుద్ధుని కత్తితో వేయబోవును.

ఆహ్లా.—[ఆకత్తి పట్టుకొని] నాయనా, ఇట్టియల్లుడు నీకు సులభుడా? మహా పురుషుని సత్కరింపుము. [అని యడ్డపడును.

రాణి.—ఆర్యపుత్రా, ఉపను రక్షింపుము.

బాణ.—[రాణిని] చీ! దుర్జాతా! [అని, కుమారుని గోడకు విసరి] రారా దొంగా. [అని అనిరుద్ధుని చీరును.

కుంభా.—[ఆత్మగతము] హా! ఈమాటు నారాయణుండు ఈనివ్యమంగళరూప మున నగురనాశార్థ మవతరించినాడు. కాన, జగదాన చావు, రాజాజ్ఞ.

[అని అనిరుద్ధుని చుట్టవేసికొనును.

గంభీర వేదియు నశు చేయును.

ఉప.—ఆర్యపుత్రా, నిన్ను గాదుకొమ్ము, మానాయనం గావుము.

అని.—[వేయనీ, భయపడును.

[అని యాయుధము పాటవైచి, కుంభాండుని

త్రోసి, గంభీర వేదిని కడుపునై దన్నును.

ఇరువురును మూల కొకఁడు ఒకఁగుదురు.

కుంభా.—[కడుపు పట్టుకొని నొప్పి నూచించుచు, ఆత్మగతము]

క. నీలోత్పలకోమల మీ

బాలునిమే నేదొ యొక్క బ్రహ్మాస్త్రమురా!

గంభీ.—[కడుపు పట్టుకొని యేడ్చుచు]

2౬ ప.—ఈబాలుని దేహము నల్లగులువవలె వృద్ధు యైనను వీని దెబ్బమాత్రము బ్రహ్మాస్త్రమువలె అప్రతిహతముగా తగులుచున్నది. నెద్దనల్లకొండను చిన్నవజ్రాయు

విజ్ఞాపనము.

ప్రౌఢజన్మక పేద్యరిసం బగు ప్రశాపరుద్రీయనాటకమువల్ల గాక కోమలమతిసుగమ బగు దృశ్యప్రబంధం బొకటి అధ్యర్థయామ మాత్ర ప్రయోజనియము నుట్టిచి యున్నవి, నన్ను, విక్రమసింహపు ర్యాంధ్ర భాషాభివ్రాసనమాజమునారును మదరాసు విద్యల్ల నోరంజనీసమాజము నారును కోరంగా, నాన్రిప్రణయము నెప్పరికింపజాలక, నాకుం బ్రతిభ యు ఖింకయు పేమికి జనుగుణాబుగా, ఈ చిన్నిరూపకమును రచి యించినానను. గూర్చోనున్ద్యయమునకు విప్రలహృదయు లగు విద్వాంసులు ప్రహ్లాదము.

పేదము - వేకటరాయశాస్త్రి.

చ. 1, పే, 1901.

శ్రీ

ఈ నాటకమును

వీణాగానకలానాగదులును

సాంగవేదములం దధీశులును సర్వదర్శనములందు నదీష్టులును

సంస్కృత ప్రాకృ తాండ్ర ద్రావిడ కర్ణాట మహారాష్ట్రాంధ్రయ గ్రీక లాటి
నాద్యప్రదేశ భాషా లక్ష్యలక్షణాభిజ్ఞ సాంస్కృతికులును,

ద్రావిడభాషా వైలాలజీ దర్శన ప్రథమ ప్రవర్తకులును,

మదరాస్ ప్రెసిడెన్సీకాలేజి వైలాలజీ ప్రాక్తన భాషా మహాపాఠ్యాయులును,

బోధి సత్త్వ కల్పకులును

అగు

సస్మత్ప్రకర్షణు

తాత వెల్లమి నాదార్

శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రిలు ఎమ్. ఏ. గారి

స్వీకృతి

సమర్పించినాడను.

పే. పే.

నీలూద్రి నల్ప మా దం

భోళికరణి వీనితన్ను ముచ్చిలె నన్నుక్ !

2౬.

జన్మజన్మమునకు నాకు ఉప అక్కటేదురా బాబూ !

[బాబుడు నాగపాశముతో అనిరుద్ధునిం గట్టి
వేయును. అనిరుద్ధుడు నిశ్చేష్టుడై పడును.

గంభీ.—ఏమి మహాప్రభువుమహిమ !

కుంభా.—మేఘనాదునిబ్రహ్మ స్థిమనకు ఆంజనేయులువోలె ఇతఁ డేమో కారణ విశేషముచే ఈస్వరాస్థిమనకుఁ గట్టువడినాడు. కావున మనలను నొంపవచ్చువాఁడు మఱియొకఁడు కలఁడు.

బాబు.—[కుంభాండుని, గంభీరుని లేపి] ఓరి నిర్భాగ్యులారా, వీనిం జెఱకుం గొనిపొందు. వీనికి చండికాదీప్యములో అంధకారప్రాసాదము కారాగృహము. గంభీరా, ప్రకృతము నీవు కావలి.

గంభీ.—[నొప్పికి డోక్కపట్టుకొని] మహాప్రసాదము.

బాబు.—మంత్రీ, ఈసిల్లకు భ్రాంతిదీప్యమున సత్తత్రప్రాసాదము కారాగృహము. [అని నిష్క్రమించును.

[కుంభాండగంభీరాదులు అనిరుద్ధుం గొని నిష్క్రమింతురు.

ఉప.—హా ! ఆర్యపుత్రా !

[అని మూర్ఛిల్లును.

రాణి.—అయ్యో, నాపట్టి ఆశ్వసిల్లుము, ఆశ్వసిల్లుము. [ఉప ఆశ్వసిల్లును.

రాణి.—రా అమ్మా, ఓయలిగాలి ప్రాణ మిచ్చును.

[అని ఉపం దోడ్కొని నిష్క్రమించును.

ఆహ్లా.—ఆహా ! ఏమి యాశ్చర్యము !

ఉ. నా యనుజాత యేమి ! కుహనావిధి మ మ్మిట్లు కన్మొలగి తా

నీ యసహాయశూరుని రతీశనమానునిఁ గూడు క్షేమి ! యే

మో యిది దేవతైతవముఁ బోలెడు; మా కిట లగ్నా యెగ్గా ! హా !

నాయన చండ దర్ప పరిణద్ధ రిగోద్ధతుఁ. డేమి సేయుడుక్ ! 22.

ధము కూల్చినట్లు చిన్నవాడయిన వీని తన్ను నన్ను దొంగిలించినది (నాశముచేసినది).
కారాగృహము=చెఱసాల.

22 ప.—అనుజాత=చెల్లెలు. కుహనావిధిక్ = కపటోపాయముచేత. రతీశ= మన్మథ. దేవతైతవము = దేవతల మాయ. లగ్నా=మేల. ఎగ్గా = కీడో. చండ... తుఁడు = తీవ్ర గర్వముతో కూడుకొన్న యుద్ధమునందు విజృంభింపవాడు.

క. నళినియు నభోమణియు న

రి లి సెండాారు గూడిమాడి మెయిమెయి నుండెన్

ఫెళ ఫెళ నుఱుముచు మెఱుముచు

బ్రళయఘనాఘనఁడు వచ్చి ప్రళయం బొసఁగెన్.

౭౮.

నేను పోయి శివదర్శనము చేసికొని మంగళావసానము వేడుకొనియెగను.

[అని నిష్క్రమించును.

కురీయాంకము ముగిసినది.

౭౮ ప. — నళిని = తామరలీలగ. నభోమణి = సూర్యుడు. గూడిమాడి = కలసి మెలసి. మెయిమెయిన్ = అనుపద్రవముగా. ఘనాఘనఁడు = కర్మించుచున్న మేఘుఁడు. గూడిమాడి = కలసి మెలసి. — నిరుపద్రవమున నున్న యువానిరుద్ధులకు బాబుఁడు చెఱుపు చేసె నని కద్య భా.

పంచమాంకము.

స్థలకము I.—భౌతిద్వీపము నక్షత్రప్రాసాదము.

ఉప ప్రవేశించును.

ఉప.—ఎవ్వరును దృష్టిపథమున లేరు. అందఱును కను మొఱంగి వచ్చినిని. [క్రిందికి తొంగిచూచి] క్రిందిభూమి యగపడుటయేలేదు. చిత్రలేఖకుండుడ అక్కఱ లేనియీదుఃఖజన్మమును ఇక్కడినుండి పడి సమాప్తి నొందించెద.

క. నాగి! నీ కిదె నాకడ

సాగిప్రణామంబు, నర మొసంగుము తల్లీ,

నారకి ప్రణామ నా కతఁ

డే రమణుడు గాఁగ చిత్రయే సఖి గాఁగఁ. ౭౯.

[అని దుముకును.

చిత్ర లేఖ ఆకాశయానమున బ్రవేశించును.

చిత్ర.—

క. చూడవు పళి, జూడవు సఖి,

జూడవు గర్భస్థ మైననుండఁగమూర్తి ;

మోడిగఁ బొడవఖి, యా

సాదువిధిమతంబె సిద్ధపఱిచెద వేమే ! ౮౦.

[అనుచు మధ్యనిలువులో పట్టుకొని మేడమీదికి తెచ్చియుంచి నేడజేర్చుచు] ఆశ్వ సిల్లుము సఖి, ఆశ్వసిల్లుము.

ఉప.—[కన్ను దెఱచి, ఆత్మగతుము] నే నెవట నున్నాను. ఉపను గదా. మందభాగ్యును గదా. మృతికై గదా పడితిని. ఇ దేమి జన్మాంతరమా ? ఇది యే

౭౯ ప.—నారక=తప్పక. ప్రతి జనిక=ఎల్ల జన్మములందును.

౮౦ ప.—మోడిగఁ=పంతుముగా. విధి=నియతియొక్క.

ఆశ్వసిల్లుము=ఊఱడిల్లుము. హర్మ్య పృష్ఠము=మేడపై తలము.

లోకము? [చిత్రరేఖం జూచి] ఈదేవత యెవరు? చిత్రరేఖగా నున్నది! [కలయం గని] అదే యీహర్యప్యప్తము. ఈమె నన్ను గాచినది. [ప్రకాశము] చిత్రరేఖా,

చిత్ర.—ఉవా, ఏమి యిట్లు చేసితివి?

ఉప.—నన్నేల కాచితివి?

చిత్ర.—ఓసి గోలా,

క. ఎలి యేమి తప్పు చేసెన్ ?

సుతుఁ డీగర్భముఁ డేమి సాం గొనరించె ?

వెత నేమి నేను గుడిపితి ?

మృతి నెక్కట మాకు మువ్వర కిసుటకుఁ జెలియా? ౮౧.

ఉప.—నే నేల బ్రదుకవలయును సఖీ ?

చిత్ర.—ఏల యిట్లు పల్కెదవు ?

ఉప.—సఖీ,

సీ. ఒడిలోన నేను లే కొలగం బుండని । తండ్రికి నేఁ బగదాన నైతి,

నన్నుఁ గై నేయించి కన్నదే దినమైన । తల్లికి నే విషవల్లి నైతి,

ప్రాణంపుఁబ్రాణంబు పగిది న న్నోమెడు । నన్ను కేఁ దలవంపువ్యాధి నైతి,

ననుఁ గోరి తనప్రాణమునకుఁ దెగించిన । దయతుని కే బంధదాత్రి నైతి,

తే. ప్రాణనాథుని నేఁ గొల్చి బంది నైతి,

తప్పు లేక కుశీలపతాక నైతి,

డెప్పురము మాని సకి నీవ చెప్పవచ్చు

మాన మేదినవెలదికిఁ బ్రాణ మేల ?

[అని యేడ్చును.

చిత్ర.—[కన్నీళ్లు తుడుచుచు] ఏడువకు చెనీ, ఏడువకు; సతీమతల్లికి నీ కేటి కొఱంత ! నాబతనము నెఱవేటియొండిన మీ కీయిడుమలు వచ్చియుండవు.

[ఉప యేడ్చు మాని నిట్టార్పు పుచ్చును.

౮౨ ప.—ఓలగంబు ఉండని = కొలువు తీరని. కై నేయించి = అలంకరింపించి. వల్లిక = తీరగను. పగిదిక = పలె. ఓమెడు = రక్షించెడు. దయతునికె = ప్రాణనాథునికి. బంధ దాత్రిక = చెఱ గలిగించినదానను. బందిక = బుయిదిని. కుశీలపతాకక = చెడునడు తకు జెండను. ఏదిన = పోయిన.

అవ్యక్త కగణి = ఒరుల కగపడకుండుటకు సాధనమైన విద్య.

చిత్ర.—[ఉహహృదయముం దాకి] సభా, నీగుండియ లింకను అదరుచున్నవి. సమాశ్వసిల్లుము, సమాశ్వసిల్లుము.

ఉప.—ఈ మందభాగ్యులై నీపడిన క్లेशమును చెప్పము. నీ సునిత్రము నా దౌర్భాగ్యము నడంచి సమాధి నొసంగును.

చిత్ర.—నాఁడు నీమీఁద మీనాయన యేమి యుద్యమించునో యెఱుంగఁ గోరి తత్సభలో సదృశ్యకణిమై నుంటిని. ప్రకృత మెఱింగితిని. వారు మాకడకు రాకమున్నే మిమ్మిరువురు ద్వారకం జేర్పఁ దలంపుగొని వికడకు వెఱుపువడిని వచ్చుచుంటిని.

ఉప.—మఱి యేల యట్లు కొనిపోవైతిని సభా?

చిత్ర.—దారిలో నారదులవారు వారించిరి.

ఉప.—హా! ఎంతటి పాపాత్మురాలను! ఆ లోకైకకుటుంబిక సయితము అనను కంపనయనైతిని!

ఆ. దేవహాని యహహ! దీనమందారుండు

జాలి వెట్ట నాకు జాలి లేక;

నిఖిలలోకులకును నీ రిచ్చుమేఘుండు

పీడుగు నైచు భాగ్యవియుతు మీఁద.

౮౩.

చెడ్డకాలమున మంచివారికింగూడ ద్వేషము కలుగును.

చిత్ర.—నీశ్రేయోశేషమునై వాఁడు చేసిరి.

ఉప.—నాకును శ్రేయమా?

చిత్ర.—నీకడుపుఁగాని మహాపురుషుని శిశురూపలాలితుని నప్రాణనాశునికి కానుక యిచ్చుభాగ్యము ఎవరికి?

ఉప.—అంతభాగ్యమా!

చిత్ర.—అంతకన్న వేయిమడుంగులు. మఱి యిట్టి దారుణాంధములు సేయ నని నాకు మాట యిమ్ము.

ఉప.—నీవు దివ్యప్రభావపు. నేఁడు నాప్రాణేశ్వరుని నాకు చూపుదువేని, మాట యిచ్చెద. మాపనిచో, నాబుద్ధి నాది గాదు.

౮౩ ప.—దీన మందారుండు = దీనలపాలిటి కల్పవృక్షము. జాలి = దుఃఖ మును. జాలి=కనికరము వియుతుక=హీనుని.

గంతవ్య = పోవలసిన. ప్రాసాద పృథ్వుమునక = మేడపై తలయున. దీప్తి = కాంతి.

చిత్ర.—రాగమ్ము. నాఁ డతనిని నీకుం దెచ్చితిని. వేడు నిన్నతనికిఁ గొని పోవచ్చితిని. [అని ఆకాశయానమున ఉపం గొనిపోవును.

స్థలకము II.—ఆకాశము.

ఉ.ప.—సఖీ, ఈయాకాశగమనము నాకుఁ గడువెంత గానున్నది. సఖీ, నాతప్పులు మన్నింపుము. నిన్ను బ్రహ్మ నాకై చేసినాడు. ప్రాణసఖీ, నాప్రాణేశ్వరులు ఎట్లు ఆర గింతులో, ఎట్లు నిగిదింతులో, ఎట్లెట్లు కాలము పుట్టులో చెప్పఁగలవా?

చిత్ర.—తెలియదా?

ఆ. నిన్నుఁ బాసిచట్టివ న్నే కానికి నెట్లు

కన్నుఁగవకు నిమర గల్గునమ్మ?

ఆరగింతు టాకృత్యభినయం బప్రం జామీ;

క్షణము యుగ మటంచుఁ గనఁగ లేకొ? రాగ.

ఉ.ప.—[నిశ్చయించి] ఎంతదారుణదిత్తను చెలీ!

స్థలకము III.—చండికాద్వీపము, అంధకారప్రాసాదపృథ్వము.

చిత్ర.—గంతవ్యదేశమునకు వచ్చితిమి. ఆహా! ఏమిమంచినయము! చూడు. ఇతఁడే నీప్రాణవల్లభుఁడు ప్రాసాదపృథ్వమునం బరుండి యున్నాడు.

ఉ.ప.—చౌనాన, దీ ప్రిచేతనేగాని ఆకృతిచే దెలియరాకున్నాడు సఖీ.

చిత్ర.—నీకృత్య మెంతదారుణమో యితనిభాషితముల నెఱింగదవులే. ఈతను శిఖగమందు ఈదట్టంపుటాకుడిబులో నిలిచి పరికింతము గమ్ము. [అట్లుచేయుదును.

అ ని రు ద్ధు ఁ డు యథానిర్దిష్టుఁడు ప్రవేశించును.

అని.—[దిగ్గన లేచి హూర్పుండి ఊర్ధ్వము సూచి] ఆహా! నాకాకసాధనము వారకైనది!

ఆ. కప్పమాలి కాండ, ఖండేంచుతరి నెక్కి

వెల్గుదెడ్లు వయచి విన్ను వాఁక

రాగ ప.—చంద్రునిలోని నల్లనిభాగ మనెడి యోమాలిమీ, చంద్రరేఖ యనెడి పడవనెక్కి కిణము లనెడి తెడ్లు వైచి ఆకాశ మనెడి యేటిలో వడివడిగా బరుగు

నురవణింతు వహహ ! యదిరి కే విచ్చెద,

జెలియ యండురేవుఁ జేర్పు నన్ను.

౮౩.

హా ! అత్యుత్పాదకుఁడగు నాచరుఁడు ! ఓయి ద్విజరాజా,

ఆ. రెండు కరములందు రెండు చేతులు వట్టి

యుషను వీచి నాకు నెసఁగవయ్య;

అట్లు సేయవేని యట్లు నన్నే యెత్తి

యుష కొనంగి సుకృత మొందవయ్య.

౮౪.

ఏమియుం తెలువా ? కాఁకూటసహోదరుఁడవుగదా.

ఉష.—సన్నిహితను న న్మెలుంగక యెంత తపించుచున్నాఁడే అర్యపుత్తుఁడు !
చంద్రునిచే జక్రవాకముల కగుగతి దైవముచేత మా కయినది ? [ఉఱుము.

అని.—[ఊర్ధ్వ మౌసి] ఓయి మేఘుఁడా, నీవుపకరించెద ననుదవా ? అట్లెని ?

ఆ. పశుపతా యటంచుఁ బవి మ్రోఁగ భీరువు

లులికి తావుదప్పు టుర్వి నిజము ;

అట్లు యుజ్జిమి నీవు ననఘాత్మ యుఁలింపు

ముషను నాదు పేరు టురమునకును.

[ఉఱుము.

అని.—ఏమి ? ఉషను గుర్తెఱుఁగ నందువా ?

క. ఏయవిదమేనిమ్రోలను

నీయబల తటిస్సతల్లి నిగుఱు గవిసి య

చున్నావు; ఆశ్చర్యముగా నున్నది ! నీకు బంగారము కేవుగా నిచ్చెదను ! నన్ను నీ
పడనలో ఎక్కించుకొని నాప్రాణేశ్వరి యందు రెవునకుం గొనిపొమ్మ.

నిశాచరుఁడు=చంద్రుఁడు - రాక్షసుఁడు క్రూరుఁడు ననియు భా.

౮౬ ప. — కరములందు=నీచేతులును. వీచి=విసరి. సుకృతము=పుణ్యము.

సన్నిహితను=చెంతనున్నదానిని.

౮౭ ప.—పవి=ఇంద్రునిసజ్రాయుధము - పిడుగవట. భీరువులు = పిఱికివారు—

శ్రీల. ఉర్విక=భూమిలో. ఉరలింపుము=దొరలింపుము.

౮౮ ప.—ఏదే నొక చెట్టుదావాగ్నికి మండిపోయి నిగుఱు గప్పి నేలకుం గూలక
అట్లే నిలిచియున్న నెట్లు కళాహీనముగా నుండునో, అట్లు నీభార్యయగు మేఘపు

తే. యన్న దావ హత తగు

హో యనఁ జూపట్టు, నదియె యుప సుమ్మ సఖా. ౮౮.

ఉప.—చెలీ, ఆర్యపుత్తుని యీపరిదేవనమును నే నెట్లు సహింతును !

అని.—నీయువిదను డిండుపటిచినందలకు నీవు అలిగెదవా ? అయ్యా జీమూతా, మఱి యేమియుఁ జేయవేని,

అ. ధరణి నెల్లవారు దాత వందురు నిన్ను,

నెక్కకోర్కీ నాకు నెసఁగవయ్య,

పుడమి కెల్ల నమృతపూరంబు వర్షించి,

పిడుగు నెకటి నాకు విసరవయ్య.

౮౯.

ఉప.—అయ్యో చెలీ, ఈవీను లేమివినుచున్నవి !

[ఉఱుము.

చిత్ర.—ఉఱుము పెటపెటకు ఉలికిపడిన చిలుక గా పోయి యీముత్యాలహారమును నీమనోవల్లభుని కిచ్చి తత్త్వణమే రమ్మ ఇదె నిన్ను మార్చితిని.

[ఉప. చిలుక యైనది. పెటపెట ఉఱుము. హారముతో చిలుక అనిరుద్ధనిమిఁద వ్రాలును.

అని.— ఆహా ! వారిదా, మహాపకార్తీ, ఇదె నీపిడుగును గ్రహించెద. జన్మ జన్మమునకును కృతజ్ఞుఁడను. [అని చిలుకను సహారము నెదం గొని, సుఖస్వర్గ మభినయించి, పరికించి] ఏమి యిది పిడుగు గాదు, సహారము శుకరాజము, ఆహా ! ఏమి దైవవంచన ! ఆహా ! ఇ దేమి వింత !

తే. పసరుబట్టుటవికజగ్గు సరిశవ్వి

నరిదితాఁకుడుచేత మోహమున ముంచు

స్తనయుగముతోడిభామవత్సంబుఁ బోలి

చిత్తమున కెక్కు నీముద్దుఁజిల్ల యెక్కు.

౯౦.

దీనితో హారమేమి ? ఇది యెవరిదో బుద్ధిమంతులది పంజరపుఁ జిలుక, తిప్పించుకొని దీఁగ నాప్రియతమ యగు నాప మ్రోల కాంతిహీన మై వెలవెలబోవుచుండును, ఆ గుర్తుంబట్టి ఉపను తెలిసికోవయ్యా ఓమిత్తుఁడా.

౯౦ ప.—అక్కు=నక్కము.

బుద్ధిమంతులది=సిరిగలవారిది.

వచ్చి తరువాస పలవాటులేమి శఱునున కులికి యిటు బడినది, దీనిం దేర్చెద.

[అనియెత్తి యక్కన నిడికొని ముద్దుగొని యపలాలించుచు] ఆహాహా !

ఉ. మాటలు నేర్చి శిష్యవలె, మాటికిఁ బండ్లిడి బిడ్డకై వడిక,
మేటికుచాద్రులక నిలిపి మెచ్చుచు ముద్దిడి కాంతునింబలక,
గాటపుఁగూర్చి జెల్లెలినిగాఁ జెలునల్ చెయివీడ కున్ననుక,

రాటె యెసఁగెనో చిలుకరాఁగి నీకును బంధనక్రియల్ ? ౯౧.

ఆహా ! ఇట్టి హాసము నే మన్నామాంకిలేమును ప్రియావత్సోహముల నే నలంకరణ
ముంచిలిని. [మెలుము.] ఈమెలుమునం చెలిసినది, అదే యాహారము మేఘభవ
మాక్తికముల రచించినది, విద్యాధర చక్రవర్తి మాతాతకు కానుక యిడినది. [మెలు
ము.] ఇవి యేమి యాయత్సరములు. [చదువుట నభినయించి] 'ఉప' ! ఆహాహా !

[అని ఆనందజడులై మార్చిల్లును. చిలుక కలకలం గూయుచు
తెక్కల నతనినీచును. అనిరుద్ధుఁడు తేరును. చిలుక అనిరుద్ధుని
కొంగి యెగిరిపోయి చిత్రకడనుసాకృతిం దాల్చి నిలుచును.

అని.—[చిలుక పోయినవలను సూచుచు] ఏమి యామాయ ! ప్రియ దీనిం
బంపినదా నానాఁగములు నిలుపుటకు? నాయుపలాంఛనముల నింకనింకఁ గోర్చినకై వడి
నిది నాకు వశంబదయై యుండినది. నాప్రియయే యిది. సందేహము లేదు. ఆయ్యా!
వచ్చియు ప్రియ యిట్లు తుణదృష్టనట్లు గావలయునా ! హా ! చిలుక యయ్యనను
పలుక దాయెగదా ! హా ప్రేయసి !

ఉప.—సఖీ, ఒక్క మాటకేని నెలవీయ వయిలినే !

చిత్ర.—అనియమి తేంద్రియములకు ఆసన్న కుభములును దూము లగును.

అని.—ఇట్లమగ్నహీతునికి పరణాశంస యేల ! వెండియు ఇట్టి యాసమాగమ
మేని దైవ మొసంగదా ! ఈమాటు వచ్చినప్పుడు,

క. ఒక్కొక్క ముద్దులబడి

జక్కవటిచి పుతపి పల్కఁజేసెదఁ జిల్క ;

అక్కజపున్పిగిక్కఁగిట

నుక్కిరిచిక్కిరిగ నొక్కి యుపఁ గావించుక. ౯౨.

౯౧ ప.—మేటికుచాద్రులక=గొప్పచనుఁగొండలమీఁద. రాటె=ఆయాసమునే.

౯౨. ప. ఒక్కొక్కడిక=ఒక్కమాటుగా. ముద్దులబడిక=జడివాన కొట్టినట్లు
ఎడ తెఱపి లేకుండ ముద్దులు పెట్టుకొని. అక్క-జపు=ఆశ్చర్యకర మయిన.

చిత్ర—సఖీ, వినుచున్నావా?

ఉ.ప.—[అనందబాష్పములతో] ఇంక దారుణాగంభములు సేయను.

అని.—ఇపుడే పిడుగుం గోరితని, ఇపుడే చిరాయువుం గోరుచున్నాను. ఏమినింతప్రపంచ మిది? స్వప్నమా! ఇంద్రబాలమా! [ఉఱుము.] మేఘదేవా, కాదు వాస్తవ మనుచున్నావా? నీవు ప్రాణులయాంతర మెఱుఁగుదువు గదా. [ఉఱుము.

పురుషుఁడు.—[ప్రవేశించి] మహాప్రభూ, ప్రబలవర్షము వచ్చుచున్నది. దేవరవారు లోపల శయన మంగీకరింపఁదగును.

అని.—[అత్యంతము] ఆ! ఈవోలు విడువఁ జాల. కానిమ్ము, వెండియు వచ్చెదంగాక. [అని లేచి ఆచెట్టును నిర్వృత్తింతును. ఉసిరికిచినుకులు రాలును.

అని.—వెండియు ప్రియాసమాగమ మగునందాఁక ఈహాగము నాకు జీవగర్హి. ౬. హారమా,

తే. నాయెదను మున్ను నీ విట్టినియ మెఱుఁగవు,

మెలఁత చనుగట్లతోఁ గొంత మెలఁగినంత

విరసాతుని క్లిష్ట సంజీవకరఁడై వైతి ;

పున్నతులతోడిసంగడి వన్నె యుడచె ?

౯౩.

[అని నిష్క్రమించును.

ఉ.ప.—హా ! నేనెంతదారుణహృదయను !

చిత్ర.—నెచ్చెలీ, చూడు నీదయితుని కుపచారములు.

ఉ.ప.—ఎంతకాల మార్యపుత్త్రినికి ఈపరోపచారక్షేతము ?

చిత్ర.—తాతకు ఈతనిపై తలఁపు గలుగువఱకు ; నీతావునకుం బోయి యాయాపన్నశరణ్య నుపాసింపుము.

ఉ.ప.—నీయాజ్ఞ.

చిత్ర.—మఱి పోదము పడ.

ఉ.ప.—ఆర్యపుత్త్రిని వదలిరా నాకా శ్లాఢకున్నవి.

చిత్ర.—చువలను వెదకకముందే పోయి చేరవలయును.

ఉ.ప.—అట నన్ను విడనాడవుగదా ?

౯౩. ప.—నయము=నేర్పును. ఉన్నతులతోడి = గొప్పదారితో వైన (తుంగము లయిన వానితో నని కుచపరము). సంగడి=సహవాసము.

చిత్ర.—ఆమాట నీనాగుని నీవు గలయుదాక నేగవా?

ఉష.—అది గట్టనా?

చిత్ర.—తప్పక, త్వగలో. తడసితిని. మన కిప్పుడు తుణ మొకనిధి. ఈకా
వ్యాయుగుళుం దొలగి పైమార్గమునం బోవుదము. రా రమ్మ. ఆర్తతాపరాములు
శ్రీకృష్ణుం బాడుదుం బోదము.

ఉష.—నీశిష్యుడు.

ఇరువురు — [గూన మభివర్ణించుచు]

(తరువోలి)

కావనో పాంచాలి గరుడాసముద్ర?

కావనో మునిరాజుకాంత సహస్య?

గావనో కపిరాజు? గావనో కర్ణి?

గావనో ప్రణతు లంకాపతియనుజు?

గావనో ప్రహ్లాదు? గావనో ధువును?

గావనో కుబ్జును? గావనో పసులు?

గావనో త్వదేగతుల నీమమ్మ?

గావు కావుము రమాకాంతాకళిత్ర.

౯౪.

[అని నిష్క్రమింపడు.

పంచమాంకము ముగిసినది.

పాంచాలి = ద్రోపదిని. మునిరాజు = గౌతమునివారి. కపిరాజు = సుగ్రీవుని.
కర్ణ = గజేంద్రుని. లంకాపతియనుజు = విభీషణుని. త్వదేగతుల = నీ మౌక్తాదేవ
గతిగాఁ గలవారిని (నిన్నే నమ్ముకొని యున్నవారిని). రమాకాంతాకళిత్ర = లక్ష్మీ రమణి
భార్యగాఁ గలవాఁడా.

ప్ర వే శ క ము.

స్థలకము:—స్వారక, శ్రీకృష్ణప్రాసాదోద్యానము.

బంధరికా కీరవాణులు ప్రవేశించును.

బంధ.—[ఊర్ధ్వము గూచి] వోశేవోశే, కీగవాణీ, చూడు చూడు ఆశో
తని. [ఇరువురును ఊర్ధ్వము పరికించును.

బంధ.—ఏమిటే ఆశోతి ? నగళ్లొనంచి వుత్తరంగా వెల్లిమాయమైంది !

కీర.—యిందాక యిది నగళ్లొకి వెల్లింది. మఱి యిదేమిటో తెలవలేదు.
అల్లడుగో నాదాయనయ్య నగరికాణ్ణుంచే యేమో గొణుక్కొంటూ వొస్తున్నాడు.
అయ్యన్నడుగుదాం:

విదూషకుఁడు యథానిర్దిష్టఁడు ప్రవేశించును.

విదూ.—[తనలో తాను నవ్వుకొనుచు] అప్పుడు నేను సభామంత్రియో
తగిలించిన పదం యిప్పుడు పనికొచ్చింది. ఆహాహా !

కీర.—యేమిటయ్యో నాదాయనయ్య, అంతా నీలో నువ్వే! వెట్టెత్తినదా
అయ్యవారా ?

విదూ.—సంతోషం సంతోషం. ఈకోజు 'ఆనంద మానంద మాయనే.'

బంధ.—ఏమి సంతోషమయ్య, ముక్కొంచం చెప్పవయ్య, మేమూ
కొంచం నవ్వుతాం.

విదూ.—హేహేహేహే [అని నవ్వి] మీలో ఎందుకూ చెప్పడం ?

బంధ.—అయితే దాచుకోవయ్య.

కీర.—వేళాకోళం చెయ్యక చెప్పవయ్య, ఆవెల్తు రేమిటో కొండుతూర్లు
అవుపడ్డది.

విదూ.—నారదబ్బు మహాముని.

[అని గడ్డము నువ్వుచు టింగ్గిం గని వీణవాయించుట ననుకరించును.

ఇరువురు.—[అశ్చర్యపడుచు, నవ్వి] వెట్టేమా నిశ్చయమే బాపనయ్యకి.

కీర.—అనిరుద్ధమహారాజుసంగతి యేమైనా తెలిసినా నాదాయనయ్య ?

విదూ.—చెప్తా పట్టు. అనిరుద్ధమహారాజు బాణాసురుడికి పట్టువడి అడేసో ఒకదీప్వంలూ, దానిపేరు మరచిపోయినా, బందిఖానాలో వున్నాడట.

[ఇగువురు ఆశ్చర్యపడుచు విందురు.

విదూ.—నేను సభలో వేలగట్టిన పతం బాణాసురుడి కూతురట, ఘనగారట. మరేమునికీ తెలిశిందిగాదుగాని యీముని యిక్కడా అక్కడా కూడా తంటాకోరు గనక యీనారిదబ్బమునికి తెలిశింది. ఆమెనికూడా తండ్రి ఒక దీప్వంశరంలూ తైదుచేశాడట, కృష్ణమరాజు గుక్కిణయ్యగారూ మనమణ్ణి మనమరాష్ట్ర తీసుకొని రావడానికోసం యిప్పుడే గరుడయ్య నెక్కి బాణాసురుడిమీదికి ప్రయాణం. సాయం శ్రంలూపల అనిరుద్ధమహారాజునీ ఆయనభార్యనీ చూస్తాం. నేడే గ్రహప్రవేశం. అప్పుడే నగరాలంకారానికికూడా ఆజ్ఞ అయింది; రేపు మేమంతా ప్రప్రసన్నులై చూస్తాం, మీరంతా యెంగిలొచ్చివుండండి. “అనంద మానంద మాయునే !”

[అని చంకలు గ్రద్దుకొనును.

కీర.—అమ్మయ్యా ! యెంతపుణ్యమే ! [అని బంధుకను కాగిరించును.

విదూ.—లంజకూతురా, నేను శుభవార్త చెప్పితే నువ్వు దాన్ని కాగిరించు కొంటావేమీ ? [అని కీరవాణిమీదికి ఎగురును.

కీర.—జంబ మట్టుకొని లాగే, చడిబదికినబాపడు ముకుతాడు లాగిన యెద్దు లాగ లొంగుతాడు.

విదూ.—లంజకూతురల్లారా, నే నేమీ లాగలేనా, నే నేమీ లాగలేనా ?

[అని ఒకతెను మార్చి ఒకతెను తఱుమును.

కీర.—వోలే ఆపాడుబాపడి కట్టించి యెట్లే !

[అని యిరువురు పలాయిత లగుదురు.

విదూ.—ఆబాణుడు వాళ్లనిద్దర్నీ తలా వొక కోటలో పెడితే, నేను మిమ్మల్ని ద్దర్నీ తలా వొక కోటలో పెట్టలేనా ? లంజలారా !

[అని వెంటబడును. అందఱును నిష్క్రమింతురు.

ప్రవేశకము ముగిసినది.

ప ప్తాంకము.

స్థలకము:—శోణపురి, చాణసభామంటపము.

బాణాస్లోదనకుంభాండగంభీరవేదులు

ఉపవిష్టులై ప్రవేశింతురు.

బాణు.—మంత్రిసత్తమా, ఈకన్యాంతఃపురద్రోహి యవడో కనుంగొననేర వుగదా.

కుంభా.—దేవా, ఇతఁడు అసురుడుగాఁడు, అసురుడుం గాఁడు. ఇతఁడెవరో పహాప్రభావుఁడు మర్త్యుడే గావలయు.

బాణు.—[పండ్లు కొలికుచు] మహాప్రభావుడేమోయి! ని కేమేని బట్టుమాన్య మిచ్చినాఁడా? నిన్న ద్రోసిస్త్రోపునకే మహాప్రభావుఁడా? ఆమాట వెండియు నాచెనిని వేసితివేని వానిని మాని వానినందన నీరు విధించెద. నీద్రోటిపందలను అంద టును మహాప్రభావులే.

కుంభా.—అవరాధిని, మన్నింపవలయును.

బాణు.—చుటి మర్త్యుడేని మనరాక్షసులచే భక్షింపింతమా?

ఆహ్లా.—మీలో భాదనులకున్నెత్తము అట్టిసుకుమారుండు మూర్తిని గోట మీట నేనియు మనసు వచ్చునా!

బాణు.—వేశ్యాభ్రాతవుగా నీచెల్లెలికి తగిన సుగుం డని తెచ్చితివా?

ఆహ్లా.—అప్పు డతఁడు నాచెల్లెలిపల్కుచుంట్రిమునకుం గట్టువడఁడేని తమనాగ పాశమునకుం గట్టువడలే దని తలంపుఁడు.

బాణు.—కాదురా, మూర్ఖా, నీమీఁదిశిక్షా ముఖదాక్షిణ్యమునకుం గట్టువడే నాఁడురా.

గంభీ.—[ఏడ్చుమొగముతో డొక్క మాపుచు] అప్పుడు వాఁడు తన్నినతన్ను నా కిది నీజన్మములో కుదురునది గాదు.

బాణు.—చీ! నిర్భాగ్యుడా! పంద మొగము చూపుదవా నాహ! [అని కత్తి యెత్తి] పో నామ్రాల నుండకు.

అసురుడు=దేవత. మర్త్యుడు=మనుష్యుడు. సగభాదనులకు=మనుష్యభోజ నులకు. శకారుం డనగా రాజు ఉండుకొన్నవాని సహోదరుడు.

[అని కొట్టబోవును. గంభీర వేది ఏడుపు మొగ్గుతో తలగి నూరమునఁ గూర్చుండును.

బాణము.—మఱి, చండికి వానిని బలివేయవలసినది.

అహో.—అసురకులక్షయకారికృత్య మిది. మఱి, మీకు శత్రువు గానేరదు.

బాణము.—ఎక్కడ నేర్పితివిరా యీనీతులు; మూర్ఖా?

[అని కత్తి నూయును. కుంభాండుఁడు కత్తి పట్టి ఆఱును.

[నేపథ్యమున మహాకలకలము.]

[ప్రచండవ్రాతము.]

ప తా కా ధ కృ తు ఁ డు.—[సంభ్రాంతుడై ప్రవేశించి] బయ్యము జయము ఏలినవానికి. పతాకాధికృతుడను. లోకాలోకేశ్వరా, ధ్వజము ఓటిగిపోయినది! ఉత్పాతవారిము కొట్టినది! చెట్లన్నియు విటిగి పీగుల కడ్డముగా పడినవి! మేడలు కూలిపోయి! అగ్నిప్రాకారము ఆటిపోయి, రోదసీకహరమెల్ల పొగనిండినది! ఎన్నఁగాని లేది పట్టణ మంతయు గూరమునకు మంచుమన్ను ట్లగుపడుచున్నది! ఊపరి తిరుగదు! భూలోకకటిచేతను పొగలించకటిచేతను ఎవనియొడలు వాని కగపడుట లేదు! ఊరంతయు ఇక్కడి దక్కడ అక్కడి నిక్కడ! గుర్తు పోయినది. ఇంద్రులొనుట గాడ్పు! నేను సంభ్రాంతుడవై ధ్వజముం గొనిలిరుకొంటిని. అది పతాకున అక్కడ ఓటిగి యిక్కడ సింహద్వామునఁ బడినది. నేనును దానితో నిట పడి నావు లప్పి లోనిక్కఁగూలితిని. అట్లుండెన యేలినవారిచిత్తము.

[అందఱును సంభ్రాంతు లగుదురు.

కుంభము.—[ఆత్మగతము] అయ్యో అశశేషము !

బాణము.[స్వరణ మభినయించి] అహో! భాగ్యము! ఈదినము నాభాహు. కంఠాని వాయును. మంత్రిత్వం, పోయి క్షుణ్ణములొ యుద్ధసన్నాహ మొనర్చును. ముందుగా నింద్రుడవలెను బంది నుంపుము. ఓరీ తెచ్చుముగా, నీవని చూచుకొమ్ము.

పతా.—[ఆత్మగతము] టెక్కము ఓటిగినది. ఇంక నావని యే మున్నది చూచుకొనుటకు !

కుంభము.— { దేవరయజ్ఞ.

పతా.— {

[అని నిష్క్రమింతురు.

బాణము.—[స్వగతము] ఎవరు నిర్మించియుండు రియంతాపమును ?

పతాకా—ధ్వజ. రోదసీకహరము = భూమ్యాకాశమధ్యప్రదేశము.

[నేపథ్యమున]

(స్వగత)

చతుర్వ్యగ్రంబు నృత్యత్నముచి శుచిభాస్వద్వయాబుద్ధిఁ గొల్పఁ,
బక్షద్వంద్వంబు సాంధ్యప్రథమచరమదిగ్భాగవిభ్రాంతి సేయఁ,
రూక్షత్రోటిపునరూర్భుపురుషమణిస్సరూపితేంద్రాయుధధ్ధిఁ
బక్షింద్రుం డద్దిరా యభిమున గళగుహావ్యాప్యవిశ్వుండు పొల్చుకొ.

అహో.—గరుడపక్షి వాతము నాయనా ద్వారకనుండి తరలినమాత్రాన తమ
మయూరధ్వజముం గూల్చినది.

బాణ.—కానీ; గరుడునికి పక్షివాత మొసంగెద.

[నేపథ్యమున ప్రచండశంఖధ్వని.]

బాణ.—చీ ! ఏమి యిహాడుధ్వని !

[గంభీర వేది యులికి వెదకిలంబడి తన్నుకొనును.

[నేపథ్యమున]

(పంచనామరము)

సభంబు నీల, మేరురోహణంబు లుర్ల, నాగలో
కభూము లట్టై వ్రయ్య, సప్తకంఠు లింక, గుఱ్ఱిలో
గుభి ల్గుభి ల్గుభి ల్గుటంచు గొట్టుపిడ్డుగొల్లుగా
భభాం భభా మటంచు మ్రోగుఁ బాంచజన్య మద్దిరా. ౯౬.

బాణ.—ఈ నిర్భాగ్యుడు కుంభాండుడు సేయుచున్న యుద్ధస్నాహము
ఈ బట్టుపొగడికయే గావలయు !

[గంభీర వేది ఆవర్ణనకు మఱియు నులికి తన్నుకొనును.

౯౭ ప.—రెండుకన్నులును నర్తించుచున్న మెఱపుదేగలత్రోఁ గూడుకొన్న
యిద్దఱు వేసవిఃసూర్యుల నెడి శ్రమను పుట్టించుచుండఁగా, రెండు తెక్కలును సంధ్య
కాలములయందలి తూర్పుపడమర లనెడి భ్రమను కలిగించు చుండఁగా, కఠోరము లయిన
గోళ్లును ముక్కు ననెడి వ్రజనిర్మితేంద్రాయుధముల సమృద్ధితో, గరుత్మంతుఁడు ఆహా
లోకమంతయు ఇముడునంతటి గుహవంటి నోరుదెఱచుకొని ఆకాశమున వచ్చుచున్నాడు.

పక్షి వాతము = తెక్కలగాలి (తెక్కలను వాత వ్యాధి.)

బాబు.—[వీక్షించి] వీని కేమి రోగము?

అహ్లా.—పాంచజన్యబ్రహ్మము. వీడే గదా నాయనా తమరు కోరుకొన్న యట్లుడు!

బాబు.—యుం దీపాపిష్ఠుని పరిపూర్ణుడ.

[అని లేవ నుంకించును. గంభీరవేది పరువున నిష్క్రమించును.

కో న్న ర ము నా య కు ఁ డు.—[సంభ్రాంతుఁడై ప్రవేశించి] జయము జయము వీరిన వారికి. లోకనాయకా, కోవురమునాయకుడను. గరుడా రూఢుఁడు సభార్యుఁడు కృష్ణుఁడు వచ్చియున్నాఁడు, ద్వారకావాసి.

బాబు.—[అలాచించి] అస్మత్కులై కవిద్యేషి యాదవవటువు మానగప్ర తాపములకు భీతిల్లి మాసాదములు గొలువ వచ్చినాఁడా?

కోవు.—చుహాప్రధా, ఆకాశమునుండియే యిట్లు నాతోఁ బలికినాఁడు:—

బాబు.—ఏమని?

కోవు.—“మామనుమనిని ఆతనిభార్యను చెఱునుంచినాడట.— అనియగ్ధోక్తి లో] లోకేశ్వరా, ఆయనమాట వలెనే ఆవేగమున నానోట వచ్చినది. మన్నింపవల యును. దేవా. [అని నేలవ్రాలును.

బాబు.—వానిమాటగానే చెప్పు.

కోవు.—దేవరయ్యా. “చెఱు నుంచినాడట బాబుఁడు, వారిని తెచ్చి యీ త్తీణము మాకడ నిడుటయో, మాతో పోరి యమనదనంబునం బడుటయో, ఇంట నొక్కటి ఏతత్తీణము నిశ్చయించుకొమ్మను బాబుని. ” అని పలికినాఁడు.

బాబు.—ఏమీ! ఈయాదవవటువునహంకారముద్ర! [తెల యూచి] వీని మనుమఁడా వాడు! ఇదె యుత్తరము;—

క. చండికి నానిని బలి యిడ

నుండితి; ని న్నతనిదుఃఖ మొందక యుండ

ఖండించి నీశిరమె మును

ఖండిండువతంసుసలికి గానిక యిడదన్.

ఇట్లని మామాటగాఁ జెప్పుము.

ఆవేగమునన్=తొట్టుపాటుచేత. నదీనంబు=ఇల్లు.

౯౭ ప.—ఖండిండువసంతుసలికిన్ = చంద్రరేఖను శిరమునఁ దాల్చువాడగు శివునిభార్యను చండికి.

కోవు. — దేవగయాజ్ఞ.

[అని నిష్క్రమించును.

బాణు. — కయ్యమునకు వీనికి స్త్రీ యే? అడుదానిపాటి వీడు పోకలేదా?

ఆహా. — తమబాహుకంఠాలి యడంప నాతండును, మనుమరాలిని గృహప్రవేశాగ్రము కొనిపోష నామెయు, వచ్చినారు నాయనా. నేడెడను? కులమునకు వారి వలన శరణమంగళమో మగణమంగళమో రెంటు నొకటి తప్పదు.

బాణు. — పండా, శరణమంగళ మేమిరా! ఇదే నీతో చండికి మూడుబలులు.

[అని కత్తి యెత్తును. అని క్రింద బడును. ఆహ్వానముడు దాని నెత్తి తండ్రిచేత నిడును. బాణుడు దానిని కొని కొపజడుచు యులుముచు యెదురు ఉండును.

కుంభా. — [ప్రవేశించి] దేవా, సన్నాహ మైతి. ఆయుధాగారముగూడ తరల వచ్చును. [అందలు తరలుదును.

[నేపథ్యమున, ఉత్పాతవర్షన. అందలు ఆశ్చర్యమున వినుదురు.

రాజధాని నాలుగు బ్రద్దలుగా చీలినది! రక్తము గర్జించుచున్నది! కొండలు నిలువుగా పగులుచున్నవి. గండకీలలు గురియుచున్నవి! వింతమెఱుపులు చదలంట పొడ తెంచి కన్నులం బగుల్చుచున్నవి! తుపానులొని యెడవలె భూమి యిటు నటు నొఱిగి అల్లల్లాడుచున్నది! కన్నులలో కత్తులు జ్వలించుచున్నవి! ఎటు చూచినను మొండెము లగపడుచున్నవి! హా! ఇట్టియంతాపములు ఎన్నడును విషము కనము! నేడు అసురకులక్షయము!

బాణు. — ఆ నిర్భాగ్యుడు గంభీరవేగి యిందలకా బ్రదికి యున్నాడు! మంచిది! గుండెగలవారెల్ల నాతో రావచ్చును, ప్రాణము తీవైనవారు పోవచ్చును! [అని 'ధూళిపాళీకంఠం' ఇత్యాది పఠించి, వామబాహుస్పందనము నూచించి, ఆత్మగతము,] ఏమి యాబాహువులును ఆపాపాత్ముని గంభీరవేదినే అనువదించుచున్నవి! ఏమేని గానిమ్ము.

(వనమయూరము)

ఇల్లిదిగొ గొల్లవటు నిప్పుడె వధింతుక.

మల్లునికి నాకుఁ బ్రతిమల్లుఁ డిసి వీడఁ!

వామబాహుస్పందనము = ఎడమ భుజములు అదరుట - అపజయ నూచకము.

గౌరవ. — పటుక = బాణుని. మల్లునికి = బెట్టికి. ఇసి = చీ. భిల్లుడు = కి రాడుడు.

భిల్లుడహా ! ధూర్జుడు వేశబము సేయక

గల్లవరముం బుడికె గావలయు నాకు.

౯౮.

ఇదేమి ! నేలకు నింటికి నొక్కడే పురుషుడు నాలుగు బాహువులు దక్క కడమ
లెక్కలేని బాహువులు ఖండితము వై స్కంధపరంపరనుండి నెత్తురుధారలు దుముక నగ
పడుచున్నాడు ! [విమర్శించి] ఏమేని యగుఁగాక. ఈచటుపు నుంపను.

[‘ఇల్లినిగొ’ ఇత్యాది పఠించుచు వీరావేశంబున
నిష్క్రమించును. ఇతరులు మొగమొగంబులు
సూచుకొని సాక్షిపంబుగ నిష్క్రమింతురు.

షష్ఠాంకము ముగిసినది.

—:0:—

(కిరాతరూపముం జెందినకిప్పుడు.) ధూర్జుడు=వంచకుడు. వేశబము=మాయ. పుడికె=

ఇచ్చెను.—కల్లవర మెట్లినగా బాణానిమీదికి వీరుని పంపక గొల్లనిఁ బంపుటచేత.

శుద్ధ విష్ణుంభము.

స్థలకము:—శోణపురి, ఆకాశము.

చిత్రలేఖ ప్రవేశించును.

చిత్ర.—ఉప నావలన బాణమాధవసమగ సంరంభంబు విని 'పతిపక్షము గలిచిన తండ్రికిడుమ, తండ్రిపక్షము గలిచిన పతి కిడుమ' అని కలగుంక వడిన విధమునకు ఇప్పటికిని నాగుండియ బల్లుచునున్నది! సమరపర్యవసాన మెఱుంగుటకై దాని చిత్తము తామరాకుమీడినీటిబొట్టువలె తత్తటిల్లుచున్నది. [నివ్వించి] హా! యుద్ధ మన నిట్టిదా! బాపురే! బాణమహారాజుతో ద్వంద్వయుద్ధక్రీడ నల్పుచునే ఈద్వా రావతీవల్లభుడు ఎంతలో సత్తసాగరములకుం బయిగా అచ్చుచుము నీరుధిరసాగర మును సృజించినాడు! ఇంక నీద్వంద్వసమరము నిష్ప్రత్యాపాతరంబుగ వర్ధిల్లుం గావలయును. ఆహాహా! ఏమి యిది! బాణమహారాజు ఉవ్వెత్తుగ కత్తిసామునే మెఱపులమేరు వైనాడు! హా! ఇంక నేమి గనవలయు! నల్లగల్వతూండ్లకట్టకుం బోలె నీలక్ష్యకళత్రుడు నందకంబున మహారాజబాహుదండభాగంబు నొత్తివైచి నాడు! హా! మహారాజు నెత్తుటిగొట్టములకేళాకూళియై ధరణి కొఱగినాడు! అయ్యో! ఈవృత్తాంతమును ఉప కెట్లు దెల్పుదను! పోయి కోమలహృదయకు ప్రాణసందేహంబు గావండం జెప్పెద.

[అని నిష్క్రమించును.

శుద్ధ విష్ణుంభము ముగిసినది.

సమర=యుద్ధ. ఇదామ=కీడు. యధిగ=నెత్తుటి. నందకంబు = శ్రీకృష్ణులవారి కత్తిపేరు. కేళాకూళి=బలయంత్రము (జొత్తానా).

సప్తమాంకము.

స్థలకము:—శోణపురి, బాణసభామంటపము.

రుక్మిణీ కృష్ణులు బాణాహ్లాదనకుంభాంశ

గంభీరవేదులును, రాణియు,

యాథావిధము పరివారంబును, ప్రవేశింతురు.

బాణు.—[శ్రీకృష్ణుని నుద్దేశించి] పరమపురుషా, నేను బాహువులకును నాలుగు శేషించినవి. ఒక లెల్ల దుస్సహ వేదనలు పొందుచున్నవి. కావుకావు మార్త శరణ్యా. [అని మూర్ఛిల్లి వ్రాలును.

రాణి.—పతిభిక్షును పతిభిక్షును పతిభిక్షు మిడుము త్రిలోకజననీ.

[అని యొడి యొగ్గి రుక్మిణిపాదములకడం ద్రెళ్లును.

అహ్లా.—ప్రహ్లాదాక్షకా, మానాయనం గావును.

[అని శ్రీకృష్ణునిపాదములకడం ద్రెళ్లును.

రుక్మిణి — శరణార్థుల ననుకంపనీయులం గావవేమి యాశ్చర్యమైతి?

శ్రీకృష్ణుడు — లే లేమ్మ, వీరావతంసా, బాణదానవా.

[బాణుడు నిశ్శ్రాంతితుడువోలే లేచి కేళ్ళొడ్చి శ్రీకృష్ణుని డాయును. రాణియు అహ్లాదనుడును లేచి కేళ్ళొడ్చి నిలుతురు.

శ్రీకృష్ణుడు — [బాణుని మెయిం దడవుచు] ఓయి వీరప్రకాండ,

(వనమయూరము.)

అచ్చితిని నీతనయ కర్ణితము లెల్లన్,

మెచ్చితిని బీరమున మేళి వని నిన్నున్,

ఇచ్చితిని వజ్రతను వింపుమెను నీకున్,

గుచ్చితిని గెలిచితిను గూర్చి మెయి నిన్నున్.

౯౯.

బాణా, మహావీర, నీవును మానలే చతుర్భుజుండ వైతివి. నీకు సత్వోత్కర్ష యొసంగితిని. దివ్యజ్ఞానము పిదప నీచ్చెద.

అనుకంపనీయులన్ = కనికరింపఁ దగినవారిని,

బాణు.—బహుజన్మముల గొప్పతన మెనర్చితిని. [ఉన్నట్లుండి, ఆత్మర్యముతో]

శా. దేవా, దేవగురూ, భవత్కరుణచే దివ్యేక్షణంబబ్బె నా;
 కీవిశ్వం బఖలంబు నీక్షణములో నీవే యటంచుం బ్రబో
 ధావిర్భావము గల్గె; నాది రహితం బైనట్టియోతత్త్వమా,
 ప్రోవ న్వచ్చితివయ్య న జ్ఞడు; న హో పుణ్యం! బహో శ్రీహరి!

[అనిరుక్మిణీకృష్ణుల పాదములం ద్రెళ్లును.

రుక్మి.—ఓయి బాణా, లేలెప్పు. ఆర్యపు త్తమిత్తునకి నీ కింకేమి కొఱతె!
 మాశిశువులం జూడ మా చిత్త ముత్తలపడుచున్నది, ఏరీ వా రిరువురు?

బాణు.—[లేచి] జగజ్జననీ,

క. నా దుండగమున నయయో!

గాదిలి శిశు లున్నవారు కడలిపరికిణీ

పైదలి కీవల నావల

బ్రాదోషిక కోకమిథున పరుషప్రభు లై.

౧౦౧

[రుక్మిణీ శ్రీకృష్ణుం జూచును. ఇతరులు సంభ్రాంతులై
 ద్వారములం జూతురు. శి వ జ్వర విష్ణు జ్వర
 ము లు ఎదురెదురుద్వారముల ప్రవేశించి ఒండొరులను
 జూట్టు పట్టు కొందురు, అందఱు సంభ్రాంతులై కందురు.

శ్రీకృష్ణ.—[చేయెత్తి] ఎవరురా మీగు?

శివ.—దేవా, నేను భవభక్తుడను శివజ్వరమను.

విష్ణు.—దేవా, నేను భవదృక్తుడను విష్ణుజ్వరమను.

శివ.—బాణపక్షమున నేనును,

విష్ణు.—దేవపక్షమున నేనును,

ఇరువురు.—పోరాడి ఒకరి నొకరము ముగించుకొనుచున్నారము.

౧౦౧ ప.—అయ్యయ్యా నాడుర్మార్గముచేత ప్రియశిశువులు (ఉపనిరుద్ధులు)
 సముద్రమే సావడగాఁగలవైన భూదేవికి రెండువైపులను (ఒకరి కొకరు ఆత్మంతరదూర
 మున) చక్రవాక దంపతులు రాత్రియం దాచరించు కఠినవ్రతము కలవారై ఉన్నారు.
 [చక్రవాకములకు రాత్రి ఎవఁబావు.]

శ్రీకృష్ణ.—మేలు మేలు! మేమే సఖుల మైన పిష్టుట మాకై వికార్యము లేలరా?

శివ.—[విష్ణుజ్వరమును మాపుచు] వీనికి బుద్ధి లేక.

విష్ణు.—[శివజ్వరమును మాపుచు] వీనికి బుద్ధి లేక.

శ్రీకృష్ణ.—మంచిది. ఈపని చేయుడు బుద్ధి వచ్చును. ఓరీ శివజ్వరమా, నీవు సౌమ్యరూపంబున చండికాద్వీపమునుండి అనిరుద్ధుని తుణముగాఁ జెప్పు, ప్రత్య యార్థము అహోదనుని కొనిపొమ్ము.

శివ.—దేవరగూఢు.

ఆహ్లా.—మహాప్రసాదము.

[నిష్క్రమింతురు.

శ్రీకృష్ణ.—ఓరీ విష్ణుజ్వరమా, నీవు దిక్పత్నిరూపమున, భ్రాంతిద్వీపమునుండి తుణముగాఁ జూచును సపరివారం దోడ్కొని రమ్మ. ప్రత్యయార్థము మహారాజుని తోడ్కొని పొమ్ము.

విష్ణు.—దేవరగూఢు.

రాశి.—అహో! లోకగురునికరుణ!

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.

బాణు.—[జనాంతికము] కుంభాండా, ఇంద్రాదులను రంభాదులను విడుదలసేసి రమ్మ.

కుంభా.—[జనాంతికము] చిత్తము. [అని పోయి మరలి వచ్చి] అట్లే చేసితిని. వచ్చుచున్నాను.

ఇంద్రాదులు ప్రవేశింతురు.

ఇంద్రుడు.—[దేవతలతో జనాంతికము] నాడు నారదముని నాటించిననీలిబీజము నేటికి ఫలించినది.

దేవతలు.—లేఖిర్షణ, సర్వము కాలపక్వము గావలయుఁగదా!

ఇంద్రాదులు.—జయము జయము అపదుర్గాఁకునకు. అమరలము ప్రణమిల్లు చున్నారము. [అని నమస్కరించి]

ఉ. నీటను డాగి కొండతొలి నెక్కొని నేలను బొట్టె వెట్టి పె

న్గోటను జక్కునేసి యడుగుల్ సగ మేదియు దప్పు దాటి రా

పోటొనరించి కట్టి కలుముచ్చయి దొంగిలి లేదటంచు డా

టోటుగఁ గత్తిడాయు టకటొంకఁకీ సికికీ జోహారువల్. ౧౦.౨.

౧౦.౨. ప.—దీనియర్థమును ప్రతాపరుద్రయ ద్వితీయ ముద్రణములో నాదిలో చూడవచ్చును.

క. దేవా, మా పగతురపై

మావైచెడి యంతిమాత్రమంతము నీవే;

నీవే మా శాంతికముక;

నీవే మా పౌష్టికంబు, నిగమగ, కృష్ణా.

౧౦౩.

శ్రీకృష్ణ.—స్వస్తి. ఇంద్రాదులారా, వీడు మదియభక్తాగ్రేసరుడు, మీ ప్రాణసఖుడు.

బాణ.—

ఇంద్రా.—

} మహానుగ్రహము, మహానుగ్రహము.

రంభాదులు ప్రవేశింతురు.

రంభా.—జయము జయము త్రిలోకజననీజనవలకు, దేవబందీభిమోచయితలకు.

అచ్చరలము మొక్కుచున్నాము. [అని మొక్కి]

(గేయము.)

హరికి మంగళము మా యాపద తీర్పు సిరికి మంగళ మిదే.

తాతకు జోహారు మా యమ్మను గన్న తాతకు జోహారిదే.

బావకు సలాము మా లచ్చక నేలు శావకు సలా మిదే.

మఱిదికి భద్రము మా యింద్రునితోడి మఱిదికి భద్ర మిదే.

హరికి మంగళము మా యాపద తీర్పు సిరికి మంగళ మిదే. ౧౦౪.

శ్రీకృష్ణ.—కల్యాణము కల్యాణము.

బాణ.—శరీరమనుమంబుల నెండలో వయచినందులకు లజ్జించెద.

రంభా.—బాణమహారాజా, నీవలన జగజ్జననీజనవల కృపకుం బాత్రమైతిమి.

అ. జాతిరత్న మొందు సానఁ దీర్చుటఁజేసి

రాజమకుట మెక్కు-రమ్యగతిని,

క్లేశకారి యైనఁ గే శాదిసంస్కృతియ

వలపువానికూర్చి వలలఁజేయు.

౧౦౫.

బాణచక్రవర్తి, నీవు మాకు గురువవు గాని పరిపంథివి గావు.

103 ప.—శాంతికము = కీడుందొలగించుకర్మ. పౌష్టికము = శ్రేయముగలిగించు కర్మ. నిగమగ = పేదగోచరుఁడా.

104. అమ్మను గన్న = గంఘను కన్నటి.

అనిరుద్ధుఁడును ఆహ్లాదముఁడును ప్రవేశింతురు.

అని.—తాతకు అవ్వకును అనిరుద్ధుడను మ్రోక్కచున్నాను. [అని ప్రణమిల్లును. రుక్మిణీకృష్ణు.—రామాయనార్థం.

[అని చేరఁగిచి ఒడింగూర్పుండఁబెట్టుకొని లాలింతురు.

[నేత్రధములలో గుండభిర్భావము పుష్పవృష్టియు.]

రుక్మి.—[అనిరుద్ధుని కపోలమున చేయియుంచి అతని మొగమును తన వైపు త్రిప్పకొనుచు] కష్టములు పడిలివా నాకూనా?

అని.—మిముఁ బాసినకష్టమే గాని ఒండు కష్టము లేదు.

ఆహ్లా.—అహో! ఎట్టివహాస్త్వండు!

శ్రీకృష్ణు.—ఒరులకు పట్టువడిలివేమి బాలకా?

ఆహ్లా.—జగద్గురూ, మాచెల్లెలియపరాధ వది. ఆగమయమున ఉప 'ఆర్య పుత్రా', మానాయనను గావుము' అని వేడినది. ఆమాటకు ఈమహాస్త్వండు కట్టువడియేనే గాని మానాయనగారి నాగపాశమునకుం గట్టువడలేదు.

శ్రీకృష్ణు.—[నవ్వుచు] సరి, సరి.

బాణు.—[అనిరుద్ధునికి మోకారించి] పుత్తభౌండ, ఆసురవృత్తిమై గుణము గ్రహింపనొల్లనినానేరమిని మన్నింపుము. [అని గడ్డము పట్టుకొనును.

అని.—ఎవర వోయి నీవు?

బాణు.—నీమామను బాణాసురుడను.

అని.—[ఆశ్చర్యపడుచు] నీ వెక్కడిబాణాసురుడవు? బాహుసహస్ర మేది?

బాణు.—వారి ననుగము.

[అని శ్రీకృష్ణుని చూపును.

అని.—[లేచి, బాణునిచేయి పట్టుకొని] నామూలంబున మామకుం గలిగిన ప్రయాసకు మామయే నన్ను మన్నింపవలయును.

[అని వేటికొక యాసమునం గూర్చుండును.

బాణు.—నీమూలంబునంగదా నాకు సకలాభ్యుదయములుం గలిగినవి!

ఆహ్లా.—[నిర్వర్తించి] నాయనా, అదే ఉప వస్తువున్నది.

ఉపం దోడ్కొని రాణియు, చిత్రలేఖయు,

శిశువుం గొని కలేణుకయు,

ప్రవేశింతురు.

ఉప.—[చిత్రలేఖతోడ జనాంతికము] చిత్రలేఖా, శభీ, ఆహో ఆర్యపుత్త్రుండు మరల శుభదర్శనండు ఈకన్నులకే అగడచున్నాడు! ఈకలాణమున నాడెందము

అనిర్వచనీయ భావ సమృద్ధ సమాకులం పై మోహంబుధియందు మునుంగుచున్నది. నా వసము మీటి బాష్పధుంబు కనుదోయి కెక్కుచు దరుల నురులఁగొని పోవుచున్నది! [కన్నులు చేలించలమునం దుడిచికొని] ఈ దివ్యస్థాన్నిధ్యంబున ఆత్మ సెట్టులు వసమున నిలుపుకొందును!

చిత్ర.—తేకున గల్లుము సఖీ, తేకున గల్లుము. ఈ మంగళపారాయణంబున సమోహముం గడ కొత్తుము.

ఉప.—సఖీ, నీయాజ్ఞ. ఈ లోకగురువుల యెదుఁగ సపుత్రునిగా ఆర్య పుత్రునిఁ గలయ లజ్జించుచున్నాను. సఖీ, నాటి నీకల్యాణోక్తి యిపుడు స్మరణప వచ్చుచున్నది. వీరగదా ఆర్యపుత్రునికి [అనునగ్ధోక్తిలో]

చిత్ర.—[జనాంతికము] ‘మాకు’ అనుము.

ఉప.—[జనాంతికము] సఖీ, నీనోట నమృతము పోవలయును. వీరే గదా మాకు అవ్యయు తాతయు! అహో! అమోఘదగ్ధులు. వీరిదగ్ధముచే నా చిత్రమున నేమో నిర్వృతి యుదయించుచున్నది.

చిత్ర.—[జనాంతికము] వీరే నీమొఱ ఆలకంచినవారు. ఈవ్యాజమున నీయు పాసనకు ఫలముగా నీకుం బ్రత్యక్ష మైనారు.

రాణి.—[కరేణుకచేతినుండి శిశువుం గొని యిక్కిలిం దఱిసి] అనిరుద్ధ కుమారుని గ్రహింపుడు. [అని రుక్మిణి కిచ్చును.

రుక్మి.—[గ్రహించి, నిర్వర్ణించి, ముద్దు లిడుచు] అహో పుణ్యము! ఆర్య పుత్రా, ఈబాలసూర్యోదయముం జూడఁ గోరిక కలదా?

శ్రీకృష్ణ.—[కైకొని] ఈస్వరూపము తలఁడ్రకి వెండియుం కందువుఁదనము వచ్చి నట్లున్నది!

[రుక్మిణి శిశువును మరలం నైకొని ముద్దులు గొనును. ఇతరులును శిశువును లాలింతురు.

బాణ.—[ఉపం జేగం బని గడ్డము పట్టుకొని] నామానా, [తన్ను నిర్దేశించి] ఈక్రూరాత్మునివలన శ్రమపడితివిగదా.

ఉప.—[అత్యగతము] అహో! నాయనవైనయమును నే నెల్ల గందును!

[అని కన్నీళ్లు నింపును.

రాణి.—[సబాష్టము] నీనౌహృదమేని యభినంబంబ నోచనైతినిగదా!

తేకున=చైత్రము.

ఉ. లోకములోనఁ దల్లు లతిలోలలు వేవిమలైనకూతు న
స్తోక ముదంబుతో నరిది నూడిదలక విభవైత్త రోత్సవా
నీకములక విభూషలను నిత్యము నోముచు; రల్లె తల్లి నై
యీకఠినాత్మ నీ కిడినయేదర లింపులు నార్తులే గదా. ౧౦౩.

ఉ.ప. — [సభాష్టము] నాయనకుం క్లేశ మిడివ నేను గదా యపరాధను. నా
తప్పులు నాయన మన్నింపవలయును. [అని బాణునిపాదముల వ్రాలును.

బాణ. — లే అమ్మా లే. [అని లేపి] నీకు నర్హత్రేయములును వ్రేలోక్యమాతా
పితలు వా యొసంగుదురు. నాకెట్టివక్షేతములు మఱితువా అమ్మా?

[అని బాష్టములు విడుచును.

ఉ.ప. — [స్వగతము] ఈలోకగురువులమ్రోల నాయనకు ఏమి బదులు పలుకఁ
గలను ! [ప్రకాశము] నాయనా, ఎఱుంగనిదాని నెట్లు మఱితును ?

బాణ. — పట్టి, నీకుమచే లజ్జతుండను. [అని బాష్టములు డగ్గును.

శ్రీకృష్ణ. — రావోయి బాణా, గా; నీదౌహిత్రునిం గనుము.

[అని శిశువును ఇచ్చును.

బాణ. — [కొని కని] అహో !

తే. అమృతమున నూరినట్టి కల్పకపుఫలము !

వెలది చక్కెర వెన్నల వింతబొమ్మ !

ఈబుడుతగాని నింక నే నీయఁజాల !

పీనియెలన వి్వ దెంత నిర్వృత్తి కరంబు ! ౧౦౪.

[అని ముగ్ధిడి] ఏని మొగము చిట్టిచెడవు ? మీసలు గ్రుచ్చినవా ? లేక నీవును ఆ
లోచన వాడవా ?

రాణి. — అమృతపు బుగ్గా, నిన్ను, మందభౌగ్యురాలను లాలింప నోచవైతిని.

[అని చెక్కిళ్లు పుణికి తనకపోలమున మెటికలు విఱుచును.

బాణ. — [శిశువును ఉపచేతి కిచ్చి, ఉపను కేలఁ గొని] అనిరుద్ధ మహారాజా,
నాదుండగమునకు దండువుగా ఇదె నీకు ఉప నిచ్చుచున్నాను.

౧౦౬ ప. — అతిలోలలు = అత్యంత ప్రేమ కలవారు.

౧౦౭ ప. — కల్పకపు ఫలము = కల్పవృక్షముయొక్క పండు. వెలది = ధాత
ధర్మముగల. ఎలనవ్వు = లేతనవ్వు. నిర్వృత్తి = అనంద.

(భ్రువకోకిల)

దభిత శత్రుఁడ, నీకునై యుప తా సహించిన బన్నముల్
కులగిరుల్ గలయంతకాలము ఘూర్ణిల్గు ధరణీస్థలి ;
గలగకో యగునీర, నాపయి ; గన్నె నర్మిలి నేలుమా !
తలఁపకయ్య యుపక స్వయంవృతదత్త మెప్పరికింపఁగాక. ౧౦౮

అని.—పెద్దల చిత్తమును తప్పచేసికొనను.

శ్రీకృష్ణ.—ఆశువు కొసరలోయి బాణా ? సామంతుర కన్యాదాన మెఱుంగు
దుముగాని సప్తత్త్రకన్యాదానము చేసినవారిని కొన్నవారిని ఎఱుంగము.

[ఉపాచిత్రలు సాహితముగా నొండొరులం గందురు.

ఉప సలజ్జముగా నధోముఖిగా నుండును.

రుక్మి.—ఉపా, శిశువును నీయాగ్రపుత్తునిచేతి కిమ్ము.

[ఉప ఇచ్చును, అనిరుద్ధుఁడు గ్రహించును. శేషశ్శ
మన దుండుభిధ్వానము పుష్పవృష్టియై. ఉప
చిత్రలేఖను సాహితముగాఁ గాంచును. చిత్రలేఖ
సాహితముగా మందహాస మొనర్చును. అనిరు
ద్ధుఁడు శిశువును నిర్వర్ణించి రుక్మిణిచేతి కిచ్చును.

రుక్మి.—[ఉపం జేరఁ బిలిచి] మహాసాధ్వీ, ఉపా, నీకు తలుగని సౌభాగ్య
మిదె యొసంగితిని.

ఉప.—[శీలోచ్ఛి] మహాప్రసాదము. [స్వగతము] నాచెలి వలవంతయుఁ
దీతినంగదా నేను ధన్యురాలను.

రుక్మి.—[ఆత్మగతము] ఆహా! దీనిహృదయ మెంత మైత్రీకోమలము ! [ప్రకా
శము] ఆగ్రపుత్త్రా, వీరి కిరువురకు కామ సహాయ, ఉపకు అర్ప దుపాస నోపదేశ
గురువు, వారదశిష్య మహాయోగిని, గుణఖని ఈ చిత్రలేఖ. దీనియాస్పితమును ఈ
యపాభ్యుదయముతోఁ గూర్చుండు.

రాణి, బాణ.—ఆహా ! ఈపుణ్యాత్మకరాలా, ఉపకును మామను ఇంత య
భ్యుదయము కానించినది ! [రాణి చిత్రం దటియఁ దివిచి బుజ్జవించును.

శ్రీకృష్ణ.—ఇయ్యవోయి మంభాండా, నీతనయను అస్మత్ప్రహేదదేశ్యునికి
అహ్లాదనునికి.

౧౦౮ప.—బన్నముల్ = పాట్లు. కలగకు = కోపముచేయును. అర్మిలి = ప్రేమతో.
స్వయంవృతదత్త = స్వయముగా నీచేవరింకఁబడి తానుగా తన్ను నీకిచ్చుకొన్నదానిని.

ఉప.—[స్వగతము] ఆహా ! ఏమి నా పుణ్యము ! మాయన్న కే చిత్ర యా భరణ మైనది !

కుంభా.—మహాప్రసాదము. [అని చిత్రరేఖ నొడి నిడుకొని]

ఉ. నాదగుకోర్కిచే భువననాథునియానతిచేత నిత్తు నా
గాదిలియాత్మజగ్గగనగామిని యోగినిఁ జిత్రరేఖ నీ ;
కోదనుజేంద్రనందన, దయోచితవైఖరి నేఁబు కూర్చిబోఁ
బేదపు గాకుమన్న ; నినుఁ బెన్నిధిఁ గోరిన దన్న భర్తగాఁ.

[అని యాహ్లాదముని కిచ్చును.

ఆహ్లా.—పెన్నిధి ప్రథమగదా. మహాప్రసాదము.

బాణు.—ఓహో క్రొత్తవ్యాకరణాధ్యయనము ! [అందఱు నవ్వుదురు.

ఆహ్లా.—పెద్దలయాజ్ఞ చేతను నిజేచ్ఛచేతను గ్రహించుచున్నాను.

[నేపథ్యమున దుందుభిధానాదికము.

రుక్మి.—చిత్రరేఖా, నీకు తఱుగని సౌభాగ్య మొసంగితిని

చిత్ర.—[క్షిప్తాక్షి] మహాప్రసాదము.

రాణి.—[చిత్రరేఖం జేరం గొని] రూపెత్తిన మాభాగ్యమా రావమ్మా; రారమ్ము యువరాజపట్టమహిషీ.

[కరేణుకా గంభీరవేషు లొండొరులం గని గుటకలు మ్రొంగుచుందురు
శ్రీకృష్ణ.—వీ రెవరు ? వీరికిని అన్యోన్యదాంపత్యాభిలాషవోలే నున్నది.

బాణు.—మహానుభావా, వీఁడు నా బంధువు, వీనికై శిశువుల కీయచుడులు.

ఇది యువాధాత్రేయి. ఇది వీనికి తగినదాంపత్యము.

రంభ.—[ఊర్వశితో జనాంతికము] అని కోరికి వెన్నెలబోనము.

శ్రీకృష్ణ.—వీరికిని దాంపత్య మగునుగాక. మాలలు మార్చుకొండి.

[కరేణుకా గంభీరులు సంతృప్తితో అగ్నిద్రుల సాహాయ్యమున
మాలలు మార్చుకొందురు. నేపథ్యమున దుందుభిధానాదికము.

౧౦౯ ప.—భువననాథుని = జగన్నాథుడయిన శ్రీకృష్ణునియొక్క. దనుజేంద్ర
నందన = అసురరాజకుమారుఁడా. పెన్నిధి = పెద్దనిధానమును.

పెన్నిధి ప్రథమగదా—పెన్నిధి ప్రథమావిభక్తి యయిన 'నాకు పెద్దనిధాన మయిన
చిత్రరేఖయే నన్ను కోరినది' అని భావ మగును.

ఉర్వ.—[రంభతో జనాంతికము] సఖీ, రంభా, ఆరెంటికిని ఇదిదృష్టిపరిహారమునకు.

శ్రీకృష్ణ.—మీరు నమస్కృతికి నెలుపు. కాని మీరు దండెములు తీయలేరు. అందఱును ఒక్కమాత్రం దొరలుండు.

[అందఱు నవ్వుదురు. ఆయిరువురు నట్లే దొరలుదురు]

గంభీరవేదియు కరణుకయు యత్నించుయు లేవలేరు.

రంభ.—[జనాంతికము] ఉర్వశీ, ఈనాట్యమును నీ వెక్కడ నేని నేర్పితివా?

ఉర్వ.—ఇప్పుడు నేర్చుకొందము.

శ్రీకృష్ణ.—వీరిదాంపత్యము మిగుల శోభిల్లుచున్నది.

[బాణాహ్లాదనేంద్రాదులు గంభీరవేదిని లేపుదురు.

అతఁడు లేచును. రాక్షసరంభాదులు కరణుకను లేప

యత్నింతురు. అది లేవదు. గంభీరవేది లేపును.

శ్రీకృష్ణ.—ఇంద్రాదులారా, మీరెల్ల కడు నలంగితిరి. నిజాస్పదంబులు నేరి సుఖముండుండు.

ఇంద్రా.—మహానుగ్రహము. [అని రుక్మిణీ కృష్ణులకు భక్తిసముద్రై, బాణాహ్లాదనులతో] మిత్రములారా, పోయి వచ్చెదము.

[బాణాహ్లాదనులు వారిం గవుంగిలింతురు. ఇంద్రాదులు నిష్క్రమింతురు.

గంభీ. కరే —[ఒండొరులతో, జనాంతికము) వీళ్లకి పొర్లి పొర్లి దండాలు నెట్టి మనఁజూత్రం నలగలేదా?

రంభా.—అంజలి చేసెదము. [అని రుక్మిణీహరులకు సాంజలులై, బాణాహ్లాదనులతో] పోయివచ్చెదము.

బాణాహ్లాద.—మంచిది.

[రంభాదులు నిష్క్రమింతురు.

శ్రీకృష్ణ.—ఓయి బాణా, శిశువులకు వియోగభారము లేకుండ మీరెల్ల మీని బారసాలకు ద్వారకకు మతో నిపుడే తరలుండు.

[కీ యనుచు గరుడుండు ప్రవేశించి హరిని

ప్రదక్షిణించి ఒక్కడం గూర్చుండును.

శ్రీకృష్ణ.—మీ మెల్ల చిత్రాహ్లాదనుల యథావిధి వివాహమునకు మరల నిటకు వచ్చెదము.

బాణా.—

రాణి.—

ఆహ్లా.—

రంభా.—

} మహాప్రసాదము, మహాప్రసాదము.

శ్రీకృష్ణ.—కుమారా, అనిరుద్ధా, ఈయభ్యుదయములో నీకు ఇంక నేమనో
రథముం దీర్తును?

అని.—లోక నాయకా,

ఉ. కూరిమిబంధు లై రసురకుంజరు, లుబుధి వేష్టి తోర్వరా
సార రసాయ నౌషధిగ నన్నుతి గన్నది పత్ని యయ్యె, ని
డారె ముదంబు చిత్రయు సమంచితశీలునిఁ జెట్టఁ బట్టుటఁ,
గోరిక లింక నేమి గలుగున్ గరుణాభరణాత్త, చెప్పమా. ౧౧౦.
అయిన నిది యగుఁ గాక.

(మంగళమహాశ్రీ)

శ్రీసుదతికాంతుకిభం జెందినఘనుల్ జనుల

నేమమున నేయుదురు గాతఁ,

వాసవుండు గాలమున వర్షిలుతఁ, బాఁడియును

బంటయు నవారి యగుఁగాతఁ,

వాసిమెయిఁ బైదలులు భర్తృప్రహేళవృత్తలయి

భాగ్యములఁ దేలుదురు గాతఁ,

భౌసుర మనీషి కివి వా గమృత వాహినుల

వర్షిలుత మంగళమహాశ్రీ.

౧౧౧.

ఉపానాటకము సమాప్తము.

౧౧౦ ప.—దానవేంద్రులు ప్రియబంధువు లయినారు. సముద్ర పరీతి సర్వభూ
మండలములోను శ్రేష్ఠ మైన దివ్యాపధి యని ప్రసిద్ధి చెందిన యుష నాకు భార్య యైనది.
వాచెలి యయిన చిత్రరేఖయు మంచి మగనిం బడయుటచేత మాహృదయములకు ఆహ్లాద
మయినది. కరుణాలంకృత హృదయుఁడా ఓదేవా, ఇంకను కోరిక లే ముండును?

౧౧౧ ప.—శ్రీ...నుల్=లక్ష్మీనాథునియొక్క— కళను పొందిన గొప్పవారు —
అనఁగా రాజులు. వాసవుండు=ఇంద్రుండు. పైదలులు=శ్రీలు. భౌసుర...శ్రీ=ప్రసిద్ధ
విద్వాంసు లయిన కవులయొక్క వాక్కు— లనెడి యమృత సదులయందు శుభ మయిన
మహాశ్రీ వసించుఁ గావుత.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీ జార్జి రాజ చక్రవర్తికి మంగళము.

జయము జయము జార్జి రాజచక్రవర్తికి.

జయము జయము జార్జి రాజచక్రవర్తికి.

పుడమి బంచమాంశ మెవడు ప్రోది చేసెడికి, జయము.

వెడల రెవని భువిని వీడి విధుడు సూర్యుడు, ,,

శ్రిలిల్లన గద్దె నెవడు తివి నెక్కెనో, ,,

తల్లి తండ్రి యెవడో మనకు దా నె నిచ్చుట, ,,

మంగళం బతనికి జెయు మాధవుడు సదా,

మంగళం బతనికి జెయు మాధవుడు సదా.

—

